

Irodalmi Jelen

XXI. évfolyam, 237. szám

2021. JÚLIUS

Irodalmi Jelen

Szerkesztőség és kiadó:

310085 Arad, Eminescu utca 55–57.,

1081 Budapest, Rákóczi út 59. 3/5.

tel.: +40-257-280-751, +40-257-280-596 (fax),

<http://www.irodalmijelen.hu>, ij@irodalmijelen.hu.

ISSN: 1584-6288

Kiadja az **Occident Média Kft.**

Főszerkesztő: **Böszörményi Zoltán**

Főszerkesztő-helyettes: **Bege Magdolna**

Munkatársak: **Varga Melinda** (vers, interjú), **Bene Zoltán** (próza),

Laik Eszter (helyszíni tudósítások, műfordítás, esszé),

dr. Hegyi Pál (tudomány, esszé), **Kis Petronella** (kritika),

Szőcs Tekla (fotó)

Olvasószerkesztő: **Hudy Árpád**

Lektor: **Jámbor Gyula**

Örökös munkatársak: **Faludy György, Makkai Ádám,
Méhes György, Szőcs Géza**

Rendszergazda: **Csipkár Nándor**

A borítón **TIBERIU CERCEL**
festménye

Böszörményi Zoltán

A gondolat válsága

*Mire jó ez a véres zűrzavar,
köss karóhoz, mint ebet szoktak,
finom fonalat tekerj nyakamra,
szabadítsd rám a félelem-nyulait!*

*Bezárul a kör,
ami idegen,
kinn marad,
kit szerettem,
örökre idegen marad.
Sámlira állj,
kukucskálj be a lélek résein,
úgysem látod meg,
mi engem megadásra kényszerít.
A gondolat válsága
a ház melletti parkban,
a fák ágain,
sorsomban remeg.*

*Szítsd bennem a szót,
a büszke tettet –
ne habozz,
lobbantsd lángra
a kerti ágyon szunnyadót!*

Péntek Gábor

Ezüstszej

Marcika egy óvatlan pillanatban megkaparintja az őrizetlenül hagyott kisautót. Andris építette, de ez őt hidegen hagyja. Ahhoz képest, hogy alig múlt egyéves, egészen határozottan tudja, hogy mit akar. És ő valamit mindig akar. Általában ugyanazt, mint a bátyja, vagy épp amivel nővére, Ágika játszik. Andris rádöbben a lopásra, és persze nem hagyja annyiban. Most vehemens tusa következik. A nyögésekkel, kiabálással tarkított dulakodás során a versenykocsi elemeire esik szét, és mint miniatűr, színes jégeső, kopogva hull az étkező járólapjára. Andris paprikavörös fejfel ront be a fürdőszobába, ahol épp a reggeli borotválkozásomhoz készülődöm. Sírásba fúló hangon panaszoja:

– Apa, nézd, mit csinált már megint! Mindig mindent elront!

Kilépek. Első reakcióm ösztönös. Kedvesen, de azért határozottan rászólok a törpére:

– Marci! Nézd, mit tettél! Látod, összetört Andriska kocsija! Légy szíves, ne vedd el tőle legközelebb!

Marcuska sötétbarna bociszemeivel vizsgálja a lábacskaí előtt heverő műanyagdarabokat. Nem lép rájuk, de tappancsának ujjacskaí váltakozva emelkednek kis szandijában. Büntudata van, ez világos, jogosnak érzi az elmarasztalást. Ha nem volt még egyéves gyereked, talán azt gondolhatnád, hogy túl fiatal a büntudathoz, és hogy igazából nem is értheti, mi zajlik vele vagy körülötte. Ezt határozottan cáfolnom kell. Persze, kicsi még a fiú, és mit lehet tenni, őt is érdekli az autó. Egészséges kölyök. Andrist ez cseppet sem vigasztalja. Hm... azért, mondjuk, ő sem ártatlan. Ha kicsit taktikusabb lett volna (mégiscsak hatéves már!), talán megmenthette volna a járgányt. Igen, be kell lássuk, hogy forró fejfel, pusztán ösztönből cselekedett, aminek egyenes következménye a romokban heverő játék. Legalább egy kicsit örökölt volna az én türelmes természetemből! Könnyebb dolga lenne...

– Andriska – szólítom meg szelíden.
– Igen, apa?
– Miért lettél ennyire mérges?
– Azért, mert Marci elvette az autót!
– És utána mi történt?
– Vissza akartam venni tőle!
– Elkérted?
– Nem kértem! Ő sem kérte, úgy vette el...
– Persze, ő úgy vette el. De te nagyobb vagy, szerintem jobb, ha visszakéred ilyenkor.

– Úgyis tudom, hogy nem adja vissza!
– Andriskám, először mindig vissza kell kérni. Magyarázd el neki, hogy te készítetted, és a tied, te szeretnél vele játszani – tanácsolom.
– De ha nem adja vissza?
– Ha többszöri kérésre sem adja vissza, akkor más a helyzet. Akkor mondd meg neki, hogy el fogod venni tőle, és csak aztán cselekedj!

– De apa, én építettem, és játszani akartam vele, csak egy kicsit hagytam ott. Aztán Marci összerombolta!

– Nono! Az autó akkor esett szét, amikor te is húztad.
– De apa, szerinted hagynom kellene, hogy mindig mindent elvegyen?

Hm... hát, igen, ez egy fontos kérdés. Eszembe jut Cseka, az unokabátyám, aki a kilencvenes évek Dallas-mámorában vetette fel a gyereknevelés örökérvényű dilemmáját: „Na, most akkor Jockeyt vagy Bobbyt faragjak a fiaimból?”

Nem akarom, hogy a gyermek örök balek legyen, olyan, aki inkább mindig félreáll, és belül őrlődik, ha elvesznek tőle valamit. Aztán húsz év múlva meg majd valami pszichológus kezelje, mert most, borotválkozás közben az apja rossz vágányra terelte. Azt már nem!

– Nem, nem hiszem, hogy hagynod kellene – válaszolom.

Most csönd áll be. Ez nem amolyan hatásszünet – bár annak pont itt lenne a helye –, csak egyszerűen fogalmam sincs, hogy folytassam. Aztán eszembe jut valami.

– Andriskám, tudod, van egy mondas: élni és élni hagyni.

Néz rám a nagycsoportos szemeivel. Érzem, hogy erről a pont-ról valahogy újabb lendületet lehetne venni. De hogy? És merre? Legjobb, ha kérdez az ember, azzal időt nyerünk.

– Szerinted mit jelent ez?

– Nem tudom, apa – rázza meg fejét.

– Az *élni és élni hagyni* annyit tesz, hogy vannak olyan helyzetek, amikor te el akarsz élni valamit, de azt úgy teszed, hogy közben ne vegyél el mindent valaki mástól.

Andris a homlokát ráncolja, én meg tovább nyomom.

– Arra gondolok, tudod, hogy ha adsz Marcinak néhány legót, akkor talán el lesz foglalva azokkal. Nyomogatja, megpróbál építeni valamit magának, és nem fog küzdeni a te kocsidért.

– De apa, nekem mindegyik kell! És én kaptam őket, az összes az enyém!

– Így van. De ha mindegyiket magadnak tartod meg, akkor egyáltalán nem fogod tudni Marcit irányítani. És azt kaparintja majd meg, amit ő akar. Lehet, hogy pont a legfontosabb alkatrészeket. Mondjuk, egy kereket! Vagy kettőt! Vagy akár az összeset!

– De apa, én egy szuperautót akarok építeni!

– Oké. Én ezt értem, de a szuperautód szétesett.

– Igen, mert Marci elrontotta!

– Szerintem Marci is és te is benne voltatok ebben, vastagon. Persze, Marci sokkal jobban.

– De apa, ha nem veszi el, akkor még most is jó lenne!

– Aha. Igaz... de... Andris, mit gondolsz, hogyan tudnád megelőzni az ilyen helyzeteket?

– De apa, elvette, érted? Én csak vissza akartam venni tőle!

Tipikus patthelyzet. Nyomom a magam rizsáját, ő meg a sajátját. Nekem kellene valahogy megtalálnom az irányt, vagy nem? Na, talán most ez:

– Világos, Andris, de például, ha nem erőszakkal akartad volna visszaszerezni, hanem, mondjuk, szép szóval, akkor nincs ez a dülakodás, és a kocsid is megúszhatta volna, nem gondolod?

– Máskor is kértem, és nem adta vissza!

– Rendben. De az eredmény nem jó, ezt látjuk, mert az autód most darabokban hever.

– De mit csináljak? Mindig mindent tönkretesz!

Hosszúra nyúlik ez a parttalan vita, kicsit felpörgetem:

– Andriskám, először is te vagy a nagyobb. Ő meg alig múlt egyéves, igaz? Szerintem legközelebb adj neki legókat, hogy ő is játszhasson! Egyszerűen szúrd ki a szemét néhányval!

Megdöbbenve néz rám.

– Ja, nem úgy igaziból, szóval, ez csak egy... egy mondás. Pont olyan, mint hogy „tömd be a száját valamivel”, vagy ilyesmi...

– Legóval? – kérdezi meghökkenve.

– Dehogysis legóval! Azaz, hogy igen, legóval, de nem úgy...

Egy fél lépést hátrébb lép, szemei kikerekednek. Végigmér. Úgy tűnik, hogy már nem egészen biztos abban, hogy tudom, mit beszélek. Ebben, mondjuk, nem sokat téved.

– Huh. Szóval... ö... Andris, ne nyomogasd igaziból a szemét, meg ne is etesd legóval, nem hiszem, hogy nagyon jólesne neki... érted? Csak úgy adj a kezébe néhányat! Világos már? Ha el akarja venni a te autódat, akkor meg ne dulakodj vele! Mondd meg neki, hogy az a tied. Aztán kérd meg, hogy adja vissza!

– És ha nem adja?

Már megint ez a kurtán odavágott negatív kérdés! Hogyan lehet így hozzáállni? „Nem adja”, meg „elveszi!” Ezért van ott, ahol van. Kezdem elveszíteni a türelmemet.

– Ha nem adja? Akkor kérd még egyszer! Határozottan, de ne kiabálj vele! Ha még akkor sem nyújtja oda, akkor mondd meg neki, hogy meg fogod szorítani a kezét! Ha még ekkor sem fogad szót, akkor tedd is meg! Ja, de ne azt szorítsd persze, amiben a kisautód van, hanem a másikat, tudod... ja, és ne túl durván, csak épp annyira, hogy érezze, te vagy az erősebb.

– Értem, apa.

Gondosan összegyűjti a színes alkatrészeket. Figyelem, ahogy beszélgetésünk során fejlődik csodálatos kis egyénisége. Csak még egy mondat:

– Andris, kérlek, ne üvölts vele, ne is csapj rá. Csak egyszerűen beszélj hozzá határozottan, és cselekedj! Próbáld megoldani a problémát kulturáltan, ésszel, fölösleges erőszak nélkül!

– Jó, apa. Kimegyek a konyhába, ott építek.

– Még valami.

– Igen? – sóhajt, már menne.

– Amit készítettél, az tényleg klassz volt. De, tudod, ha a legrosszabb történik is, és mondjuk, szétesik, akkor sem érdemes nagyon bosszankodni miatta.

– Nem? – döbben meg. – Miért?

– Azért, mert ez csak egy tárgy. Érted? Csak egy darab tárgy. Egy legóautó. Pótolható. Ahogy megépítetted, ugyanúgy tudsz építeni majd egy ugyanolyat, vagy még akár egy jobbat is.

– De apa, olyan jól, amilyen ez volt, már sohasem fogok!

– Dehogynem!

– Jó, apa – hagyja rám –, kimegyek a konyhába.

Távozik. Elégedett vagyok. Rászántam az időt, az energiát, és sikerült a konfliktushelyzetet úgy megvitatni, hogy abból biztosan tanult is. Hmm... fogékony korszakában van a kölyök. De ha valami, akkor ez tényleg megéri! Mégiscsak egy emberke fejlődését egyengetem!

Bekenem az arcomat a habbal. Kezembe veszem a borotvát, és a kézi hókotróval a jobb pajeszomtól az állam felé indulva eltávolítok egy csík fehér habot. Tetszik, ahogy a háromélű penge sima felületet hagy maga után. Tökéletes harmónia. Néha kedvem lenne elnyújtani ezeket a ritka, szombat reggeli kegyelmi állapotokat...

Hm. De mi ez? Honnan jön ez a szuszogás meg nyögés? Hátrafordulok. A látvány cseppet sem szokatlan. Marcikánk már nem legózik, nem. Ellenben szép csendesen beosont mögém, és épp most kapaszkodik a mosógép meg a fürdőkád közti műanyag ládára, melyben hajszárítót és egyéb fürdőszobacikkeket tárolunk. A kis lurkót a készülék gombjai izgatják, imádja azokat nyomogatni, tekergetni. Hm. A huncutka! Már többször elmagyaráztam neki, hogy ezt ne tegye. Kedvesen figyelmeztetem:

– Marcuska, nem szabad!

Nem érdekli, már nyúl is a szerkezet programgombjához. Na most, ha véletlenül ellentétes irányba csavarja, akkor az azonnal bekrepál. Ha meg átállítja a hőfokot 90-re, akkor az új, sötétkék pizsamagatyám lesz halványszürke, de... legalább beleférünk majd mind az öten!

– Marcika, légy szíves, szállj le! Tilos forgatni azokat! – szólítom fel a kis rakoncátlant. De nem hallja. Vagy csak úgy tesz, mintha süket lenne? Ha ezt most nem oldom meg határozottan, akkor gátlástalanul fogja megtenni máskor is.

– Marci, azt kértem, szállj le! – emelem fel a hangomat. Elszántság csillog a szemeiben, látom, esze ágában sincs teljesíteni. Ez a kis fickó hihetetlenül eltökélt! Konoksága feldühít. Megfogom kezecskéit, és óvatosan levásztom a mosógépről.

– Hagyd már abba! – szólok rá még erőteljesebben, közben eltávolítom a készüléktől, és leültetem a talajra.

De a kis haszontalan nem adja fel. Minden erejével vissza akar mászni! Már megint a dobozon áll.

– Marci! Ne küzdj már! Elrontod! Nem érted? Menj ki azonnal! Hagyd apát borotválkozni!

Megtorpan egy pillanatra. Nem mozdul. Úgy néz ki, az atyai erélynek van azért foganatja. Kissé nyugodtabban szólok:

– Marcika, légy szíves, menj ki! Nem szabad azt tekergetni! Csak anya vagy apa tekergetheti, vagy a mamik!

Lekászálódik. Visszafordulok, és hogy haladjak ezzel is, még egyet húzok a borotvával, mellyel már autópályává szélesítem az állam felé vezető utat. Ám a szuszogás ismét erősödik. Hátrafordulok, és látom, hogy ez a pimasz kölyök még mindig nem adja föl! Akaratos és önfejű. Rákiáltok:

– Marci! Azonnal szállj le! Nem szabad!

Ebben a pillanatban megfordul, és kinyújtott karjával a kád széléről szándékosan leüti a tusfürdőket, samponokat. Fele a kádba zuhan, némelyik a doboz és a fal közé, az egyik meg belepotyyan a fal mellett lévő mosóporos zacskóba. Ezt a pofátlanságot már nem lehet tűrni! Közelről, tagoltan, artikulálva belegyűröm a szavakat egyenesen az arcába:

– Nem érted, hogy nem szabad? Hagyd abba!

De a kis gengszter persze nem áll meg! Visszafordul, és már megint a mosógépet célozza. Ez nem lehet igaz! Mit csinál? Most döbbenek csak rá, hogy már nem is a fényes gombok érdeklik! Háhá! Ez az elvetemült fajzat az én kistrádiómat akarja megkaparintani! Azt, amelyből annyi fontos információt szerzek, azt a kis ezüstszínű, érzékeny készüléket, mely a maga nemében a világ egyik csodája! Ezt hallgatom, amikor a sövényt vágom, no meg evés és zuhanyozás közben, és mi együtt borotválkozunk, sőt, elkísér még a vécére is... Ő az, aki műsoraival átsegít az álmatlan éjszakákon. Nem volt drága, nem is az ára... de... olyan hálás kis lény ez. Finoman lehet a hangerőt beállítani rajta, így recsegésmentesen tudom éjszaka is hallgatni anélkül, hogy Ildi fölébredne. És ez a vakmerő kölyök most épp ezt a kincset akarja elorozni!? És hol fogja meg?! Persze, épp a legérzékenyebb pontján: az antennájánál! Biztos megint letöri! Két napja ugyan én okoztam a szerencsétlen kis jószág első sérülését, de... az egyáltalán nem volt szándékos. Egyszerűen csak nem néztem körül, úgy huppantam le az ágyra – valószínűleg akkor is elvonta a figyelmemet valami (vagy valaki?) – és a... súlyom alatt össze-roppant az a kis fényes, kecses, precízen ki- és becsúsztatható antennácskája! Egy órámba került, de visszaszereltem! Azóta a csonkolást túlélve, lötyögő, törött, fájó végtaggal is hűségesebben tudósít a pápa washingtoni látogatásáról, arról, hogy épp melyik út van lezárva országszerte, meg az időjárás változékonyságáról! És ez a kis önfejű gazember most épp ezt a vérző antennacsonkot ragadja meg. Mindjárt darabokra fogja törni! Ráüvöltök:

– Marci, azt nem szabad!

Mintha nem is hallaná! Most pont olyan áthatóan delejes a szeme, mint az Őmen című filmben a galérián tricikliző kisfiúé! Istenem, de ugye nem? Persze, hogy nem! Ez egy kis tündér (úgy általában, csak ez most épp alig látszik). Szenteltvízre egyébként nem reagált sem füsttel, sem eltűnéssel, magam teszteltem a templomban, nem történt az égvilágon semmi! De erre most nincs idő. Marci csak harcol tovább, most leginkább egy vad-

disznóval küzdő terrierre hasonlít! Izzad, hörög, csimpaszkodik, és inkább belepusztul, de nem engedi! Most megragadja a kis ezüstsínűt, és persze, pont az antennájánál! Tudtam, mennyire tudtam! Már rántja is! Hangom ekkor már földön túli:

– Marci, mondtam, hogy hagyd abba!!!

Kikapom a kezéből a rádiót, és rácsapok mindkét mancsára. De most ennyi nem lesz elég, ez nyilvánvaló. Magasba emelem, és megrázom. A következő mozdulattal pedig leültetem a fürdőszoba küszöbén túlra.

– Maradj kinn! Be ne gyere még egyszer!

Hirtelen megfagy a világ. Megmerevedik a kisfiú is. Megáll a kép, nem moccan semmi sem. Fogalmam sincs, mennyi idő telik el, amíg a film lassan, szakadozottan, de újra peregni kezd. A hangok egyenként, akadozva próbálnak visszakúszni a küszöb felett, és vontatottan bár, de végül összeáll minden. A kamera épp Marcit veszi, amint keservesen hüppög, kicsit olyan, mintha fulladozna... majd... mi van? Öklendezik? Megjátssza, hogy öklendezik? Há-há! Máskor is pont így színészkedik, ha végül nem kapja meg, amit akar! A kis mágus! De engem aztán nem etetsz meg ezzel a hányós sztorival, bogárkám!

Feleségem odarohan hozzám, fölkapja, és simogatni kezdi a hátát. A kis vesztes kölyök most az anyaterrier vállára hajtja bánatos, izzadt buksiját, és tovább hüppög. Morogva térek vissza a tükörhöz, közben a rádióra pillantok. Elégedetten nyugtázom, hogy hála az időben történt, szakszerű megelőző beavatkozásnak, sikerült megmentenem „Ezüstszejt” életét! Ráébredek, hogy tulajdonképpen ebben a pillanatban kapta ezt a találó, indián-szerű nevet. Tetszik, rámosolygok. Ő hálásan pillant vissza rám.

Ildi az ajtó nyílásán át engem bámul. Én meg a tükörben magamat. Nem kezdenék most bele a mosolyom magyarázatába, mert valami azt súgja, a feleségem nem óhajt csatlakozni a ceremóniához, és talán nem is osztogna őszintén a névadás örömében. Lehet, hogy még a név sem tetszene neki? Azt azért nem hiszem, egész jó érzéke van az ilyesmihez. Vagy talán mégsem? Pedig találó: „Ezüstszejt”. Majd talán egy másik alkalommal, egy nyugod-

tabb helyzetben, amikor fogékony lesz az alkotás befogadására. Egy pillanatig elmerengek azon, hogy az „Aranyszáj” esetleg még ennél is magasabb rangú lehetne. De a készülék valós színén túl valahol azt is érzem, hogy nem kell talán eltúlozni ennek az amúgy zseniális találmánynak a jelentőségét. Sugároz ez azért időnként hibás, megtévesztő információkat meg örült véleményeket is. Persze, leszögezem: ebben sem ő a hibás! „Aranyszáj.” Nem rossz, de mégsem. Nem hiszem, hogy hasonlítana, mondjuk, Szent Jánosra – ugyan nem maradtak fenn róla fotók –, vagy a Toldi írójára, az aranyborjúra meg végképp nem... Na, ez megvitatva. Az ezüst, az pont jó.

Ildi magyaráz valamit a küszöb túloldaláról. Vajon mikor kezdhetett? Pont a névadás közben? Nem túl tapintatos. Csak mondja, csak nyomja... nem fárad. De vajon miről beszélhet pont most? És mit mondott eddig? Hmm... ez egyébként tényleg hihetetlen! Itt az újabb bizonyíték: még a legünnepélyesebb pillanatot, akár egy elragadó keresztelőt is tönkre lehet vágni érzéketlen viselkedéssel. Különben is alig szivárognak át a folyamatos hüppögésen a szavai. Milyen vicces! Most meg olyan, mintha víz alól locsogna... de ő hablatyol, vagy csak valami erősen bugyborékol? Hogy mi? Hogy még csak egyéves? Kicsoda? Meg még nem értheti? Nevetséges! Hogy nekem kellene türelmesebbnek lennem? Hát persze! Már megint a kis Marcikánk! Hát mekkora türelmet tanúsítottam – amíg persze lehetett –, sőt, azon túl is? Példamutatás? Háhá! Nettó baromság! Persze, az anyja könnyen dumál, a közelben sem volt! Fogalma sincs, mi forgott itt kockán igazából!

Hm... néha azért bánom, hogy nincs bekamerázva az egész ház. Ilyenkor egyszerűen csak visszajátszanám a történeteket, és játszói könnyedséggel bizonyíthatnám, hogy nekem volt megint igazam. És milyen jól jönne ez az Ildivel történő vitáink, veszekedéseink során is! „Te először azt mondtad...”, „nem, én nem azt mondtam, hanem...” „de igen”, „de nem”, „és miért ilyen hangnemben?” „nem volt abban semmilyen sértő”, „de ahogy te válaszoltál!” „én csak ugyanúgy válaszoltam, ahogy te kezdted”... „most miért kiabálsz?” satöbbi, satöbbi, satöbbi. Kész paródia.

Hát nem jobb lenne ilyenkor csak leülni a képernyő elé, és hideg fejjel újrajátszani, ki is kezdte, ki mit vágott a másik fejéhez, ki volt az, aki csak folytatta jogos önvédelemből, és így tovább? Vajon mennyibe kerülhet egy ilyen videórendszer? Vagy ha legalább folyamatos hangfelvételt készítenénk? Elég lenne, mondjuk, mindig csak az utolsó harminc percet rögzíteni... hm... nem is rossz. Majd átgondolom, ha lesz egy percem gondolkodni.

Marcika hüppögése lassul. No, elég gyorsan múlik ez a sírás is, mondhatom! A kis szélhámós! Befejezem a borotválkozást, kilépek a fürdőszobából. Megtorpanok, majd egy pusztit nyomok csutakos kis buksijára.

– Jól van, kicsim, apa nagyon szeret téged – dünnyögöm. Ám nem akarom, hogy kedvességemet esetleg félreértse (bárki is), és mondjuk bocsánatkérésként értelmezze, így azonnal hozzáteszem:

– De máskor nem szabad ám ilyet csinálni!

Vállai fölött megpillantom a bátyját. Andris az ebédlőasztalnál alkotja legújabb szupermodelljét. Nyugisnak tűnik. Épít. Eszembe jut a konfliktusa öccsével, és hogy milyen hasznos tanácsokkal sikerült ellátnom őt. Biztos tanult belőle, hisz értelmes srác ez.

Hát, igaz, ami igaz: strapás dolog ez a gyereknevelés! A kultúrált együttműködés finom szabályait meg hát napról napra, de tanulniuk kell. Hazudnék, ha azt mondanám, hogy ez a képesség velem született. Andrisnak is van még tennivalója ezzel, de azt hiszem, jó úton halad. Mindenesetre nincs még elkésve. Meg aztán persze az is lehet, hogy hat év talán nem is elég hozzá.

Magyar Eszter Csenge

Sohaország

*Honnan tudhatnám, mi az, hogy soha?
A tetszhalott szabadulóművészeket vízbe dobják,
a lelakatolt üvegládák falai mögött
csontjaik rejtett puskacsövek,
izmaik alatt lapuló vaskötelek.
Rutinmeghajítású testük a felszínhez ér,
de a célban túlcsordul bennük a félelem,
pedig a gyásznak még ideje sincs,
sem itt, sem máshol.
Hova helyezhetném át magam a mából?*

*Ne felelj, nem akarom tudni, mi az, hogy soha,
kézírásod kiolvasni rég nem célom,
s te, aki a leveleket is karsztvízzel írod,
mint csámpás vízköpőt, a sziklafalba zársz,
bent üstökösök, félrecsapott pillahomály,
egy bűvésztükk elengedhetetlen kellékei,
végre nem valakihez, csak a homorú térhez
tartozom.*

*Elvétem a kínos hallgatóság irányát,
tűlzásba vitt, rám tapadt simogatások,
izzadt tenyerek áramlatai
kavarognak,
szállóigék, névszóiszony,
nem hagyják, hogy sellő legyek,
nem lehet nálam szigony,
ki léphetne fel a szavakba rendeződött gondolatok ellen,*

*ha a kérdések horgonyai belénk akadnak,
a kikötőben egymásba hordják a pocsolatlanvajok*

*a folyó- és állóvizeket,
a Dunában minden sziget szemed fehérjétől ruganyos,
a Fekete-tenger partján keresem apám ősz hajszálait,
ezt hívják a siklók verítékkal szennyezett aljnövényzetnek,
miközben kazettaszalagra csavarom a rosszul artikulált han-
gokat:
Sohaország jelentés nélküli kivételeit
néhanapján majd visszapörgetem.*

Palackposta

*Behúzódtál ma éjszakára a Margit híd alá.
Hajléktalan végtagjaiddal az ég kilincseit megolajozod.
Zsebeidet kiüríted, kulcscsomódat a Dunába hajítod, hogy
messzire kiálthasd magadtól lelkiismeretedet.*

*Egyre inkább az a vágy fenyeget, hogy
bárcsak valaki legalább a gondolataiba zárna,
ám a parti homokból más nem épülhet
kezeid között, csak a bizonytalanság biztonsága.*

*Végigsuhansz a szétázott csikkek és papírgalacsinok között,
az autólámpák bokáig érő villanásaiba belegázolsz.
Cseppfolyóssá szakadt nadrágszáradon őrizgeted
a bűnhődés értelmezési lehetőségeit.
Keresel valakit, aki emlékeiben hordozza az elkövetőt.*

Boszorkánymalom

*A boszorkánymalomban hárman álltak.
Dacos tekintettel lisztet öröltek
bőrük sápadtzöld köpönyegére,
összefogtak a birodalom ember alkotta fogásai ellen.
Nem kenyerem, nem kenyerem az üldözés,
a hajam a malomlapátba akadt,
egy vagyok közülük, a negyedik egy:
a láthatatlan mesei elem.*

*Szertefoszlik a varázserő ebben az évben,
ne adjatok enni, minden ige kifordul a számból,
csak a gondolatok szélsébségre kapcsolva
követeljék seprűmet a magasba,
változtassák meg szemem kapaszkodó pontjait,
a térkép maradjon relikvia fulladásom idején,
egy papírdarab, amelyen arcom jobb oldala nyugszik,
míg másík felem a Fekete-tenger mélyén megöregszik.*

*Hangok az orgonából, a hegedűből, a fuvalából:
torkomszakadtáig keresem őket,
ott, ahol a hangszereket
nem emberi érintéssel szólaltatják meg,
ahol sok a vitorla és elcsendesedik a körforgás.
Csak a sejtek zúgása és a morzsák emlékeztetnek, hogy
lépteim egy útelágazás helyett
hálózatokhoz vezetnek,
és a pókok rajzása után
a szabadság helyett azt követelem, hogy
fonállal összetekert testemben
Isten a tányérjára vegyen.*

Bubits Tünde

Halmazat

(részlet a *Bánat utca* című regényből)

Tibike vidáman rendezkedett otthon, az asszony a nőgyógyászaton, a gyerek az anyósnál még két napig. Örült ennek a csinos kis lehetőségnek, hogy megszabadulva mindenkitől végre révbe érjen ezzel a kis nőcskével, ha már annyit tette-vette magát előtte a melóhelyen. Nem lehetett nem észrevenni, hogy tekeri a seggét, asztalra támaszkodva pucsít, felkínálva magát. Nincs férfi, akiben az ütő meg ne emelkedne az ilyen ingyen büfé láttán. Szó szót követett, együtt jártak ki dohányozni, egyre több cigi fogyott. A többiek savanyú képet vágtak. Te Tibike, mégis feleséged van, otthon meg a gyerek, gondolkodjál már, ne a farkad után menj, te balfasz! De hiába figyelmeztette munkatársa, csak rá volt éhezve a friss húsrá, hát kell az érzés Krisztikének, adjuk meg neki, na. Most mi van abban? Egyszer élünk, ha megöregszem, a kutyának nem kellek, akkor mintaférj leszek. Amúgy is, ingyen van, nőért én nem fizetek, nem olyan gyerek vagyok.

A feleség terhes lett másodszor is, nem így akarták, de egy reggel valahogy nem bírt a vérével, az asszony meg hagyta, jólesett, a reggeli kábulatban nem gondoltak a következményekre.

Hangosan éltek, sokat veszekedtek korábban is. Tibike egyre később járt haza a munkából, túlórára hivatkozott, az asszony meg egyedül vesződött a kislánnyal, aki bőgött mindenért, ha kellett, ha nem. Az asszony úgy érezte, méltatlan ez, hogy neki nincs élete, bezzeg a férje megenged magának mindent: have-rokat, meccset, hetenkénti focit, kocsimázást. Úgy kavarodott haza gyakran, hogy a gyereket sem látta egész nap. Így telt el két év. Végre bölcsődébe lehetett adni a kis nyávigóást, gondolta a nő, mehetek dolgozni, nemcsak ez az üntyipüntyi megy. Jöhet

az emberi társalgás, fodrász, kozmetikus, kávézás, barátnőzés, aztán beütött ez a gebasz. Nehogy még egyszer ezt végig kelljen csinálni, azt nem éli túl ép ésszel, gondolta, elveteti a gyereket, nem kell több pelenkázás, szoptatás, nyafogás, éjszakázás vég nélkül. Tibike nem mondott semmit, annyit: te tudod, ha így akarod, akkor legyen így. Tulajdonképpen nem érdekelte igazán, végül is ő megy dolgozni, hogy otthon hány gyerek bőg, az az asszony dolga. Akkor már a gondolatai a kis Krisztike megszerzésén jártak. Még egy fiú azért jó lenne, mennénk focizni meg ilyenek, de nem tudta a sort folytatni, pontosabban, hogy mit jelent ez a meg ilyenek. Szóval legyen az abortusz. De nem volt olyan könnyű, az asszony hisztizett, vádaskodott, fogadkozott, hogy soha ilyen több nem lesz, az tuti. Elviselhetetlen volt, hozzá meg ez a végtelen gyereksírás, éjszakázás. Örült, hogy vége lesz.

Elvitték reggel a gyereket az anyóshoz, aztán a kórház előtt megállt, az asszony kiszállt, ő meg olyan parkolóhelyet keresett, ahol nem kell fizetni. Jó messze talált helyet. Nem igyekezett. Felment az első emeletre, ahol a nőgyógyászat volt, vitte az asszony összehajtott táskáját. Megvárta, míg kijön a folyosóra, gyorsan odaadta, a nő idegesen motyogott valamit. Majd hívj fel, ha már vége.

De a műtét csúszott, volt valami probléma az előzővel, délután lett, mire az asszony hívta. Tibike aznapra szabadságot vett ki, nem tudta, hogyan alakul ez az egész, csak azt, hogy másnap délelőtt kell menni az asszonyért, tehát lesz egy szabad éjszakája.

Kapkodva rendezkedett otthon, ahogy magára maradt, érezte a lehetőség vérpezsdítő ízét. Gondolta, felmos, Krisztike mégse a kupit lássa, meg az asszony is örül, ha hazajön, szóval dupla haszon lesz. Kiengedte a felmosóvizet, amikor megcsörrent a telefon. Kihangosította az asszonyt, kitérte az ablakokat, hogy gyorsabban száradjon a padló, így a lépcsőház előtt kiválóan lehetett hallani a frissen műtött sirámain.

Te Tibike, levágom a farkadat, ha még egyszer miattad ide kerülök, érted? Tiszta kóma vagyok az altatás miatt, de inkább ez, minthogy végighallgassam az orvost meg a nővéreket, ahogy ki-

szedik belőlem a gyereket. Kisfiú lett volna. Azért mégiscsak jó lett volna egy kistökös, nem? Biztos, hogy jól döntöttünk? Hát te akartad, nem? Ne legyél már ilyen szemét, együtt döntöttük el. Tudod, hogy akartam volna egy fiút, milyen jó lett volna focira járni vele, meg ilyenek. Ne legyél már ilyen szemétláda, elég bajom van, szét vagyok cseszve, szerinted mikor jövök rendbe megint? Vérzek, mint állat, miattad van, nem gondolod?

És ontotta tovább a szidalmakat, miközben Tibike szépen kicsavarta a felmosót, feltörölte az előszobát, a vécét, a konyhát, a fürdőszobát, rágyújtott pár cigire, az asszony meg csak mondta. Lent, a lépcsőház bejáratnál Piri néni toporgott, fél fülére süket volt, nem egészen hallotta, mi is a baj, már megint veszekednek, gondolta, várta tovább a szomszéd lépcsőházból a Mancit, hogy együtt menjenek a litániára.

Közösen élni már csak ilyen. Az ember azt is látja, amit nem akar, azt is hallja, amit nem akar, vagy legalább is nem tartozik rá.

Szóval Tibike szépen felmosott, hallgatta az asszonyt, de már arra gondolt, este mi hogyan lesz Krisztikével, hogyan csempézi fel, hogy ne lássa meg senki, legalább is azon agyalt, milyen meséket találjon ki, ha mégis valakivel összefut a lépcsőházban.

Te Tibi! Mi ez a zaj a telefonban? De most komolyan, kihangsíttóttál? Normális vagy? Végighallgatta ezt az egészet valamelyik nyugger a ház előtt? A jó kurva anyádat, én itt kaszaboltatom magamat, a gyereket, Te meg közben matatsz valamit? Figyelsz egyáltalán rám? Érdekel egyáltalán, hogy mi van velem? Ennyit jelent neked ez az egész? Fordulj fel, te szemétláda.

Azzal lecsapta a telefont. Na, végre, már azt hittem, sose hagyja abba ezt a rinyálást, majd később felhívom, ha mindent elrendeztem.

De elfelejtette felhívni.

Reggel jutott eszébe, amikor Krisztike kiosont a házból. Hosszasan hallgatóztak, hogy mikor csendes a terep, akkor indult le a lépcsőn.

Basszus, elfelejtettem felhívni az asszonyt! Kurvaélet, most hallgathatom az ígét, hogy milyen szemétláda vagyok. Jól van,

csak mondja, azért megérte, nem volt rossz megfarkalni ezt a kis szukát, hagyta magát így is, úgy is, csak gyerek ne legyen ebből is! Majd kifizetem az abortuszt legfeljebb.

Gyorsan kinyitott minden ablakot, szellőztetett, nézte a párnát, nincs-e rajt idegen hajszál. Még szerencse, hogy hasonló a két nő hajszíne, örült neki, ciki lenne, ha most lebukna. Elmosta a poharakat, tányérokat, mindent, leellenőrizte a fürdőt, nehogy valami idegen cucc maradjon ott. Aztán megelégedve hívta fel a nőt.

Hogy vagy anyukám? Jobban? Olyan ideges voltál tegnap, nem is mertelek visszahívni, mert leharaptad volna a fejem. Mikor menjek érted? Megkaptad a zárójelentést? Na, mondd már, akkor úgy intézem. Vegyek valamit útközben? Mit eszünk ma? Lesz kaja? Vagy rendeljünk egy pizzát? Ne kelljen ma főznöd, anyukám.

Akárhogy is volt, megelégedve fújta ki a füstöt. De azért ott egészen mélyen érezte, hogy valami ebben a történetben nem stimmel, mégiscsak jó lett volna egy fiú. Meg Krisztikét sem kellett volna ugyanabban az ágyban megdugni.

Nem kell olyan finnyásnak lenni, most máshol, máskor jobb lett volna? Kurváért nem fizetek, nőért nem adok pénzt, Krisztikének is jó volt, látszott rajta, kellett neki az érzés.

De most tényleg, máskor jobb lett volna?

Farkas Gábor

Ködbe ékelt messzeség

1.

*Nem számolom, hány imát nem mondtam el.
Hiszem ugyan a szüzet, a magzatot,
hiszem, halandó vagyok, mert halni kell,
de a lelkesültség már alább hagyott.*

*Vétkeimet vonszolom a határig,
és megvámolják majd, mert van, van határ –
lehetnek a vámosok is akárkik,
nem lesz köztük, aki igaznak talál.*

*A remény csak felszálló pára, ez van,
rátelepiül a lélekre a vegytan,
és a határok is megmerevednek.*

*Szerettem, talán engem is szerettek...
Tudja, aki a határon ott hagyott,
hány kezét nem fogtam meg; s hány mondatot.*

2.

*Hány kezét nem fogtam meg; s hány mondatot
hallgattam el önmegtartóztatásból?
Hány ártatlan gesztust hagytam itt vagy ott?
(Ugyan már, ilyeneket meg ki számol!)*

*Mindegy is, hiszen jobb ember nem lettem,
csak még keserűbbek lettek a percek...
Tolvaj azért mégse vagyok feltétlen,
magam fosztottam, mégis kizsebeltek.*

*A bűnökön nem változtat néhány lájk.
Bárcsak tudnám biztosan, hogy engem lát,
és nem a mindennapi férfi-maszkot,*

*bárcsak emelkednék, mikor hanyatlok.
Kérek, mert esélyt mindenki érdemel –
hány kérést halogattam? Nem érdekel.*

3.

*Hány kérést halogattam? Nem érdekel.
Nem tud változtatni, ki nagyon akar,
ki senkiért, így magáért sem felel,
kit halandóságtól senki se takar.*

*Hiszen semmi több nem vagyok, csak ember,
aki a valóságtól visszaretten.
Megalkuszom néha a félelemmel,
aztán újra félek, még éberebben.*

*Félelem kísért eddigi utamon,
hittem, hogy minden esztendőm hatalom,
és hogy a szép az szép, mert annak mondják.*

*Rendetlen halomban a hasított fák,
rajtuk a világ csak roppanásnyi folt –
nem számolom a sok bevett nyugtatót.*

4.

*Nem számolom a sok bevett nyugtatót,
azzal sem lesz könnyebb a halandóság,
azzal sem leszek kevésbé elhagyott.
Hiába a folyton feltámadó fák,*

*hiába a friss gyümölcs, a kegyelem,
Reményiket is hiába olvasom.*

*A nyugtatót, mint a csendet, beveszem,
és betakar a gyógyszeres irgalom.*

*Valahol a messzeségben a csoda,
a határon túl – de nem jutok oda.
A feltámadástól kicsorbult ködben,*

*mint a szeg, ékelődöm észrevétlen.
Emészttem, mint akaratlan térszelet
a leöntött töményt, a kérdéseket.*

5.

*A leöntött töményt, a kérdéseket,
a homlokív tenyér-hideg támaszát
kibírni; üvegbe zárt ablakkeret,
készülődnek az utolsó harsonák,*

*az ujjak az isteni hangszereken:
fodrozódik már az apokalipszis.
A kifosztott tölgyeket nem szeretem,
az őszi avar annyira banális,*

*a legvégére ezért se gondolok.
Hiába a tenyér-hideg támaszok.
Nem szabad siettetni a dolgokat*

*mozdulatlan a rácsozott ég alatt.
Mert ma nem üzennek hívó távolok –
már az önváddal is óvatos vagyok.*

6.

*Már az önváddal is óvatos vagyok.
Óvatos, mint a támolygó mozdulat,
akár a befejezetlen mondatok,
vagy mint az ebek, akik tűrik láncukat.*

*De hogy ez meddig mehet így, nem tudom.
Az önáltatás, mint léttapasztalat,
öröklétnyi súly görnyedő vállamon.
Rejtem az emberbe öltözött vadat,*

*és közben önmagam sem ismerem fel.
Csak szunnyadok tarkóra tett kezekkel.
Várom, hogy tüzeljenek. Nem mozdulok.*

*A véletlenek is mozdulatlanok,
az önvád sziluettje a test felett –
nem forszírozom, hogy ki mit vétkezett.*

7.

*Nem forszírozom, hogy ki mit vétkezett,
inkább már a magam bűneivel sem
foglalkozom. Depresszióhoz vezet
az is, ha érdekel, és az is, ha nem.*

*Hagyom tehát, formálódjon önmaga:
a bűn, tőlem teljesen függetlenül.
Rossznak, jónak nincs számtani átlaga,
a feloldozás is messze elkerül.*

*Suttyomban talán lelépni szeretnék,
míg takarja arcomat a verejték,
mégis maradok, bár magam se értem –*

*precízen mérlegelek észrevétlen –,
és azért néha egy kicsit meghalok,
mert bűnnél taszítóbbak az átlagok.*

8.

*Mert bünnél taszítóbbak az átlagok,
a méricskéléstől hányingerem van.
Nem beteg, csak ostoba ember vagyok,
a mérleg nyelvét bámulom naivan.*

*Bűntudatba kötnek a mindennapok,
de pszichológushoz nincs kedvem, pedig
kétségtelenül depressziós vagyok,
bár altató nélkül alszom reggelig.*

*Csupán fogyok megállíthatatlanul –
ilyen, mikor a bűntudat elfajul,
a lélek helyett a testet emészti.*

*És megtanul az ember nem remélni,
összegzéssel végezni minden napot,
hogy a vétkes percekre hány jó jutott.*

9.

*Hogy a vétkes percekre hány jó jutott,
csak egyszerű statisztikai adat.
Anya gondosan hiába altatott,
vergődöm, mint hálóban a halak.*

*Mégis gyámoltalanul, mint ő írta:
ahogy a szükségét végző vadállat,
nagy gonddal figyelve a látszatra –
öröklétnél is fontosabb a látszat.*

*Kapaszkodom a feltámadásba:
összeroppant lét és nemlét határa.
Ahogy a gyermek, őszintén ébredek,*

*nem hagynak magamra a véletlenek,
a mimika sem okoz már zárlatot:
a bűn és a bűnhődés létállapot.*

10.

*A bűn és a bűnhődés létállapot.
Jól jön ez a beletörődés néha –
bontani a meghatározottságot,
mikor nem működik semmilyen séma.*

*Ebben a rozsdásodó, rossz világban
versben őrzöm a semmit és a mindent,
pedig felejttem már, amit tanultam,
és összeomlik, legyint rám az ihlet.*

*A szövegben is bomlanak a képek,
előfordul, hogy nyelvbe vész a lényeg.
Előfordul, hogy agresszívebb a hang,*

*vagy hogy a ritmus ösztönösen hanyag –
attól a szó nem lesz sem csúnyább, sem szebb...
Amit okozok, gyógyul, de azért seb.*

11.

*Amit okozok, gyógyul, de azért seb,
és átvérzik a jelentésrétegen.
Csenddé olvad, de hangnál is merészebb,
beépül, mint minden rejtett érzélem.*

*Reszkető hullám a test, partot remél.
A lecsendesülés nem múló vágya.
De nem viheti – amikor véget ér –,
senki a Szerelmet a túlsó partra.*

*Néma önáltatás. Precízen kimért.
Az ámitással felhagyni sincs miért.
Magammal nem szeretek szembesülni,*

*így csak másokban tudok elmerülni.
Hiába a hiányba szilárdult csend,
a megbocsátástól sem leszek bölcsebb.*

12.

*A megbocsátástól sem leszek bölcsebb.
Közönnyé aprózódott a teljesség,
annyit ér, mint a fillérekkel telt zseb –
szembesít a létélménnyé vált kétség.*

*Mert uniformizál az én, ha nincs más,
érkezések az elengedésekben –
az összes vonzásban ott a taszítás,
a semmiségbe ékelődött minden.*

*A parton köd. Párát markoló kezek,
gyermek vagyok, játszom, dobok egy követ –
egy egész tenger zúgja mégis vissza,*

*lehet a lét, a szenvedély is tiszta.
Nagycsütörtökösen egyedül vagyok,
az úton előttem halvány otthonok.*

13.

*Az úton előttem halvány otthonok.
De láthatatlan távol minden hajlék,
mert a büntelenek sem ártatlanok.
Messze a vetett ág, ahol alhatnék,*

*burjánzik a kertben a királydinnye,
féltem gyenge lábaid, ne menj oda.*

*Hiába hivatkozol a migrénre,
sűrűsödik a magadra zárt szoba.*

*És apadnak a jelentésrétegek,
mint üres papíron égő vízjelek.
Bár ne követném el újra és újra –*

*ne lennék önmagam agóniája,
ne lennék folyton a határon hagyott.
Fázom. Ködbe ékelt messzeség vagyok.*

14.

*Fázom. Ködbe ékelt messzeség vagyok.
Az emelkedést akarom elérni,
hogy ne határoljanak órák, napok,
test, tér, anyag, nehézkedés – akármi...*

*De a súly lehúz. A sűrű köd súlya.
És ezen nem változtat a poézis,
ezért követem el újra és újra –
mint minden ember, gyarló vagyok én is.*

*Csendben a circumdederunt árnyai –
még a végítéletet sem hallani,
elveszett szavak. Semmivé vált a hang,*

*minden mondat végleg elnémult harang.
De a hallgatás a köd fölé emel.
Nem számolom, hány imát nem mondtam el.*

mesterszonett

*Nem számolom, hány imát nem mondtam el,
hány kezet nem fogtam meg; s hány mondatot,
hány kérést halogattam? Nem érdekel.
Nem számolom a sok bevett nyugtatót,*

*a leöntött töményt, a kérdéseket,
már az önváddal is óvatos vagyok,
nem forszírozom, hogy ki mit vétkezett,
mert bűnnél taszítóbbak az átlagok,*

*hogy a vétkes percekre hány jó jutott,
a bűn és a bűnhődés létállapot.
Amit okozok, gyógyul, de azért seb,*

*a megbocsátástól sem leszek bölcsebb.
Az úton előttem halvány otthonok.
Fázom. Ködbe ékelt messzeség vagyok.*

Abafáy-Deák Csillag

Vakrandi

Vilma már a pandémia előtt is otthonról dolgozott, szinte észre sem vette, hogy karantén van, kijárási tilalom. Egy online-lapnak szerkesztette a képeket, néha cikket is írt. Most sem kellett szokásait megváltoztatnia, futár hozta az ebédet, a Netpincéren rendelte, és minden egyebet online, az ajtaja előtt mindennap egy-egy csomag volt letéve. Ez így maradt akkor is, amikor már feloldották a szigorú karantént.

Vilmának nem volt testvére, anyja egyedül nevelte, és annyira féltette, hogy még a szomszédba sem engedte át, ahol hasonló korú kislány lakott. Napközben egy idős néni vigyázott rá, míg anyja dolgozott, az öregasszony állandóan a kártyát rakosgatta, vagy valami bonyolult kötésminával bajlódott. Ha szólt hozzá a kislány, ingerülten válaszolt, jaj, most eltévesztettem a számolást. Anyja este már nagyon fáradt volt, Vilma kazettáról kapta a meséket.

Az osztályban neki volt először számítógépe, a fiúk irigyelték, akkoriban még nem volt tablet és mobiltelefon. Anyja nem értett a számítógéphez, veszélytelen társnak szánta lánya mellé: itt benne van az egész világ, nézegetheted, mindenütt ott lehetsz, anélkül, hogy egy lépést tennél. Nem kell mindig lófrálni, annak általában nincs jó vége. Én is megjártam, mondta, és égnék emelte a szemét, azért maradtam veled egyedül, nem volt elég eszem.

Vilma hamar megbarátkozott az új szerzeménnyel, beiratkozott egy tanfolyamra, és később is képezte magát. Programozó nem akart lenni, csak a megszerzett tudását felhasználni. Jó állást kapott, őt nem kellett a határidőkkel nyaggatni.

Felnőtt korában sem járt társaságba, akkor sem, amikor már a saját lakásában lakott, és nem kellett beszámolnia anyjának, merre, kivel lófrál, ahogy az anyja nevezte a bármilyen házon kívüli tevékenységet, kivéve a munkát. Barátnője ritkán látogatta,

de abból mindig vita kerekedett, mert Vilma ilyenkor is a számítógépre sandított, vagy a mobilját nyomogatta. Olyan vagy, mint egy tinédzser, szólta rá a barátnője, pedig te nem ezen nőttél fel. Vilma csak akkor tudta kiengesztelni barátnőjét, ha telefonon hívta, és nem interneten csetelt vele, így legalább hallom a hangod, mondta a barátnő.

Az anyjától is kapta a kritikát, ha így begubózol, biztos vénlány maradsz. Vénlány? Az meg mi? Ha a lány megvénül, akkor felnőtt lesz, vagy vénasszony, micsoda marhaság ez? Vagy úgy gondolod, hogy szingli maradok, mondta a telefonba, mert az anyja is csak így volt hajlandó kommunikálni vele, semmi e-mail meg ilyenek. Egyszer anyja szájából elhangzott az 'unoka' szó, erre Vilma nagyon nyersen megjegyezte, akkor megtanulnál csetelni, okostelefonnal bánni, amikor még az SMS-küldéssel is problémád van? Azt nem tette hozzá, hogy a beszélgetéssel is.

Vilma szeretett csetelni. Ilyenkor úgy érezte, mintha egy könyvet olvasna, és a leírtak alapján megjelenne előtte a főszereplő. A videófunkciót nem használta, és a saját fényképe sem szerepelt a Facebook-oldalán, borítóképként a különböző természetközeli felvételeket váltogatta. A társkereső oldalakat kerülte, mégis sor került olyan helyzetre, amikor valaki randevút javasolt. Ezeket visszautasította. Egyszer beadta a derekát, megtetszett a férfi fényképe, és a sok kérlelés után megbeszéltek egy találkozót. Vilma biztos volt abban, hogy az interneten megjelent fénykép és a valóság ég és föld lesz. Kimozdult az odújából, és meglepve látta, hogy a másolat és az eredeti szinte tökéletesen fedi egymást, sőt az eredeti még jobbnak tűnt. Nem buherálta meg a pasi a képet, ez nyilvánvaló volt Vilma számára, aki nap mint nap képekkel dolgozott. Úgy tűnt, ő sem okozott csalódást a férfinek, aki azonnal nyomult, mielőbb ment volna a nő lakására, és felvetette, hétvégén ott is aludna. Vilma leépítette.

Hosszú idő telt el, míg egy újabb fényképen akadt meg a szeme. Beindult a csetelés, jókat beszélgettek, a férfi visszafogott volt, hosszú hetek után még az sem merült fel, hogy esetleg megigyanak egy kávét, vagy menjenek el együtt egy rendezvényre.

Vilma egyre gyakrabban akaszzkodott rá a pasira, azonban a helyzet nem változott. Ekkor komoly döntést hozott, feltette a fényképét a Facebookra, egy icipicit azért megphotoshopolta, ekkor a pasi megdicsérte, hogy végre látja, kivel beszélget, de ez után sem változott semmi. Vilma több magánjellegű kérdést is feltett, de még azt is nehezen derítette ki, hol dolgozik a férfi. Abban biztos volt, hogy magasan képzett, és ennek megfelelő állása lehet, a beszélgetések során rendkívül olvasottnak tűnt. Egyszer elhangzott, hogy tanul és dolgozik is, egyszerre. Ki tudja, hányadik diplomáját szerzi meg, gondolta Vilma. Cseten a KFC rövidítést Vilma elírásnak vélte, azt gondolta, a férfi a KFT zenekarra célzott. Rövidesen kiderült, a pasi gyorsétteremben dolgozik, így finanszírozza filozófia-tanulmányait, könyvet ír, talán rövidesen kiadót is talál. Vilma lecsapott erre a kijelentésre, felajánlotta, hogy elvállalja a könyv borítójának az elkészítését, mert abban reménykedett, hogy a férfi erre felvet egy randevút, de csak egy köszönőmmel zárult a téma.

Vilma szeretett volna egy találkozót kicsikarni, de kezdeményezni nem merte. Állandóan a férfi képe járt az agyában, hiába ült a számítógép előtt, nem is oda nézett, hanem csak álmodozott. Felborult a napirendje. Azzal vigasztalta magát, a fénykép biztos nem a valóságot tükrözi, de közben eszébe jutott korábbi ismeretsége. Rájött, hogy a KFC, amit a rádióban, tévében reklámoznak, kiejtve kéjefszi, egy gyorsétterem. Interneten megnézte a budapesti helyszínek listáját, és elkezdte végigjárni a gyorséttermeket. A harmadik helyszínen pillantotta meg a férfit, ott sűrűlödött a megrendelések kiadásánál. Vilma egy oszlop mögül figyelt, nem mert közel menni, nehogy felismerje a férfit, mert ő biztos nem néz ki élőben olyan jól, mint a fényképen, amit photoshoppal megdolgozott.

Másnap felkötötte a haját, sötét szemüveget vett fel, és rendelt egy menüt, a férfi udvariasan kiszolgált. Vilma ezután fodrászhoz és sminkmesterhez jelentkezett be, fontos eseményre készül, ez csak próba lenne, mondta. Mikor lesz az esküvő, kérdezték a fodrászatban, ettől nagyon ideges lett. Frizura, smink, minden

jól sikerült, bár Vilma, ahogy megnézte magát a tükörben, megállapította, hogy tudná ő még ezt fokozni, csak néhány kattintás kellene a számítógépen.

A gyorsétteremben a rendelését most is a férfi adta ki. Udvariasan szólt, ránézett Vilmára, de most sem ismerte fel. A nő elpirult, dühösen visszaadta a tálcát, ő másik menüt rendelt. A férfi halkán bocsánatot kért, de Vilma elrohant. Másnap visszament, és a jelenet megismétlődött, de most már hangosabban, ő nem combot, hanem mellehúsát rendelt, miközben lehetett látni a rendelési cédulán, hogy nincs tévedés. A férfi kérte, üljön le, és rövidesen hozza a mellehúsát. Vilma nem ült le, tovább perelt, a pasi nagyokat nyelt, visszaadják a pénzt, mondta. Vilma azonban szó nélkül elrohant.

Este cseteléskor a férfi, aki nem szokott ezekről a munkahelyi dolgokról beszámolni, elmesélte, hogy ott volt egy hülye nő, aki visszajár és szekírozza, hogy tévedett, miközben egyértelmű volt, hogy jó rendelést adott ki, többen hallották, mit mondott a nő, hogy combot, még hozzá alsócombot kér, a számlán is így szerepelt. Kezd ez terhes lenni. Vilma kioktatta, vigyázzon, ez a nő lehet, hogy csak nyomul, fel akarja hívni magára a figyelmet. Idősebb nő, vagy fiatal, és hogy néz ki? Nem szoktam a vendégeket ilyen szempontból nézni, válaszolta a férfi, de annyi biztos, hogy nagyon csinos és szép nő. Nem idős, nem csitri, nem is értem, miért kell így cirkuszolnia, hiszen egy ilyen nő bármit elér.

Vilma már délelőtt megjelent a KFC-ben, és egyenesen a kiadópulthoz ment. A férfi orra elé tolta a tálcát, rajta a mobilja. A képernyőn a csetszobás profilja villogott, és Vilma csak annyit mondott: mellét is, combját is!

Kopriva Nikolett

szerda reggel nincs időm kávéfőzni

*szerda reggel nincs időm kávéfőzni,
sietnem kell jó életet élni,
cigarettaszünetekben gondolkodni, hogy
itt nincsenek fekete erdők.*

*csak a fürdőszobába ragadt pillanatok ne lássa senki,
amikor letakarítom a cipőről a reggeli sarat,
elsimítom az ing gyűrődéseit,
megigazítom az elfeküdt tincseket,
összeragadt szempillákat,
és mondogatom: normális vagyok.*

*csak a didergő kézfejet ne lássa senki,
éjjel szétszaggatja a párnák nyugalmát,
felszedi az elfelejtett csikkeket
és üvegszilánkokat.*

*le mosom magamról a koszt,
mondom, hogy ezt akartam én,
elharapott szavak,
kávégőz.*

Az alföldi szél

*az alföldi szél felszabdalta a tájat ledöntötte a falakat
felkapta és elvitte az embereket
néhányan fába kapaszkodtunk amikor jött és rángatott
süvítette sikoltozta hogy nem vagytok ti idevalók
vannak más bolygók fagyosabb kékebb otthonok
ahol alig pislákol a nap
néhány pillanatunk maradt hogy ránézzünk még az evilágra
dudva tört elő a kéményekből borostyán futott végig a járdákon
fölfelé zuhantunk és nem hagytunk ott mást
csak néhány fülsértő visszhangot*

TIBERIU CERCEL festménye

Lajtos Nóra

A porcelánhattyú

A híres bostoni költő, Theresa Boss kezéből portörlesztés közben kiesett egy porcelánhattyú. Megrökönyödve állt a törött darabok fölött. A nagymamájaé volt, még kislányként könyörögte ki tőle, hogy adja neki, vigyázni fog rá. Még emlékezett arra a napbarátóra, forró délutánra, amikor mezítlábasan futott a homokban, csak úgy szedte a lábait, melyeket égetett a homok, mígnem a tenger hűsítő hullámai lecsitították a forró talpakat. Theresa mindig szeretett visszanézni a lányomaira, most is ezt tette. Hátját kócosra borzolta a forró déli szél, így nézett szembe a frissen szerzett ajándék-porcelánhattyúval. A tengerbe mártva kezével megtisztította a porosodó tárgyat, majd otthon sokáig a fehérneműit tároló fiókban tartotta. Nem szerette volna, hogy mindig szem előtt legyen, mert azt mesélte róla a nagymamája, hogy a férjétől kapta, aki többször is bántalmazta őt. A háborúban sok mindent megszokik az ember, amiről aztán nehéz itthon leszokni. A nagyapja kegyetlen bánásmódja ezzel magyarázható leginkább. Persze jöllehet, ezt csak Theresa hitte így, aki megvetéssel gondolt rá, igaz, csak a családi fényképalbumból ismerhette őt.

Most először érezte azt: fájnak az emlékei. Kezébe söpörve a porcelándarabokat, mintha egész gyermekkorá elrepedezett volna. Próbálta összeragasztani a hattyúnyakat a testtel, de nem lett tökéletes az illesztés. A törésvonalak úgy látszódtak meg, mint tenyérvonalainak élesebb kontúrjai. Megigazította a szekrényén a csipketerítőt, visszahelyezte rá a porcelánhattyút, majd kinézett az ablakon. A kikötőben nagy komphajók álltak. Szerelmes volt a hajókba. Mindegyik komphajóról tudta, hány csomónyi az ereje.

Anyám nem szerette a hajókat. A hajóorrokat nézni sem bírta a fedélzetről, amint szelték a tenger habjait. Apám fájdalmas behatolásaira emlékeztették, ahogyan a céklalétől is azonnal rosz-

szul volt, mert az előttem elvetélt gyermekét juttatta eszébe a színe. Egy nyári délután láttam apámat utoljára. Hatéves voltam. Azt mondta, el kell utaznia munkaiügyben. Azóta is hazafelé tart. Soha nem kérdeztem anyámat, mi lett apámmal. Anyám szépen rendbe szedte a kertet, hatalmas leanderek uralták a teraszunkat. Hozzájuk is különös volt a viszonyom. Mármint a leanderekhez. Beszélgettem velük. Anyám féltett, amiatt is, hogy beteg elméjű lányt szült, és mert köztudott, hogy a leander minden része mérgező. Anyám attól is meg akart kímélni, hogy olyan férfihez menjek nőül, aki zsarnokoskodik majd fölöttem. Üvegburában nevelt. Féltékeny volt a férjeimre. Az első egyiptomi sírfeltárásokat fényképezett a Nemzeti Múzeum fotósaként. Egyszer engem is elvitt egy ilyen régészeti expedícióra. Az emberi csontok látványa először idegenül hatott rám, de élénk fantáziámnak köszönhetően egy-egy női sorsot képzeltem hozzájuk. A társadalom periferiájára szorult nőket, akiknek nem volt lehetőségük kitörni. Háztartást és naplót vezettek, gyerekeket szültek, tükör nélkül fésülködtek, és az ablakon át nézték a világot. Samuel egy fertőzött rovarcsípés áldozata lett. Azóta nem szedem elő a lepkegyűjteményemet. A második férjemnek sem sikerült gyermeket szülnöm. Anyám haláláig úgy hitte, hogy átok van rajtam, ezért nem lehetett unokája. A törött tükör átka. Születésem előtti reggel ugyanis kiesett kezéből a tükör. Ő ezt rossz ómennek vélte. Nagyon sokáig emlegette ezt az esetet, ezért én évekig nem nyúltam tükörhöz. Jackkel 42 év házasságot éltünk meg együtt. Nem volt jó hozzám. Titokban verseket írtam a kegyetlenségéről. Belelapozok a naplómbe.

május 19.

megvetett ágyamban ért utol
a pecsétes éjszaka. véroázis
a lepedő közepén. szétfeszítettett.
combjaim közé magokat szórt
hegyes csőrével a felborzolt
tollú erőszak. még egy utolsót

vonaglott a hajnal, aztán
mellém gurult, mint egy álruhas
könnycsepp, a reggel.

június 15.

letérdepelt, hogy kirágott
mellbimbóimat eltakarja,
a szeméremdombon túl fészkelte
szégyenemnek sasfiókája, ajkaim
vérző imák voltak, melyek felköltöztek
a mennybe, s onnan jönnek el
ítélni minden nyakkiszívást,
három vodkányi behatolást
és sörényes kiáltásaim.

augusztus 9.

csak azokat a csuklószorító éjjeleket, csak
azokat tudnám feledni, a csattanó arcpírénekeket.
vöröslő foltja van, majd kék a nyilallásnak:
kinyíló árvácskaszemek. a hajnali
homály hirtelen hóvirágozni kezd, de a
vasszegeces bakancs a vállon megáll egy kicsit.
fájdalmas bélyeget nyom a karomba, a csiklóm
összezárul. az emlékek rémálmomba hajló,
lepedőbe csavart sikolyok.

október 18.

a tusolócsövet a derekam köré fonta,
(korábban a nyakamra tekerte, ami

két és félszer tekeredik körbe,
de a nyakam olyan szépséges volt, mint
az elcseppenő anyatej)
a hajtövemnél megszorított, belém mart, ahogy
szokott, majd megmosta szép, barna hajamat,
az alhasam tájékán eljátszadozott a zuhanysugárral, hogy
az élet vize akkor is habzó legyen, ha éppen nem az.

november 3.

a test hüvelyfolyásos lett, nyáladzott
a méhszáj. levágott gombafejek a melleim.
a test meggyaláztatott.
a test elrendeltetett.
a félelem kék pettyes elefánt:
lógó ormányán repedezik az idő.
ami történt, nehéz lesz elfelejteni.

Theresa becsukta a naplóját, és megijedt az érzéseitől, melyek szerint még fél évszázad elmúltával is fel tudták kavarni a történesek. Sokáig nem hitt Istenben. Aztán elkezdett hinni, de csak hogy legyen kin számon kérni meddőségét és abúzusait. Második férje halála után szaglási hallucinációk gyötörték. Utoljára metélőhagymát evett Jack, és ezt a szagot évekig nem tudta kitörölni az emlékezetéből. Ezt érezte a leghihetetlenebb helyeken is, például a húsboltban vagy a drogériában. Volt, hogy a pénztárnál hátra kellett néznie, hogy megbizonyosodjon róla, nem a halott férje áll-e mögötte. Ez a kissé paranoiás jelenség aztán évek múltán ritkult, és helyébe lépett az ernyő mániákus magával hordozása. Leginkább női napernyőnek használta, és védelmet jelentő tárgyként ragaszkodott hozzá. Hosszú fanyelére támaszkodott, ami botként funkcionált. A magányát akarta felszámolni vele. Még az ágyába is magával vitte, betakarta, együtt hált vele. Biztonságban érezte magát mellette. A napernyő kinyitásával legtöbbször árnyjátékot

űzött. Így történhetett meg az a tragikus eset, hogy figyelmetlenségéből és rövidlátásából adódóan nekiment egy kandelábernek, amelynek búrja valamilyen rejtélyes módon kilazulhatott, mert Theresa fejébe csapódott, aki súlyos fejsérülést szenvedett. A fejbőrön tátongó sebet összevarrták, és a varratot egy hét múlva eltávolították. Ettől kezdve Theresa nem hagyta el a lakását, sőt, felköltözött a padlásszobába. A gondozónője, egy negyvenes klarrisszanővér, Imelda, élt együtt vele ezentúl.

Imeldával sokat beszélgettem a túlvilágról. A pokolba én szárnyas lovakat képzeltem, akik patájukkal hangos zajt csapva jönnek le a megholt lélekért, és viszik magukkal az örökké forrongó katlanba. Imelda szívesebben beszélt a mennyországról: az örök fényesség birodalmáról, ahol szeretet, nyugalom, békesség uralkodik, imádja mindenki az Urat, Jézussal együtt. És hogy minden földi ima egy meghalt testvéért eljut az Úrhoz, aki megbocsátja bűneinket, ott és akkor, szent színe előtt. Ez elég megnyugtató volt a számomra, szerettem Imelda szentekről szóló történeteit is hallgatni. A legkedvesebb Avilai Nagy Szent Teréz élete volt a számomra. Ahogyan öregségére is friss és fiatalosan szép maradt. És a megtérése, amint meglátott egy szenvedő Krisztus-szobrot, és azonnal érezte, hogy Isten belé költözik. Az én hitem gyöngye ehhez. Még keresztet vetni sem tanított meg az anyám. És most, életem végén egy fedél alatt élek egy apácával, aki villámgyorsan morzsolja a rózsafüzért, s mond imákat a betegségben szenvedők gyógyulásáért.

Theresa Boss nagypénteken szívrohamban halt meg. Alighogy felébredt éjjel, és fel akart kelni az ágyból, visszaesett; szép, hosszú, fehér nyaka lelógott a heverőről. Egyik kezével a paplanját szorította, a másikkal a porcelánhattyút foghatta, ugyanis azt az ágy mellett találta összetörve Imelda reggel. Két darabban volt újra: a nyaka és a teste külön, és a hattyú testébe egy papírdarab szorult. Imeldának rövid ujaival sikerült kibányásznia egy megsárgult, csecsemőkori fotót. Sokáig nézte az ölben tartott gyermeket, majd próbálta összeragasztani a testet a nyakkal, de sehogyan sem sikerült. Végül könnyelmű mozdulattal dobta ki, elvégre bálványokat nem imádkozhatunk.

Czilli Aranka-Ágota

Lecsupasztíva

*Hús a húsból véresen kiszakad,
és felvisít a fényben.
Hideg ollófogak között
szakad a kötelék:
csupa fájdalom, csupa vér és könny
és fény a születés.*

*Romlékony hús a rögök közé dől,
és beleolvad a mélybe.
A halál – selyemmel bélelt koporsó –,
pótanyaméh: körülölel.
És együtt bomlunk majd.
Csupa csend, csupa sötétség,
csupa eggyéválás az elmúlás.*

*De a lélek, a meztelen,
mondd, honnan jön,
és mit remél?
S ahol az anyag maga a lét,
van-e végtelen?
És mennyit ér?*

Gleb Anitta

Anna

Mindenki tud sírni. Ez az első kommunikációs kifejezési forma, amit újszülöttként megtanulunk. Évekig alkalmazzuk mint egyedüli véleménynyilvánítási módszert. Sír a baba, ha fáj a hasa, ha éhes, ha hiányzik a mamája vagy a kedvenc játéka. És ki tudja, még mi minden miatt sírnak a babák. A felnőttek nem beszélnek már a sírás nyelvén. Ők egymás közt egy egészen más nyelvet használnak, a babák számára azonban kifejlesztettek egy sajátos dialektust: a gügyögést. Aztán a babák, amikor már nem babák, megtanulják azt a nyelvet, amelyen a szüleik beszéltek hozzájuk. Ezt nevezzük anyanyelvnek. Ügyesek. Annyira jól használják ezt az eszközt, aminek segítségével már egyértelmű különbséget lehet tenni bánat és boldogság között, hogy teljesen felhagynak a sírással. Aztán egyesek, főleg férfiakra jellemző ez, az anyanyelv elsajátítása után úgy tesznek, mintha soha életükben nem sírtak volna. Az a gyengeség jele, mondják. De ezek a férfiak nem tudják, hogy mit gondolnak azok a nők, akik síráson kapják a férfiakat.

Szóval világszerte gügyögnek a mamák és a babák szépen, lassan megtanulnak beszélni. De van itt ez a vézna, sápadt arcú nő, kezében egy üvöltő babával. A nő nem gügyög, nem gagyog, se nem gögicsél. Csak áll, és nézi a gyermekét. Ha tudnánk a babák sírását dekódolni, biztosan arra jutnánk, a baba azért sír, hogy szólaljon már meg végre az anyja.

Ez a baba volt Anna.

Anna már harmincéves, és még mindig többet sír, mint beszél. Anyanyelvét nem az anyjától tanulta, másokól leste el. Az utcáról, tévéből, a közértelemről. Az apja is csak ritkán szól hozzá, olyankor többnyire arról érdeklődik, hogy Anna vajon mikor talál magának egy jóra való férfit, és hagyja el a szülői házat. Anna nem tudja, mit feleljen, így elhullat egy könnycseppet, de csak

titokban, mert – mint tudjuk – ez a gyengeség jele. Anyja sem szól semmit, mégis mindannyian tudják, hogy őt csak az érdekli, mikor lesz már unoka. Akihez, ugye, nem gügyögne, de az mind-egy. Az apának hirtelen ötlete támad: mi van, ha Anna leszbikus? Gyorsan meg is kérdezi a lányát, ami azt jelenti, hogy ezen a napon már másodszorra kezdeményez beszélgetést. Apja merőben szokatlan bőbeszédűségére és különös feltételezésére Anna már igazán nem tudja, hogyan reagáljon, ezért becsapja a szobája ajtaját. Ezt is a tévéből tanulta, ha már túl sokat sírtál, akkor törj-zúzz, az a fokozás jele.

Anna tehát keveset beszél, ellenben sokat olvas. Most éppen egy önségítő könyvet. Arról, hogyan kell megtalálni azt a jóra-való férfit. Például mozdulj ki otthonról, légy nyitott és spontán. Nyeh. Becsapja a könyvet, magzatpózba gömbölyödik. A sírás-nál jobban talán csak az alvást műveli, és mire felébred, tele a telefonja nem fogadott hívásokkal. Kiderül, hogy lesz egy házi-buli, ahova mindenképp el kellene mennie: ott megtalálhatná a jóra-való férfit. Amúgy nem szokott bulikba járni, de most eszébe jut az apja elmélete a nemi orientációjáról, és elkezd készülődni. Csupa szürke ruha közül válogat. Egyik lehangolóbb, mint a má-sik. Direkt úgy intézi, hogy későn érkezzen, mert nem szeretné, ha túl sok figyelem jutna rá. Csakhogy nem ért ehhez az egész-hez, így ő lesz az első vendég. Egyedül ácsorog az üres lakásban. A házigazdák levegőnek nézik, és pakolászást, készülődést mí-melnek. Újabb üzenet érkezik a telefonjára, attól a barátjától, aki elhívta. Ne haragudj, mégsem megyek, jó bulizást!

Haza akar menni. Ez nem mehet így tovább!

Pár kínkeserves óra múlva elviselhető tömeg alakul ki, amely-ben már magabiztosabban mozog, abban a hitben ringatva ma-gát, hogy őt senki sem látja. Nézi az embereket, ahogy isznak, nevetnek, felnőttesen nyeheresznek. Nézi a nőket. Ezek nem szürke nők. Ekkor megint bevillannak apja szavai. Hmm. Talán igaza lehet. De hogyan szedjen ő fel egy nőt, amikor az sem megy neki, hogy felszedesse magát egy férfival? Nézi a férfiakat. Ők nem sírnak. Ők sosem sírtak, állítólag. Anna belekortyol az ita-

lába, hogy bátorságot merítsen, de annyira lazán akarja csinálni, hogy a fele a szürke garbóján landol. Körbenéz, remélve, hogy senki sem látta. Ebben a pillanatban váratlanul kicsordul egy könnycsepp. Nem is egy, hanem egyből kettő. Végig csordulnak egy arcon, besorolnak az orr melletti mélyedésbe, és eltűnnek a szájhajlatban. Ez a száj egy férfi szája. Anna nézi a férfit, a férfi is látja Annát, aki megfeledkezve önmagáról, döbbsenten bámul rá. A férfi szája mosolyra görbül, Anna pedig, miután feleszmél, annyira zavarba jön, hogy sehova nem képes nézni, csak a földre. Majd lehúzza a pohara teljes tartalmát.

Anna a könnyes arc felé közeledik. Nem gondolta ezt át, hiszen amikor odaér, meg kell majd szólalnia. Szia. Semmi válasz. Most hangosabban, érthetőbben. Szia. A férfi nem szól semmit. Anna le van sújtva. Már a sírás kerülgeti, amikor a férfi végre megragadja a kezét, és kivezeti az udvarra. Túl sokan vannak, nagy a zaj, ezért a hatalmas kert legtávolibb részére vonszolja. Mivel még mindig egy szót sem szólt, nem tudjuk a nevét, de akár lehetne Ottó is. Szóval Ottó elővesz egy szájharmonikát a zsebéből, játszani kezd rajta. Anna nagyon nem érti, most mi történik. Eddig azt hitte, azért nincsenek barátai, mert nem beszél a nyelvükön. Illetve egészen pontosan egy barátja van, de az is magára hagyta őt egy ilyen nehéz terepen, mint ez a házibuli. De mit csinál Ottó? Ez biztosan valami törzsi párvalasztó rituálé. Ottó hátat fordít, sétálni kezd. Végül is ő az egyetlen ember, aki nem nézi levegőnek, gondolja Anna, majd becsukja a szemét, és követi a távolodó szájharmonika hangját.

Halmosi Sándor

Biztató

A Világegyetem tömegének 4,6%-a
a megfigyelhető anyag, 23% a sötét
anyag aránya, és 72% a sötét energia.

*Semmi biztatót nem mondhatok.
Ami ebből a világból ténylegesen
is látszik, az a legsötétebb anyag.
Indulatok, önzés, erőszak, salak.
Ezer és milliárd meddőhányó.
Jól kivehető. Pislákoló fények
a meredélyben. Fent őrtüzek.*

Míg el nem nehezül

*Kimerészkedni az almafa alá, és beleállni
a gravitációba. Vízszintes mezőket
létrehozni és fenntartani. Számolni
a végtelennel. Lengetni a súlyokat.
Megengedni. Végigmondani minden
mondatot. Kivárni. Amikor kitágult,
visszamerészkedni. És sírni, míg el
nem nehezül.*

Az úr asztala

*Az Úr asztala, s mind, ki körülálljuk.
Fúj a szél. Háttal állunk a teremtésnek.*

Tizenhét

Zsoltár. Pas lire.

Nem olvasni.

*Ami megszólít. A tér, ami kitágul. Elejt.
Így vészeli át a telet. Oszlopnak dőlve, árkádok alatt.
Hébe-hóba mondott, elejtett szépszilánkokkal,
megyünk a kötárba, nyelvényárba, parázs művészetet álmodunk,
ingyen megváltást. Így kopik el a száj, a kéz, a sokadik licitben
nyertes evilági evidenciák, mivégre. A múlt a kapuk előtt.
Jelenünk a sáros-húgyos lövészárók. És a létra, fokok nélkül.*

*A részecskék, a pontok. Flottent, lebegnek. A fiatalság
göggével arcukon szenvednek. Vannak extrák, mondják.
Végán kaja, csicseriborsó, vagy valami zöld cucc.
Olyan angyalszmötyi. A nadrágot simán bedobnám.
Szárasztisztítás. Kabátokra, főleg. Nem szublimál, a kosz.*

*Ez egy hosszú sztori.
Tényleg hosszú.
Amikor anyámék elváltak.
És valami tömeghiány.
Bioszon tanultuk.
Ha az alapokat nem tudod, lesznek tünetei.*

*Mert libben a fátyol,
libben a szoknyaránc.*

*És kirojtozódik, összegabalyodik a kérdések vége,
és a válasz nem születik meg.
Választ a világ helyette mást.
Választ és elalszik.
Tompá ütések érik a koponyát.*

*Az alkotás, nem más.
Nem a szentség.
Nem okosba, ne felülről essék.
Belülről fájjon
Rázzon az álom.
Ínyedre gyullad.
Lépedre lép.*

*Nem szeretted a papokat. Nem szeretted, hogy sírni látott,
és értette. Fiatal voltál és nehéz. Bölcs volt és vagány.
Isten neve egyszer sem hangzott el. Nem beszél.*

*Nyár is lehetett volna. És több, mint árnyék. Több, mint
az a 17 lebegő pont arcod körül. Vagy 17 fekete, ördög tudja.
Mais oui, ça aussi. Hát igen, az is. Több, mint te magad,
a sírás előtt. Ha egy sejted is marad a kerítésen túl,
beleszövik. Csak ketten állnak sorba.*

Egy virraszt. Mindig egy.

*Nyúlik a szó, rángat a test, a lélekről szeretnél valami édeset?
Szottyad. Kifolyik, elapad. Viszed fel a lépcsőn, a fordulóban
beakad. Rángatod. Rángat. Hull a vakolat. Hull, és semmi
nyoma. Édes lelkem, honnan hova?*

*Kell az életnek az élet, testnek a test,
s közé a nehezék.
Így találkozunk, világ a világ.
Így lesz ki az ötödik kerék.
És az idő így telik ki.*

Utána összezavarodsz. És elejted.

Kibújsz a résen, rácsodálkozol.

Semmi sincs elrejtve.

Semmi sem látszik.

Belekapaszkodsz.

Te dobod rá az első faragott követ.

Csak ez a hallgatás ne lenne olyan hangos.

A zene az asszony. Miasszonyunk. Magja vész.

Elkezdted a mondatot. Befejez. Elenyész.

Kigúzsoltad magad

*Kigúzsoltad magad, de minek?
Szabadabban mozogsz benne,
és nem szorítja úgy hozzád
az éles szavakat. Mozdulatlan
a kitárt pitvar. Görgetik már
azt a követ.*

Elapad

*Először a váz gyengül meg, mint a
kálciumhiányos csontok. Aztán
egyenként lehullanak rólunk a szavak.
Először a szépek, aztán a kemények,
majd a csendesek. Nincs légzés,
és nincs, aki a légzést figyelje.
A rezgés, ami a világot, legbelül, életben*

*tartotta. Nem szűrődik már be semmi.
Olyan, hogy be, nincs. Ami előtte áradás
volt, az most puffanó, teremtetlen.
Nincs vers, beszéd, mantra, csomókat
őrlő imamalom. Nincs több civódás,
nincs oldás, megbékülés. Nincs gondolat.
Belátás is már csak ez az egy.
Minden, mi élő volt, temetetlen.*

TIBERIU CERCEL festménye

Szente Anita

Kiválasztott

Varjú károg, vályú mély. Pincefenék. Mocorog a zsákban.

A varjak hossza negyvenhárom-negyvennégy centi, szárnyfesztségük közel egy méter, testtömegük háromszázötven–ötszázötven gramm körüli. Varjúból kitűnő húslevest lehet főzni.

A kenderkötelet a közeli barkácsboltból vásárolták. Masni. Átsűrődik a fény. A deszkák mögül érkező. Szállingózó por, öreg pókháló. Öreg a ház is, a benne lakó is.

Csak én vagyok fiatal. A legfrissebb alapanyag. A krumpolit tavaly természettk. Barkácsolt ágyában legalább a hagyma friss. Csak a hagyma bújt ki tavasszal, abból is csak a fehér. Csak három ágyásnyi. Éppen elég lesz. Éppen úgy fog fonnyadni ez is, mint a többi. Héja alatt zsugorodó. Kisgumó. Csíra mellett zöldellő. Szaporodó. Ott pedig boroskorsó. Látom a résen át. A fénynyaláb. Szeszese pezsgés. Forradás.

Két hete vagyok itt. Együtt érkeztem veled. De téged meleg takaróba bújtattak. Rovarokkal etettek. Azt mondták, csak egynek van helye dunyhában. Csak egy szomjas csőrnek elegendő a kifogott esővíz. Meleg tejjel kínáltak, elutasítottad. Kényelmes fészket melengettek, te mégis az ablakban toporogsz. A járdát figyeled, a szökkenő verebeket. A csatorna felé fordítod fejed, nézed a szigetelést romboló fakopáncsot. Az udvaron kapirgáló tyúkokat. A kutyát a pórázon. A félszemű macskát. A settenkedő egeret. Aki a pince felé tart. A pókhálós vasajton, a poros lépcső zegzugán. A muskátlik mögött. A pirosan át. Tekinteted a szállingózó virágával érintkezik. A hanyagul csomózott zsákszájon szűrődik felém. A tompa napsugarak porával suhan, és landol kecsesen a csőröm elé. Eledel?

Két napja szédülök az émelyítő fortyogásban. A muskátlivirág percenként változtatja külsejét a lyukakon érkező szagok hatá-

sára. Boroskancsó. Csírás krumpli. Murok. Boroskancsó. Sárga hagyma. Varjúhús.

Leves lettél.

Te különlegesebb voltál. Kiválasztott, aki miatt nem sajnálták etetni az ebeket. Megtölteni a puskacsövet. Éjszakákon át rohani egy sötét erdőben. Te mégis elégedetlenül bámultál magad elé. Szemedben egy egész muskátliültetvény volt. Most már virágilatot képzelek melléd.

Csak a napok óta itt rothadó nyers húsd képes elnyomni a dohos szagot. Beszűrődő társ vagy.

Boroskancsó. Csírás krumpli. Murok. Boroskancsó. Sárga hagyma. Naftalin. Nem volt hely ebben a zsákban kettőnknek.

Felhő vagy. A szállingózó porral közeledem feléd. Eső leszek.

Az év madara a tengelic

A fészekhez száraz fűszálakat, vékony gyökérdarabkákat, mohát gyűjt. Fő építőanyaga a pókhálószővedék. Az év madara a tengelic. Énekszó hallatszik, mialatt a hozott anyag beépül, a csészébe bogáncspihe kerül.

Ebben az évben a tengelicek fészekrakását kiemelten figyelem. Tarka madár. Szél mozgása. Pihenés. Tarka madár. Szél mozgása. Város. A párok mindenhová követik egymást. Bogáncspihe. Választás.

Pici csőr és pici láb. Emelkedő mellkas, szuszogó csőr. Magasra repül, magasról lát. Egyik repül, másik lát. Egyszer repül, máskor láb. Egyenletes ritmusban lépeget két madár. Ez az aszfalt forróbb az eddigieknél. Hová raktok fészket?

Bogáncsos deszka egyenlő bársony ágy.

A metrójáratok helyes irányának kiválasztása nehézkes feladat. Aluljáró. Térkép. Fáradt emberek. Emberek között. Fáradt-

ság leküzdése. A tempó. Azonos a ritmus. Nehézség, ameddig a tengelicek megtanulnak együtt lélegezni a várossal. S mialatt vilamos-ütemben folydogál a vér az ereikben, és automata ajtóvá alakul a szemük, a fészek is elkészül az évszaknak megfelelően.

Porlékony anyag. Kámfor.

Nagy belmagasság, megszokható konvektor. A körfolyosónak köszönhetően nem zavaró az ismeretlen szomszédok közelsége.

Az év madara a tengelic. Hová raktatok fészket?

D020188

Lyukas fészek. Koszorú. Alatta föld, falu, ház. Benne ágy. A párna és a paplan között fészkelődsz. Gerinced vonalán végigfutó takarószél, térdedhez szorított csücsök. Jobb kézfejed párna alá szorítva.

Békésnek tűnsz, ahogy így bámulsz fölfelé, a plafonon, cserepek közötti résen, a falu feletti felhőkön át, egészen a koszorún ücsörgő, lábait lógató figuráig, a talpáig. A talpközépi anyajegyig. Szemed jobb, bal, jobb-bal, jobb-bal, jobb irányú mozdulatában növekszik naggyá fölötted a barna folt, nehezedik a tetőzetre, a plafonra, az ágyadra, a szemhéjadra, a szemhéjodon át a gondolataidra, majd te magad válsz barna folttá.

Légy, szúnyog, pók, s annak egyetlen hálója. Mekkora pókháló kellene ahhoz, hogy a koszorú pereméről ő is leereszkedhessen biztonságosan a takaró és a párna közé?

Nem mozdulsz. Arcodat nézve úgy tűnik, mondanál valamit. Talán az éppen kinyíló szobaajtóról kérdeznél. Lehet, hogy a szemedbe világító lámpát szeretnéd lekapcsolni. Felkelnél és átöltöznél. Pisilni mennél. Talán. Innál egy kávé. Vagy egy teát. Hypnopompic alvási bénulás. Kopogó léptek, lépcsőnyikorgás, ajtókilincs, záródó ajtó. Recsegő padló. Hiába vagy ébren, a tested mély álomban. Hiába próbálkozol. Figyeld csak őt, figyeld a

lábszárát, a combját, a csípőjét, a hasát, a mellkasát és állát. Évek óta arról a koszorúról lógatja lábát, kitartóan próbálja elfújni a felé érkező felhőket.

Légy, szúnyog, pók, s annak egyetlen hálója. Mekkora pókháló kellene ahhoz, hogy a koszorú pereméről ő is leereszkedhessen biztonságosan a takaró és a párna közé?

Mióta szorongatod a kezekben az agyagos fűszálakat? Ennyi éppen elegendő lenne ahhoz, hogy a koszorúból fészek legyen.

Légy, szúnyog, pók, s annak egyetlen hálója?

Kitágult erek az alkarodon. A vállad. Megrándult. A mellkasod. Megemelkedett. A lábad. A takaró. A takaró az összeszorított combod között. A párna. A nedves párna. Pánik. A könnyektől áztatott. A zokogó. Ringatózó.

Fölfelé repülő, talpközépre érkező anyajegy. Felhő száll a koszorú alá. Barnák a cserepek. A plafonon krémszínű festés. Fehér díszcsík. Egy légy és két szúnyog röpköd körülötted. A sarokban egy apró pók.

Töröld meg az arcod. Egyedül vagy.

Kövér Péter

A fegyverkovács halála

(...és már el is rontottam, mert nem erről szól. Az életéről. A halál annak csak egy része. Igaz, elengedhetetlen része, az, amikor az életet el kell engedned!)

A rácsos kerítést belepte a futórózsa. Alig látszott tőle a család címere, egy stilizált puská a kovácsolt kapun. Az utcában, a Lange Strassén, de az egész városban is csak mint a fegyverkovács-házat emlegették. Büchsenmacherhaus! A parádés patríciusházak közt is az egyik legpatríciusabb. Ott laktak emberemlékezet óta. Nevük szimbólum lett, évszázadok óta nem változott, csak egy „von” jött valamikor elé. A város alapítói közé sorolták őket. Céhmesterek, városbírók kerültek ki közülük. A városház egyik bástyáját az ő céhükre neveztek el. Történelmi sírkertjük utal erre, és egy felirat a templomban. Európa legkeletibb gótikus templomában, amelyik a tatárok elleni védekezésben feketedett meg, ha igaz.

Népét az „erdőn túli” ország alkotó nemzeteként ismerték el a tordai országgyűlésen. Majd évszázadokon át. Nevüket aztán – az impériumváltás után – már nem tudták rendesen kiejteni, nemhogy leírni, de a századok alatt kialakult büszkeséggel magasan hordták fejüket és nemzetformáló nevüket. A mesterséget a mester szóból vezették le. Úgy adták át a fiúknak, hogy az nem is mesterség, hanem művészet.

Egy fejedelem, két érdek, három nemzet, négy vallás egymás melletti jogosultsága hozta meg a páratlan jólétet, a hét váráról elnevezett országban. A Jóisten virágoskertje, Erdély! A reformátor Honterus János megvédte hitét és hitsorsosait, ha kellett, a kutyafejűektől, Martinuzzitól, a katolikus János Zsigmondtól, a havaselvei betörésektől. Erődtemplomaik a hit és a polgárság erős várai voltak. Mindenkitől mégsem sikerült megvédeni városukat, így aztán a történelem viharai végigsepertek rajtuk. Aki

arra járt, kifosztotta kincseit. Megsarcolta lakosait, míg – nem maradván más lehetőségük – feladták a Koronavárost, és hagyták magukat elüldözni.

A mai lakosai nem az egykori lakosok utódai. A város polgársága túlélte ostromot, tűzvészt, földrengést, járványt, mindenféle vihart. Csak az utolsó frontátvonulást nem!

Neve az idők során változott. Címerében korona szerepel. Kronstadt! Később egy órásról nevezték el. Órásul Sztálin! Lakosai büszkéek voltak polgárságukra, és polgárai büszkéek a céhekre. Minden egyes céhnek saját bástyája volt. A kovácsoknak, a takácsoknak, a bodnároknak, a szíjgyártóknak, a kerékgyártóknak, kötélverőknek. De mi maradjunk a fegyverkovácsoknál.

A „von Bömches” puska műremeknek számított. Az volt, ami a Stradivari a hegedűk között. Ritkaság, melynek értéke az idővel csak nő. Akinek ilyenje volt, csak azért vette elő, hogy dicsekedjen vele. A fegyver agya nemes fából készült. Rendelésre faragott motívumokkal. Vadászhostetteket, legendákat örökített meg. A puska maga ötvösremek, címerrel, monogrammal, védőszenttel. Egyedi darab mindahány. Személyhez szóló. A pontosságáról vadászregék szólnak. Albumokban, gyűjteményekben szerepelnek, mint egy céh, egy város, egy korszak, egy család remeklései. Az értők inyenckedve ejtik ki: von Bömches! Márkavédjegy!

A fiát művésznek szánta. Persze úgy gondolta, hogy ötvösművész lesz. Mi más? De aztán úgy elkapta a lendület a gyereket, hogy grafikusművésszé fejlődött. Mattis-Teutsch János és Kassák Lajos konstruktív-geometrikus formatanát követte. Nemzetközi hírnevet szerzett. Keresett és sikeres művész lett, elsősorban Nyugat-Németországban. A diktatúra hermetikus határai számára nyitottak voltak, a vasfüggönyön keresztül is. Tudni vélték, hogy a német származású, nagyhatalmú miniszterelnök, a nagy vadász, az ő fegyvereivel élte ki szenvedélyét. Személyes ismerőse és tisztelője volt az öregnek. Felajánlotta, hogy ha követni akarja nemzettársait az exodusban, csak szóljon neki. Az öreg

patrícus tegezte a kormányfőt, az meg magázta őt. Anakronisztikus szász magatartásforma egy felfordult világban.

De az öreg nem akart elmenni. Nem bírta! Ragaszkodott a hegyeihez, az emlékeihez, a családi kriptához. Odaát, az új őshazában, ki tud róla? Ki süvegeli meg? Igaz, lassan itthon is eltűntek a tisztelői. Az utcán nemhogy előre, de szinte már egyáltalán nem köszöntötték. A Lange Strasse lakói már nem tudtak szászul. Nem számított nekik, ki ő valójában. Ha szász szóra vágyott, felvette ünneplőjét, és elment a Fekete-templomba. Az még régi dicsőségében ragyogott. Nem mondta, mert minek, de tudta, hogy az ő világát nem a gonoszok teszik tönkre, hanem azok, akik tétlenül nézik a gonoszokat. Vagy csak egyszerűen elmúltak az idők. Megváltozott a környezete.

Benne volt a korban, már régen nem dolgozott, de egészsége, elméje megbízható maradt. A dalárdába már nem járt el, mert tagjai kivándoroltak a gazdasági csoda országába vagy a mennyországba. Körülötte megállni látszott az idő. Olybá, mintha a Teremtő itt felejtette volna. A szavak sebeznek, a csend nyomaszt, de az érdektelenség ölni tud. De nem volt panaszkodós típus.

A fia rendszeres meghívottja volt németországi művészeti vásároknak. Képei kisebb vagyonokért cseréltek gazdát. Az állampolgársága is megvolt már. Unokája is kész ember lett időközben. Német nyelvű színész. Őt is várta a siker. Ellenállhatatlan módszere volt a nőkkel. Mindnek azt ígérte, kiviszi őket Nyugatra. De nem mehettek, amíg ott volt ő. A szobájában, a kandalló előtt, egy kiterített medvebőr fölött. Nehéz faragott bútorai között, hatalmas íróasztala mögött, a trónszerű karosszékekben. Feje fölött, a falon kedvenc puskája. Tán az öregapja kovácsolta. Az ősi szakma törvényei szerint, amelyek szerint ő is élt. Tudta, remélte, hogy szakmai hírneve túléli! Alig járt ki, pedig jó erőben volt még. Kerülte a negatív embereket, akiknek minden megoldásra volt egy problémájuk. Megnyugtatták, hogy addig nem lesz kivándorlás, ameddig ő megvan.

Elmúlt már kilencven. Aztán kilencvenöt is. Nem az számít, hány évet számolsz. Csak azokat számolta, melyek számítottak,

így aztán nem maradt olyan sok. Nem számolt a jövővel, az eljövő is hamarosan. Az idő végül is csak egy illúzió, akármilyen véges. Szinte szégyellte, hogy ilyen öregén még kíváncsi, hogy még élvezi az intelligenciáját. Inkább legyen optimista bolond, mint okos pesszimista, akinek mindig igaza van.

Művészfia, színészunokája nagy ünnepséget jelentett be a századikra. Sujtásos bársonykabátja, tolldíszes fővege még passzolt mind. Csizmáját is elővették. Jöttek a rokonok is sokan, Németországból. A fia biztosította, hogy nem kényszerítik semmilyen lépésre. Nem fosztják meg attól az egy ügytől, amelyikért száz éve élt. Azt képviselte együgyűen Ferenc Jóskától Ceaușescuig! Az erdélyi százszok folytonosságát szülőföldjükön. Ezt az ügyet elvenni tőle kegyetlenség lett volna. Inkább várták, hogy meghaljon. Ő meg lendületben maradt, hogy megtartsa egyensúlyát, élt tovább, büszkén és méltóan őseihez, hagyományaihoz, művészetéhez, melynek szimbóluma ott függött a falon, ahogy örökölte. Ez a puska nem volt eladó!

A nagy napon mindenki eljött. Nem lepődött meg, de nem is hatódott meg. Egyrészt úgy érezte, kijár neki, másrészt meg szinte kellemetlen volt a túlzott ünneplés. Úgy vette, hogy személyében az apját, nagyapját, a fajtáját is elismerik. Annak az itt ragadt képviselőjeként fogadta a díjakat, vette át az ajándékokat. Leginkább a fia készítette portrét értékelte, amelyik tényleg nagyon szép volt. Szinte mentegetőzőt, bocsánatot kért a fiától és unokájától, akiről tudta, hogy a becsomagolt koffereken ülnek. Csak miatta nem mehetnek, ezt tiltja a családi szász becsület. Rá várnak!

Élvezte a felfordulást. A család és a szakma igyekezetét. Elkönyvelte az elismerést. Megvágta az ünnepi tortát, koccintott illően mindenkivel. Nyilatkozott a sajtónak. Fényképezkedett a szimbolikus puska alatt, rajta Brassó koronás címere. Korona, mely gyökereket ereszt, jelezve a százszok életerejét. A hangulat túláradó volt a nagy ebédlőben. Mindenki jól érezte magát, csak az ünnepelt fáradt el kissé. Megköszönte hát az ünneplőknek a jelenlétet, és megígérte, hogy elküldi a képeket. Udvariasan, de elégedetten elköszönt, hogy visszahúzódjon emeleti lakosztályába. Akkor már tudta a választ a

kérdésre. Ha a válasz egyszerű, akkor a Jóisten beszél hozzád. Nem volt meg neki minden, amit szeretett, de mindent szeretett, amije megvolt, és hálás volt a sorsnak ezért a gazdagságért. Sosem lesz már úgy, ahogy volt, de minden jó lesz. Nem vágyott már sok baráttra, beérte az igaziakkal. Mivel tartozik még nekik? Jóleső érzés uralkodott el az egybegyűlteken, akik eljöttek hozzá, az évszázad tanújához. Jól sikerült ünnepély volt, olyan, amilyennek szánták.

Az ünnepi zsibongást hangos csattanás törte meg, fentről, a dolgozószobából, ahol a puska függött a falon. Úgy szólt a lövés, mint egy válasz a miértre, és főleg a mikorra! Élt száz évet. Egy nappal sem többet.

A dördülés hangjánál félelmetesebb volt a fájdalmas csend, amely kibontakozott az ijedtségből. Ahogy sorban kezdték megérteni, mi történt ott fent. Nem rohant fel senki. Érezték, tudták, hogy nincs miért sietni. Amikor a fia felért, azt találta, amit gondolt. Az ősi íróasztal leterítve egy fóliával, hogy ne hagyjon maga után vérfürdőt. Még erre is volt gondja. A medveölő mívész puska a térde közé szorítva, ahogy a szájába illesztette a csövét. A falon, a hiányzó fegyver láthatóvá vált, elszürkült helyén egy levél volt a szegre tűzve. Nem búcsúlevél. Bocsánatkérés. Higgadt, átgondolt, bölcs üzenet, ahogyan élt. Bocsássák meg neki, hogy így döntött, de mi mást tehetett volna! A sok rossz megoldás közül kellett kiválasztania a legkevésbé rosszat. Lehet, hogy nem fog mindenkinek tetszeni, de hát kinek az életét éli ő? Hithű keresztényként várta, hogy magához szólítsa a Teremtő, hogy a közben már megöregedett fiatalok, a fia és művészunokája mehessejen a szerencséjük után. Nem volt benne harag, sem elkeseredés. Egyszerűen elvesztette a türelmét. Meddig várjon még? Nem a hitében ingott meg, csak remélte, hogy a Jóisten tervei jobbak vele, mint az ő álmái. Nem is ő húzta meg a ravaszt. Egy idegen Úr helyett tette, aki megfélemezte róla. Emberileg kért megértést, bocsánatot eretnek tettéért, és Isten áldását a fiatalokra!

Modern skót költészet 1.

Ken Cockburn versei
Turczi István fordításában

Hat tanka

(Tanka)

*ősz equinox
a felhőtlen ég megtelt
csak kék nincs benne
már hamar sötétedik
a szavak sem fénylenek*

*elillant a nyár
mi csak bolyongunk egyre
Előre, Vissza
egy város fenn északon
még mindig nyarat idéz*

*augusztusvég
a nyári kalandregényt
nem olvassuk már tovább
régi skót falvakon át
nem együtt igéz a táj*

*Bach a „Sarabande”
hangnemét folyvást váltja
jaj-harmóniák
az eső határozott
ugyanazt játssza éjjel*

*nézd! a szürke gém
és mozdulatlan képe
lassan összeér
majd ilyen leszel te is
ha szürkületkor látlak*

*a sok emberzaj
házak közé szorítva
felerősödik
az önkéntes kalitkák
baljós egzotikuma*

Óda egy japán teáskannához

(Ode to a Japanese Teapot)

*Te, fekete fém teáskanna,
kerek vagy és sima,
a fogód szépen ívelt,
a kiöntőd karcsú hattyúnyak;
ujjaimmal felszínedet kitapogatom
a levelek és ágak formáját.*

*Előveszem a fémhálós szűrőt,
és kiütögetem belőle a tegnapi leveleket,
kiöblítem az odaszáradt sötét maradékot.
Frisseket kanalizok a befőttesüvegből,
forralt vizet öntök rá,
ráteszem a fedelet és várok.*

*Eszembe jut rólad az a régi kanna,
amely felfrissített minket, amíg
verseket faragtunk egész álló nap,
nem ritkán éjjeleken át is*

*a folyó fölött a Balti Galériában,
vagy a Titkos Kert fái alatt.*

*Párizsból jöttél, a La Route du Thé
ajándéka voltál, így hívták az üzletet,
ami egy akkori barátnőm munkahelye
közelében volt, ő hozott vissza nekem,
mintha teher lettél volna, jól becsomagolva,
elképzelni sem tudtam, mi lehet benne –*

*most teafőzés közben persze felrémlenek
a régi dolgok, és a sencha, a renga, az anja,
a mágikus japán teakészítési módok.
Az ablakból nézem a tovaszálló felhőket,
és azon mélázom, mit hoz a mai nap, de főként,
hogymilyen lesz a teám. Már biztosan kész van.*

Szobabelső ifjú hegedűssel

Gerrit Dou festménye alapján

*(Interior with a Young Violinist
After the Painting by Gerrit Dou)*

I

*Pihenj, Johann, pihenj – A festő ülő barátja
körül söprögetve újra elrendezi a könyveket,
melyeket a tanári könyvtárból kölcsönzött.
A szoba a délután hátralevő részére az enyém,*

*és esetleg holnapra is, de ez nem független az öreg
hangulatától. Talán a gin javíthat rajta? Igen,
bár ez némi kiadással jár. Mindenesetre
gyorsan kell dolgoznom. – Johann! Fogj hozzá.*

II

*Az ilyen hosszú órákban a saját megnyugtatósomra
(ő közben csendben dolgozik) improvizálok egy dallamot
(amilyen gyakorlatlan vagyok, zongora helyett húrokon),
mintha a szünni nem akaró esőt kísérném.*

*Nehéz szekerek zötyögnek a macskaköveken,
gurulnak, lefröcskölnek a lábakat és tompítják a lármát.
Csak amikor a mester végleg átadja magát a festésnek,
csak akkor szabad megbámulnom az ablakon túl*

*a könyveiket köpenyük alá rejtő ázott diákokat,
és a kendőikbe burkolódzó szolgálólányokat.
Közben az eső látszólag el is áll. Nézd csak meg
azt a nyílt arcot, igen, Gerrit, természetesen a tiédet.*

III

*Johann, most hogy befejeztem, azt akarom,
hogy még utoljára nézd meg jól, mielőtt elszállítják.
Spiering vette meg, nagyon olcsón, de tényleg,
bár célzott rá, hogy talán vesz még mást is tőlem.*

*Teljesen elbűvölte őt az „ifjú hegedűs” – ne neved,
kérek! Komolyan mondta, meggyőződéssel a hangjában,
és az a tudat, hogy te is a hegedűmuzsikának hódolsz,
csak tovább növeli amúgy is meglevő jó híredet.*

IV

*Ez bizonyosan nem az a szoba, ahol egykor ültem,
vagy meglehet, mégis az, úgy értem, minden apró
részlet megegyezik a képen, de az összehatás,
a részletek közti kapcsolat annyira megváltozott.*

*És az öreget a kapualjban szintén lehagytad,
kínos volt talán? Erre én nem tudhatom a választ.*

*Azért köszönöm, hogy a kalapot és a sarkantyút
megtarthatom, de a csizma nagyon szorít. Ma már.*

KEN COCKBURN 1960-ban született Kirkcaldy városában az Egyesült Királyságban. Az Aberdeen Egyetemen francia és német tanulmányokat folytatott, ezeket később színházelméleti tanulmányokkal egészítette ki Cardiffban. 1996 és 2004 között a Scottish Poetry Library vezető munkatársa volt. Szakmai barátsága Turczi Istvánnal innen datálódik. A londoni Magyar Kulturális Központ Turczi Istvánt kereste meg 2003-ban, hogy egy kétoldalú kulturális együttműködés keretében a Parnasszus Kiadó 2004-ben adja ki a *Belső terek – 25 skót vers 1978–2002* című kétnyelvű versantológiát, amelyet Ken Cockburn szerkesztett és az előszavát is ő írta. Ennek pandantjaként Turczi Istvánt kérték fel, hogy a Scottish Poetry Library és a méltán nemzetközi hírű Carcanet kiadó közös gondozásában futó „25 év, 25 vers” című és alapgondolatú kétnyelvű világköltészeti sorozat következő kiadványát összeállítsa, amelynek sorozatszerkesztője Ken Cockburn volt. A 2005-ben elkészült hiánypótló és azóta is egyedinek számító szép könyv címe: *At the End of the Broken Bridge – XXV Hungarian Poems 1978–2002*; előszavát Pomogáts Béla írta, az irodalmi konzultáns Varga Zsuzsanna volt, és olyan kiválóságok fordították a magyar költők verseit Illyés Gyulától Térey Jánosig, mint Ron Butlin, Tom Hubbard, Edwin Morgan, Angus Reid és Christopher Whyte. A két nagyszerű kiadvány megjelenését követően Turczi István az Edinburgh-i Költészeti Könyvtár, majd a Glasgow-i Egyetem vendégeként több felolvasóesten és könyvbemutatón vett részt Skóciában. Ezek házigazdája Ken Cockburn volt, aki 2004 óta szabadfoglalkozású költő, műfordító, szerkesztő és kreatívírás-oktató. Az itt közzétett verseket személyesen ő küldte a magyar fordítónak.

A másikhöz

Szergej Pantsirev versei
Lángi Péter és Mandics György fordításában

LURIDAQUE EVICTOS

(Luridaque evictos)

*„Letum non omnia finit.”
A rideg idő elveszi
napod abból, mi maradt még.
Ha belegondolsz, csekélység.*

*Az aprót zsebedbe rejtve
elindulsz a kikötőbe.
Tele a város, japánok –
turisták –, kőoroszlánok.*

*Sekély víz fodra elmossa
nyomod, s összevonod gondban,
mint szoktad, szemöldöködet
a Fondamente Nuove*

*és a San Michele közt, hallod,
tán szél – sőt még halkabb hangot
összefüggés nélkül, búsan,
oroszul susogó visszhang*

*neszét. Állj, tovább lépést sem –
kőnél a papír fehérebb,
bánatnál hívebb az emlék...
Nyirkos kikötői árnyék,*

*meditálsz, hogy, ha e helyet
szállták meg az előjelek,
lenne viták csomópontja –
s indulsz a városba vissza.*

*Átszelve a csatornákat,
hirtelen rájössz: elmaradt
korábbi búcsúd keserve.
„A Léthe nem mindent visz le.”*

Velence, 2000. december 25.,
Moszkva, 2003. május 24.
LÁNGI PÉTER fordítása

*

*Egy az előző több mint száz díszletből,
a témához illő, már alig rémlik:
egy elhanyagolt kis településről
úgy mindenszentektől újév éjfélig.*

*Havas árnyalat a horizont szélén,
pásztázó tekintet meg alig látja.
A fagy ezüstje ablakok üvegjén,
sehol egyetlen gyertya pislogása.*

*Csak a szél tévelyeg szakadékokban,
régi életétől bújva csatangol,
húzódva üresen hagyott dácsába
egy elvadult kutya dühösen csahol.*

LÁNGI PÉTER fordítása

*

*eltávozunk az időkből
az Idő
eltávozik belőlünk
macskaszerű mancsokon
lágý hallhatatlan léptekkel
oda
ahol mi nem vagyunk*

1992
MANDICS GYÖRGY fordítása

*

A MÁSIKHOZ

(Другому)

*Beszélj velem, és szólj, amíg
Ránk nem lelnék, még van időnk
Játszani a bolond partit,
S lenni, mint mindenki – nem mindenkivel.*

*Beismerem, az én hibám,
Lírai hős maszkom kifáradt,
Szégyentelenül mondja a szám
Puha kis allegóriámat.*

*Hétszer merülj – egyszer mondd ki,
Hogy a lelkem mélye üres,
Mikor élted feláldozni
A Művészetért nem sietsz.*

*Mint tiltotttért, sóvárog véred
Bűnbánón, elnyúlt börtök után,
De az ajtó kinyílik néked,
És csak csábítás ez is csupán.*

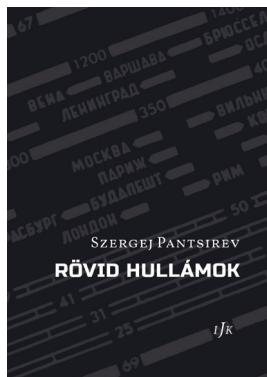
*Beszélj velem! Szavaidtól
Lúdbőrözöm, az ég tanúnk.
Végtelen búnk te tudod jól,
De mi ketten egyek vagyunk.*

1997. január 28.
MANDICS GYÖRGY fordítása

SZERGEJ PANTSIREV (1969) orosz költő, műfordító, Moszkvában született, több éve Budapesten él.

Első verseskötete, a *Рефлексия* („Reflexiók”) 1994-ben jelent meg Moszkvában. Több orosz folyóiratnak dolgozik, angol, amerikai és bolgár szerzőket fordít oroszra. Második kötetéért, a *Настоящее время* („Jelenkor”) című versgyűjteményért (Szentpétervár, 2004) Borisz Szokolov-díjat kapott, ami rangos irodalmi elismerés Oroszországban. 2007-ben a magyar borok iránti hozzáértő rajongásából született a MAGYARORSZÁG borairól szóló orosz nyelvű kötete. Lírájának meghatározó forrása Joszip Brodskij, az Amerikában elhunyt Nobel-díjas orosz költő életműve, több, Brodskijra emlékező antológiában is szerepelt.

Pantsirev orosz alkotókat is fordít angolra. Az Orosz Írószövetség és a Magyar PEN Club tagja. Válogatásunk a költő magyar nyelvű verseskötetéből, *Rövid hullámok* (Irodalmi Jelen Könyvek, 2021) kínál ízelítőt.

Isidora Sekulić

Egy öreg vadászkutya halála

Pusztai Ilona fordítása

Részlet a Norvégiai levelekből

Reggel kilenc óra tájban indulunk el, sötétben, pontosabban az éjszaka végén. Félhomály uralkodik, de látszik, hogy nincs még itt a pirkadat ideje. Mégis, mint mindig ezen a vidéken, többé-kevésbé élnek a színek. Körülöttünk sötéten kéklik a hó, mint a norvég szántók kelkáposztáinak vitorlalevelei vagy a francia konyhakertek fejes és kelkáposztái, karfioljai. Kicsit később a ködpára feloldódik a levegőben, de ez sem színtelen, alatta a hó ismét csak kékre színeződik. A hegycsúcsok sárgállnak, de nem erősen, és nem is csillogón.

Tíz óra körül a levegő mintegy hirtelen megremeg, és a kép megváltozik. A szemünk láttára egy pillanat alatt lesz ma a tegnapból. Varázsütésre előnt mindent az élet pírja, mint a szép királylányt, Érigonét*, mintha a természetet erős borral öntözték volna meg. Mi pedig az eddigi sötétből megérkezünk a fennsík és az erdő közötti átmenethez. Mögöttünk fehér hegyek, előttünk hatalmas, hóval borított fenyves. Az égen keskeny felhőbodrocskák, katonás rendben, hegyesen, akár az angyalok szárnyai a tizennegyedik századi francia festményeken. A hó sápadni kezd. Kifehéredik a táj, orrunkban a fenyő és a tél illata. Az egyik havas ág egy bóbiskoló fajdkakas súlyától lengedez. Északra hatalmas, testes, lomha madarak. Erőtlenül repülnek, de jól rejtőzködnék, egy pillanat alatt eltűnnek a fatörzsek és a föld számtalan odvában, üregében. A fajdkakas színe elegánsan szürke, sötétebb foltokkal. A csőre éjfekete, gyöngyházként fénylik, színjátész és csillogó, úgy tartják, ez gyönyörködteti a nőtényt.

Hirtelen rikácsoló hangzavar: egy egész fajdkakassereglet rebben fel előttünk mélyen az erdőben. Hajnal van: ez a rikácsolás talán a mi kakasaink kukorékolását helyettesíti, csak nálunk kicsit korábban pirkad. A hegyeken, a mezőkön a hó csillogó, az erdőben hófehér. Belépve a fák közé rögtön megérezzük az erdő mélabúját; az ágacskák rezegnek ugyan, de a levelek nem susognak. Fázunk, az erdő fagyosan friss. Minden szín fénylik. A hegy felpúposodik, a mező elnyújtózkodik, a fejünk felett dér kavarog a rózsaszín levegőben. Kitárjuk a szívünket, az erdő belénk költözik. A mi bosnyák erdeink vagy a romániaiak hasonlóan érintik meg a szívet... Egyre jobban kivilágosodik körülöttünk.

Könnyű eső szítál, a köd összekeveredik a napsütéssel és a tél illatával. Vajon az erdő is fázik? Hallgat, nem mozdul. A hó terhét hordozva ébren van, vagy alszik? A hatalmas fák úgy állnak, akár a megszelídített hegyi szellemek. Erős és vaskos ágak, számtalan apró gallyacska az irdatlan területen megannyi pózban, most elterülnek, eldőlnék, földre borulnak, megszelídülnek a hó takarójának súlya alatt, vagy szunnyadnak, talán csak az erő hiányzik, hogy megrázzák magukat. Az elszáradt ágacskákon már hosszúkás jégcsapok csüggnek – az élők még ellenállnak. A fatörzsek között hatalmas hóbuckák magasodnak fehér mellvédet alkotva. Alszanak a fák. De ez nem álom, inkább fásult közöny. Nem élettelenek ezek a csodás teremtmények, inkább beburkolóznak a télbe a hideg ellen. Csupán a tél fehér tollbokkrétáját viselik a nyári zöldön, ami továbbra sem tűnt el. Hosszan, vágyakozva lélegzik be a hó illatát az északi fák, ahogyan elmerülnek benne.

Az erdő irányában az egyik magaslaton tanya áll, alig láthatóan füstölög a kéménye. Három-négy egyszerű faházikó vörösre festve, istállók és kamrák. A tetőt méternyi vastag hó borítja, a vörös falakon szerteszét fagyos, fehér foltok, ahogyan az utolsó hóihar tönkretette. A vörös istállók körül azonban kipirosodik minden, ami azelőtt fehérlett. Kissé lejjebb, a tavacsán, amelynek jegét a gazda mindennap összezúzza, sötétzölden csordogál a hegyi víz nyugodt, kavicsos medrében. A gazda kétemeletes házának teteje még egy fehér emelettel magasabb lesz. Az ajtó

szinte ki sem látszik a hóba ásott alagúttól, és az egész alsó szint az aprócska ablakok feléig elmerül a vastag, puha takaróban. A második emeletet szépen kicifrázzák a deszkákat, falemezeket, minden zegzugot beborító fagyos, fehér hókupacok.

Akkor úgy tűnik nekünk, mintha kicsit távolabb megcsendülne egy szán csengője. Monotonon, de aprózva és vidáman, akárha táncolna a jármű elé befogott ló. Hamarosan fel is tűnik a könnyű vadászszán, amely a legpuhább hóban is könnyedén siklik, és előtte szökell az összeborzolt szőrű, kimelegedett, kövérre hízott izlandi lovacska, egyenes nyomot húzva maga mögött a puha, szűz hó felszínén. Megállnak. A nagy medvebőrből előugrik egy magas, daliás termetű vadász, aki mintha egészen elfelejtkezne a lóról, nagy figyelemmel segít egy óriási, de öreg és erőtlen orosz agárnak előkecmeregni a meleg bundából. A ló közben prüszköl, hosszú farka befedi hátsó lábait, amelyek között vélhetően átfú a hideg. Nyugtalanul harapdálja a fagyos zablát, idegesen reszket a bőre, amely piszkos verejtéktől sötétlik. Az állat végre elfordítja a fejét a gazdáját keresve. A vadász mint ha megértené, otthagyja egy pillanatra a kutyát a hóban, előhúzza egy vastag gyapjútakarót, rádobja a lóra, és bensőségesen megpaskolja a nyakát. Aztán gyors léptekkel bemegy a parasztházba. Mi addig szemrevételezzük a különleges kutyát.

Megvénült, erőtlen, félig holt vadászeb. Nem több mint valami csontvázon lötyögő, hatalmas pocak. Szomorú látni, mint változtatta az öregség romhalmazzá ezt az egykor szép, büszke és bátor jószágot.

Nyúlánk termete megfogyott, siralmasan lesoványodott, tüdeje összeszáradt, bordacsontjai kiugranak. A szőre, az orosz agár puha, hosszú, csodás szőre, amely csipkeként lebegett egykor, mikor a zsákmányért száguldott vagy boldogan ugrándozott, mostanra elkorcsosult: megvastagodott, megkeményedett, valamiféle piszkos szürkévé őszült. Valaha acélrugó erejű lába meggömbült, és a finom ízületeknél hatalmas, rút csomók türemkednek ki rajta. A feje lecsüng, csak néha szimatol nyugtalanul: vajon orrával érez még valami kellemeset, ha szaglászni próbál?

– Mi lesz ezzel a szerencsétlen, félholt agárral? – kérdezzük a vezetőnket.

– Nem tudom biztosan, de sejtem, miért viszik ki ma szegény Rexet az erdőbe, a hóba. Ismerem ezt a gazdát, és azt is tudom, az egész környéken nincs ennél a kutyánál tökéletesebb.

Eközben kijött a házból a paraszt, hogy kifogja a lovat. Vele tart a vadász is, puskával a vállán, de táska nélkül. Halkan oda-köszön a vezetőnknek, majd a kezét Rex nyakára teszi, és lassan elindul vele az erdőbe. Mi kicsit távolabbról egyenesen utánuk.

Egy tisztáson előbújik valahonnan két hófajd, és alacsonyban, mégis ügyesen manőverezve mindkettő eltűnik a sűrű ágak között a hóban. Rex csaholva kiszakítja magát a gazdája kezei közül, de nem rohan el. Amikor már fél órája lépkedünk egye beljebb az erdőbe, az egyik fenyő ágának tövéből hirtelen ijedten csap fel egy megrázott, nagy szemű, fehér madár, ránézésre a baglyok családjából. Ahogy kiterjeszti csodásan lebegő szárnyát, a tollaiból egész hózuhatag hullik alá. Páratlan részlete a békés északi erdő fehér fantáziájának.

– Aj, de csodás! Figyeljék meg ezt a madarat, mert ritkán látni nappal – suttogja emberünk. – Istenemre, szokatlanul szépséges példány, de mondják, nem jót jelent, ha feltűnik. Nézzék csak, nézzék, ez az állat vagy sebesült, vagy öreg. Öreg lesz ez, mint Rex. Mind alacsonyabban köröz felettünk. Nálunk úgy mondják, ilyenkor végzi a madár a halála előtti utolsó repülését a hely felett, ahol majd meghasad a föld, hogy befogadja.

Az egész világon fellelni a rokonságot ezekben a dolgokban. Boszniai krónikákban az áll: a törökök engedélyezték a keresztényeknek, hogy azon a helyen temessék el őket, ahol a halál érte őket. Itt meg a föld meghasad az alatt, aki lehanyatlik rá.

Ebben a pillanatban megszólal felettünk egy kellemetlen, reszketeg hang, megerősítve vezetőnk szavait.

Rex felpattan, magasra emeli a fejét, nyugtalanul bámul hol a gazdájára, hol a madárra, de csak áll, mélyeket lélegezve, mintha minden levegővétele szúró fájdalommal járna. A vadász ugyan csak hirtelen ráirányozza a puskáját a madárra, a lövés dörögve

visszhangzik, a fehér állat holtan zuhan le, estében még felkavarja a havat. Rex száguldani kezd, de abban a pillanatban, amint megragadja a halott madarat, eldördül a második lövés, valami papírcsomó látszik a hóban, mintha a madár szíve egy utolsót dobanna, majd a vadász vakon nekiiramodik a semminek, ott-hagyva Rexet és a csodás madarat. Menekül a történetek elől, a képtől, az emlékek elől.

Egy pillanatra egészen szokatlan csend támad... ahogyan az már lenni szokott a gyilkosságok, a kiömlő vér után.

– Hát, most már értik, miért hozta ki a vadász a kutyát. Rex úgy halt meg, ahogyan élt. Így kell elmennie a jó vadászkutyának: löport szippantva, a még meleg, halott zsákmánnyal a szájában, vért szagolva.

Szegény Rex!... De Istenemre, erre a csodára örökké emlékezni fogok. Olyan tollpárnája lesz szegény jószágnak – ezekért a szárnyakért a városban megadnának hús koronát is.

Épp tizenkét óra körül jár, amikor egészen kivilágosodik. A horizont egyik oldalán két, sáfrányszínű felhő között alacsonyan trónol a nap, rücskösen, sárgászörösen, akár Cézanne vásznain a narancsok. A másik oldalon a havas dombok között már felemelkedett az éjszaka előfutára, a hold, pedig még alighogy eltávozott, óriásin, sápadtan, hidegen, akár a márványkő. Ilyen holdat nem festett meg egy festő sem, nem verselt meg egy japán költő sem. Még az sem, amelyik egyszer kijózanodva arról írt: hogyan nevette ki jólesőn a hold, amikor ő meg az árnyéka részegen tántorgott.

* Érigoné Ikariosz lánya. Miután apja vendégül látta Dionüszoszt, az isten cserébe megtanította a szőlőművelésre, ám lerészegedett parasztok megölték. Lánya kétségbeesésében felakasztotta magát. Érigonét az istenek a szűz csillagképeként emelték fel az égbe. Ikariosz és lánya tiszteletére, vezeklésként a gyilkosságért, az ókori Athénban bort áldoztak. (A ford.)

ISIDORA SEKULIĆ (1877–1958). Szerb író, esszéista, kritikus. Szerbia első női akademikusa. Az akkor még

magyar Bács-Bodrog megyében született, háromnyelvű (szerb, német, magyar) közegben. 1892-ben Budapesten szerezte meg pedagógusdiplomáját, majd Berlinben doktorált. Több európai országot bejárt, számos nyelven beszélt, 1913-as északi utazásából született meg a *Norvégiai levelek*, amely Szerbiában az iskolai tananyag fontos fejezete. A hazájában klasszikusnak számító írói művei bátor stílus kísérletek. Lírai, elmélyült leírásaival, analitikus, meditatív prózájával megújította a szerb epikát.

TIBERIU CERCEL festménye

Miniatűr az olasz kora barokk költészetből

Szkárosi Endre fordításai és bevezetője

Az olasz barokk költészet legjelentősebb és legnagyobb hatású költője, Giambattista Marino művét az utóbbi időben megélénkült érdeklődés kíséri az itáliai szakirodalomban, s amennyire ez – nyilván szerény léptékben – érzékelhető, az olvasói kíváncsiságban is. Marino a cinquecento utolsó évtizedének, különösen pedig a seicento első szakaszának már életében meghatározó költőszereplője, aki az addigi szokásoktól eltérően az irodalmi marketing új, radikális módszereit vezeti be, különösnek számító szokásai, öltözködése, fellépése révén kora „celebeként” hosszú évekig a francia király vendége, egyébként pedig főúri udvarok keresett társasági szereplője. Mindez feltűnő ugyan, de kevésbé jelzi, hogy költészete a kiemelkedő olasz költői hagyományok konstruktív, egyben radikális megújításával egy európai súlyú barokk költészet ideáltípusát teremti meg, amelynek hatása a bécsi udvarra vagy a legtájékozottabb magyar arisztokratákra is kiterjedt.

A szakirodalomban közismert tény, hogy gróf Zrínyi Miklós könyvtárában nem kevesebb mint hét kötete volt megtalálható, s elbeszélő költeményei, elsősorban az *Adone* (Adónisz) és a *Strage de gl'innocenti* (Az ártatlanok lemészárlása) a *Szigeti veszedelem* számos forrásmunkája között szerepel (ahogyan kisebb lírai költeményei is szerepet játszanak Zrínyi költészetének alakulásában).

Minderről a magyar olvasó Bene Sándor megjelenés előtt álló, korszakos Zrínyi-monográfiájából is hamarosan értesülhet, amelyhez a jelen összeállítás fordításai is készültek. Amiként per-

sze arról is, hogy – mint az a szakirodalomban szintén köztudott – természetesen a klasszikus Tasso-eposzok, a *Gerusalemme liberata* (A megszabadított Jeruzsálem), illetve annak a szerző által féltő gonddal újraírt kései változata, a *Gerusalemme conquistata* (A meghódított Jeruzsálem) is döntő szerepet játszott Zrínyi költői gondolatának formálódásában (újabb nézetek szerint valószínűleg az utóbbi változat).

A *Szigeti veszedelem* szerzője naprakész tájékozottsággal rendelkezett nem csupán a kortárs olasz költészet fejleményeinek tekintetében, hanem az azokat övező poétikai vitákéban, a rendkívül gazdag értekezési irodalom dolgában is. Így az említett két költői nagyság lírai költészetét is jól ismerte. Tassótól most épp a – rendkívüli bőségükben is a legmagasabb tökély fokán megírt – kisebb költemények közül idézünk, amelyek a késő reneszánsz, kora barokk irodalomban fölerősödő vallási élmények világában a sírásra mint a lelki megtisztulás eszközére tekintenek. A miniatűr körképben e motívum köré rendezve tárjuk elő három minor (nem kimagasló, de jelentékeny) költő egy-két versét. Így a Tassót korban némileg megelőző Luigi Tansillóét (aki azon kevesek közé tartozott, akiket az itáliai szcénában Tasso megbecsült), a mindkét költővel kortárs Angelo Grillóét, valamint a már főként Marino idejében aktív Girolamo Pretiét (aki Tansillóhoz hasonlóan a „minor” kategóriából már-már kilófelé).

Az indokolt vágyak hiánylistája nem rövid: az olasz költészet e nagyszerű szakaszából igazán időszerű volna végre egy Marino-válogatás megjelentetése, amiként Hárs Ernő kitűnő *Liberata*-fordítása mellett egy magyar *Conquistata* létrejötte is. S talán egy olyan kisebb válogatásé is, amely az itáliai késő reneszánsz és barokk költészetet a maga gazdagságában megjeleníthetné.

Giambattista Marino (1569–1625)

Adónisz

(részletek)

*Az emberi nyelv szinte fék, mely vissza-
fogja a túl heves ész harapását.
Kormány, mi szabja át, törvénye tiszta,
a lélek hajója kétes futását.
Kulcs, mely teret nyit gondolatnak, s itt a
kéz is, mely menti ész s beszéd hibáját.
Toll és ecset, mely ír élénk jelekkel,
s amely fest ugyanoly élénk színekkel.*

*

*Tudós és szűz szirénei között
a zöld hegyekből Apollón leszáll,
követve lent a könnyed és remek
táncot, mit fent a szférák lejtének.*

*

*Nyers hangú kürttel Bóreasz a harcra
kihívja a vihart s forgószelet,
színes úját Írisz a célra tartja,
villámokat indít nyilak helyett;
sötét Orion büszke csillagarca
szikrázza kardja élet véresen,
átkoz eget, s vízzel s tűzzel telített
felhők erét nyitva vihart merített.*

*

*Édes csókok hangzása zúg a szélben,
mely zengő kürtje a szerelmi harcnak,
és így irigy tanúként hordja széjjel
szerte az erdőn a javát a hangnak,*

*mire felel száz és száz csókja s kéje
a felindult gerlének s vadgalambnak.
Szerelmi tolvajlásuk nézi Ámor
titkon mosolygva magában, s a mámort.*

*Oly szoros és oly bátor volt kötése
eme kalandvágó szerelmi párnak,
hogy jobban szőlő se kúszott a szilre,
borostyán tölgyre, szárgyöker a fára.
Ezüst felhő fonása körbeérte,
és Ámor is így őket összezárta,
minden sértést kinek merénye, rosszul,
egy sértésre száz sebet küldve bosszul.*

Torquato Tasso (1544–1595)

A szent kórushoz (részletek)

*Ma, amikor a Nap sír,
ma, amikor gyászos sötét ruhában
széles világ s természet sír magában,
mondd, ó, lélek, ki nem sír?
Ki nem sóhajt, és nem siránkozik?
Ó, lélek, mennyi sírás hozna gyógyírt,
s mely sóhajok Etnája, s mely könnyár nyit
folyót, mint Po és Gangesz,
mely gyászára elég lesz?
(...)
A legfőbb Úrra nézz,
nézd, bűnös s bűnbánó lélek, a trófeát,
kegyes életen s kegyetlen halálon át:
a trófeát, mely ott ragyog
az örök tűz és az örök kristály felett;*

*a trófeát, mit vad pokol felé emelt;
a trófeát nézd a hegyen, hol fénye ott;
nézd a vérének permetét;
nézd az Urat s a szenvedést,
keresztén függ, tövis szorítja homlokát.*

Krisztus könnyei

(részlet)

*Király a kegyetlen s kemény halálban,
mit fájlal természet s az Ég is átkoz,
nagy lélek, mely erős s kitart a gyászbán,
övéi hívek tanító szavához;
kegyes sírása is: ki úr az árban,
dicsét követni hívja, s értük áldoz!
Kövessük mindketten Krisztust az égbe:
legyen jámbor, kinek kevés erénye.*

Luigi Tansillo (1510–1568)

Szent Péter könnyei

(részletek)

*Ki adja meg az áldást fenn az égben,
ó Múzsza, te, vagy tán Délosz ura?
Vagy te, kinek új és örök dicséiben
az Ég kapuját nyitni szent joga:
vésődjön szívembe az izzás fénye,
mely követve tiéd, a bűntudat
jegét ütötte szét, s hangját kakasnak
követte bánó sírás, nagy s hatalmas.
[...]*

*Szeretet tüze, ki ragyogsz az égben,
s a Világot eltöltöd önmagával,
s örök tüzek kinek fényével égnek,
minden időben, minden nyelven áldva,
hevítsd keblem szent sugarad hevével,
s szabad legyen szólnom mesém szavával...*

[...]

*Más kegyre s hívebb kíséretre vágyom,
mint amit Helikon Szüzei kaptak.*

Krisztus könnyei

(részlet)

*Krisztushoz kívánva lenni hasonló,
embertestünkből a véruink folytatva,
ki maga sír, s vele könnye is omló,
míg sír, az Úr kegyes irgalma rajta.
Megkésett gondolat, nem vetted óvón
észbe, hogy emberségünkre utalna?
Sírásunk keserves sírásba múljon,
s ember irgalmat az Úrtól tanuljon.*

Angelo Grillo (1554–1629)

Sírás folyama visz vér tengeréig

*Sírásom vajh' majd addig ér,
hogy mint folyó magam
sírásból alkossam meg én;
s e kegyes vérfolyón
lehet eljutni tengerig vajon?*

*Te, ki fényt adsz szememnek,
élő forrásom, adj át e vizeknek.
Gyötrelmedért a hálát énekelvén
leszek e nagy tengerben a Szirén.*

Girolamo Preti (1582–1626)

Lelkét szólítja, hogy Krisztus halálát sirassa

*Ne sírjatok, szemek, fájdalmasak,
a szívem átdöfő sebek felett,
sirassátok az Úr sebét, melyet
Ámor nyila helyett szúrtak vasak.*

*Én, ki patakban szórtam könnyeket
fájdalmamban, egy szép szempár miatt,
volnék, ki könnyet Őerte nem ad,
ki e szemet teremté, s az elemeket?*

*Ki életet adott, bágyad haláltól
most, könnyeimmel lehetek-e fősvény
hozzá, ki értem vérét adta áldón?*

*Én, ki annyit sóhajtoztam, ki másként
máson annyit sírtam, akár egy kígyón,
most nem sírok önmagamért, s az Úrért?*

A H Ó N A P A L K O T Ó J A

VIOLA SZANDRA

Nyers időt dagasztasz

*Főzni sose tanított,
meglestem csupán,
hogy éjjelenként a kertbe
hogyan szökdösik,
hogy alsóneműt nem húz,
papucsot sem,
hagyja, hogy mindenét
átjárja a friss hideg,
a borzongását figyeltem,
borzongani tanultam.
Mert abból született minden jó,
hirtelen ötlet,
lágymölögés,
bársonyos leves.
Mikor bejött, hogy felmelegedjen,
a sparheltben tüzet rakott,
és főzni kezdett,
az ajtó elé letakart kosárban
fánkot és burgonyapálinkát tett,
hogy kinek és miért volt ez a fizetség,
nem tudtuk meg soha,
mert addigra elnyomott az álom,
késő délelőtt már üres volt a ház,
pár korty tejeskávét kerestünk
a poharak alján
és héjában sült krumplit
a parázs között.*

Psyché megérkezik

*Méz-bábozik az édesség,
előbb a süteményben,
aztán a csókban,
eltelik közben harminc év,
és azon kapod magad,
hogy ülsz, fenyőillatú józanságban,
és még nyers időt dagasztasz.
Gondolkoztál már azon, hogy a nap
miért pont éjjeltől éjjelig tart?
Felhő oldódik esővé,
és az eső képzeletté,
Psyché megérkezik,
átfényképez a holnapba,
megérnek szőlőszemórák,
és mustízü lesz a jelen.*

Búzavirágégben csillagkatáng

*Reggelente arany
füstborjúkat terel,
enkezével pirkaszt meg
minden napot,
minden pillanatot,
de éjszakát áztat teába,
teljszint s ékességet,
holdat, napot facsar bele,
azután a csészébe ugrik, elvész,
búzavirágégben csillagkatáng.*

Kisboldogasszony

*A szőlőszemekben kigyújtja
a fényt,
a mustba azt facsarja.
Harmatléptű
és horizontbőrű.
Tudja,
hogy kisasszonynapkor
rózsát hány az ég,
mert akkor búcsúznak
a fecskék.
Négy sarkát összekötözi
a nappalbélelt
földeknek, hogy
ne léphessen be oda
az ördög.*

Kikerekíti a pirkadatot

*szelídítő lassúsággal,
jól látszik most
a fény komplementer színe,
a hazugság,
felsötétlik, elsápad,
holdalma.*

Hazugságtenger

*A hazugságok nem szavak,
csak jelentéshálók az űrben,
amikbe beleakadnak a papagájok,
és sírnak benne naphosszat,
vízhosszat.*

*Pedig az arapapagáj állítólag
fél perc alatt szétszed egy ördöglakatot,
de nem egy hazugságvizsgálót.
A piszkos víz vajon miről beszél?
Mit ismétелget a hullámszásszajkó?
A tenger is állóvíz volt egykor,
de vajon mi mozdította meg először?*

Tengeri Psyché

*Talán sellő, talán kagylóhéj
vagy vízember, aki
kúrálja a földembereket
tengervizes kölnivel,
és tengert főz a levesbe is,
kigyógyít mindennapjaidból.
A kagylók, mint mélyvízi virágok,
kinyílnak a lábas alján,
egészben maradt bors és galaxis.
Lábán víz-harisnya,
ölén tajték-fehérnemű.
Mindig viráglesben áll,
és minden napja istenérv.*

Varga Melinda

Meztelenebbek leszünk a köveknél

Esik, novemberködösek az utcák, méregzöld a táj, csupán a fák élénk színjátéka emlékeztet arra, hogy tavasz vége van, lassan nyárba hajlik a május, amikor ezeket a sorokat gépelem. Sétálni indulok, mohazöld esőkabátomon átüt a víz, nyirkos, székelyes az időjárás, de valamiért mégis megfeledkezem a hidegről. Viola Szandra szóképein, színes jelzőin gondolkodom, amelyek elvisznek a tengerhez, és rávezetnek arra, hogy a tenger bennünk lakik.

*„A test 70%-a tenger.
Tengertől sós a könny.
Szemem fél kagylóhéj.*

Hullámmzárt.”

– írja *Tengernek* című versében a költő. Tehát csak ki kell bontanunk magunkból, mint valami ősi, velünk született erőt, a járás, az ízelelés, a szaglás vagy a látás képességét.

Ott hordjuk magunkban, mint anya a magzatát, a végtelen kék vizet, csak el kell képzelnünk a „dobbanásvörös reggelt”, az „avignoni sárgát”, a „zölden, narancsosan, lilán üvöltő horizontot”, a „kékségalamizsnát”, a „naplementeszobrot”, „a tenger márványt”, és máris megelevenedik. Könnyen elő tudjuk hívni a tudatalattinkból, elég hozzá néhány bizarr jelző, szokatlanabb költői kép, kis képzelőerő, és máris látjuk magunk előtt a „génekbe zárt panorámát”.

Viola Szandra költészetén – képletesen értve természetesen – áthullámmzik a tenger, összeköti a verseket az első, *Léleksztriptíz* és a legutóbbi, *Használt fényforrások* című verseskötettel, és az sem meglepő, hogy a költő új verseiben is teret kap az örök víz, a végtelen, a körforgás motívuma.

Mind a jelzőtobzódást, mind a tengert Viola Szandrához hasonlóan én is előszeretettel használok a verseimben, könnyen megtalálja az ideális olvasóját ez a líra, ugyanakkor annál nehezebb írni róla, hiszen a verseket elsősorban érezni kell, és nem magyarázni. Vagy hat rám, vagy nem, vagy megérint, vagy vállat rántva továbblapozok. Tipikusan olyan líra, amely megosztó, nem mindenkinek van ínyére a sok szín, nem minden olvasó szereti, ha a tudatalattiját piszkálgatja egy-egy vers. A jó vers fokmérője elsősorban az, hogy megosztja az olvasóit, nem hagyja hidegen, csodálatot vagy viszolygást, de sosem közönyt idéz elő.

Szenzitív, hártáfinom költészet ez, minden szónak, jelzőnek és vesszőnek az a szerepe, hogy az olvasót felrázza, csiklandozza, ringassa el, kavarja fel, vigye el a tengerig, és hozza vissza önmagához. Tanítsa meg neki, hogy minden külső út belső út is, a tenger mi vagyunk, a víztükör, a hullámok bennünk lakó hangulatok, a történések, az emlékek, a derű, a ború, akár a tenger, hullámoz bennünk.

*„Minden az apály és a dagály
törvényei szerint történik,
mint a csillagok áradása nyálunkban
és az epéből lett tavasz,
a mi nevetésünk feketébb a kannibálokénál,
és kisárgállik belőle fogunk, csontarany.”*

(A törzs szabályai)

Viola Szandra lírája érzékeny, mélyen gondolkodó, belső utazásoktól nem tartó olvasóknak ajánlott. A *Használt fényforrások* című kötetének három ciklusát csak akkor lehet megérteni, ha ismerjük ezeknek a verseknek az „előléletét”, azokat a régebbi költeményeket, amelyek a *Léleksztriptíz*ben vagy *Testreszabásban* olvashatók. A költő testverselő performanszaival felhívta magára a figyelmet, a kötetformában is megjelent test-versek merész próbálkozások. Bátorság kell ahhoz, hogy egy szál versruhában megmutasd magad a világnak, és nem utolsósorban esztétikai érzék is szükséges hozzá, hogy olyan modelleket válassz ki magad mellé, amelyek azt sugároz-

zák, hogy minden emberi test arányos, szép, és a póreség a levetett ruhán túl keresendő. A szenzualitás a költő verseiben és művészi attrakcióiban viszont csupán eszköz arra, hogy közel vigyen minket a sebezhetőségünkhöz és olyan témákhoz, mint az elmúlás, az időtér, a szeretetvágy, az identitás, a családi kötelékek, a női szépség tűnékenysége, az öregség bája, az öregedő test misztikája.

„Világosság dől a tárgyakkal átllyuggatott térre,
az arannyal üres fényben vagyunk, világgal betakarva
szemgolyó-csecsemők”

– olvasható a *Testreszabás* egyik versében. Nemcsak a tenger, a víz, motívuma tér minduntalan vissza Viola Szandra verseiben, afféle kötőelem, origó, viszonyítási alap, hanem a fény is. Ha meg akarjuk keresni a *Használt fényforrások* kötet cím eredőjét, hasznos, ha ismerjük például ezt a verset is. Természetesen önmagában is értelmezhető egy verseskötet, de meggyőződése, hogy sokkal izgalmasabb úgy olvasni, hogy tudatában vagyunk annak, hová ágyazható be a költészet, milyen versképekkel és sajátos hanggal szokott a költő megszólalni. Úgy az értelmezés mélyebb, elvontabb lesz.

A verseskötet három ciklusra tagolt, három fő téma köré épül. A *Nem visszatérő, hanem hazatér* a család, otthon, identitás, helykeresés, gyerekkor, emlékezés aktusa témákat járja körül, a *Szentháromság kétharmada* című ciklusban találjuk az istenes, hitérettel kapcsolatos verseket, a záró ciklus, *A tengert nem lehet* pedig a víz-jelképre építkezik.

A kötet szerkezete körkörös, ugyanonnan indul ki, és ugyanoda tér vissza, az élet körforgására utal a *Ringlispíl* című vers, amely kötetnyitó darab, a nagymama emlékét, a szépség tűnékenységét, a mulandóságot járja körül. A nagymama alakja ugyanakkor női archetípus is. A verseskötet különlegessége, hogy mielőtt még a ciklusokat föllapoznánk, egy különálló verset találunk benne, amely a *Hol lakik* címet viseli. A költő ebben a versében a költészet „lakóhelyét” próbája meghatározni. Ars poetica, önmeghatározó vers is, kulcs ahhoz, hogy megértsük Viola Szandra érzékeny és

érzéki líráját. Ez a költészet pillanatokból, színekből és formákból, tájakból és tengerekből, érzésekből és kegyetlen önismereti játékból táplálkozik. Plasztikus, filmszerű, könnyen elképzelhető, olyan akár egy impresszionista festmény. A versek ott laknak a gondolatszakadásban, mely összefűzhetetlen, a sötét éjszakában, ahol először jelenik meg a világoskék szín, a mámoreltakarító nők magasszárú csizmájában, a szempillaközökben, a reményben, a májusig rohanó ködben, az időkávében, a zsibbadt lámpafényben, a kitépett farktollakban, a szárnyakkal kitakart égben.

Az első ciklus arra a helyre kalauzol bennünket, ahová csak hazatérni lehet. A lokálisan és gondolatban tett utazásaink során egyetlen hely van, ahol nem visszatérők vagyunk, nem is átutazók és nem is turisták, hanem úgy érezzük, megérkeztünk, hazaértünk. Ez nem más, mint a szülőhelyünk és mindaz, ami ehhez köthető, a családuk, a szeretteink, a gyerekkorunk. Mindez meghatározó a személyiségünket érintően, egész életünk során ezekből táplálkozunk, erre építkezünk. A gyerekkor, a családi kötődések megkerülhetetlenek, és ahhoz, hogy ne csak lokálisan érkezzünk haza, el kell számolnunk az emlékekkel, a gyásszal, a veszteséggel, az anya- és apaképpel. A gyerekkor kartotékai jó költői ihletforrás, de az egyik legnehezebb téma. „Meztelenebbek lesziunk a köveknél” – ahogy a költő is írja.

Az *Évgyűrű boltívén* című vers anya és apa ellentétes világképét jeleníti meg, amikor a szülők házassága ég és föld vitája, égképek, vízképek és levegőképek találkoznak egymással, az emlékezés aktuusa sem könnyű. A ciklusból kiemelném még a *Tél, otthon* és *Párhuzamos vasárnapok* című verseket, amelyek kendőzetlenül beszélnek az öregedésről, a két együtt élő ember öszezsizsolódásáról, az ellentétek titokzatos világáról.

*„Megfigyeltem,
mostanában sosem olvad le
apa fejéről a dér.
Anyám behordja a tűzifát,
a nyelve alatt parázs.”
(Tél, otthon)*

Izgalmas motívum – amely gyakran föltűnik más Viola Szandra-versekben is – a fa, illetve a természeti táj jelképszerű megjelenítése. A *Tótágas* című versben gyerekperspektívából közelíti meg a témát a költő, a ciklus vége felé található *Fák, semmiben* című versben pedig már a felnőtt nézőpont kap helyet. Utóbbi vers álomszerű, olyan, mintha a költő reggel felkelt volna, és az éjszakai álmát vetette volna papírra.

*„Már a semmiben is fák álltak,
mert egy semmibe is kell erdő,
de ebben az erdőben nincs madárfütty,
csak síri csönd,
néha felhősuhogás,
ösvényre hullott szárnycsattogások
– kalimpáló kezek és szívek –,
majd kéikkel bevont égcsokoládé.
Csak sóhajok matematikája;
átlóik tüdőtől az éig.
Megemelt fények,
a fák kezeslábasba öltöztetett lelkek,
a letüdözött fény és
igazság kiárad, mint a reggel,
harmatos tárgyaival birizgál,
nem kéreget, hanem, mint a dézsmát,
begyűjti álmaink.”*

A gyerekkorból, felmenőkből, régi emlékekből ihletődő ciklusba került a *Dekonstrukciók* című vers is, amely Szöcs Géza *Limpopo* című művéhez kötődik, és a nemrégiben elhunyt költőnek, lapunk örökös munkatársának ajánlja Viola Szandra. Nem véletlen, hogy a bensőségesebb hangú, személyes versek közé került ez a költemény, afféle tisztelgés a nagy költőelőd, a mester előtt.

Ugyancsak itt találhatjuk a Trianon-témát kibontó, *Száz éve nem úgy* című verset, és Erdélyre is találunk benne utalásokat.

A *szenstháromság kétharmada* ciklus istenhez, hitélethez kötődő verseket, metafizikusabb költeményeket tömörít magába,

itt is erőteljes a nagymama alakja, a múlt, a gyerekkori karácsonyok, húsvétok megélése, a nagyapa alakja, akit pont karácsonykor szólított magához az Úr.

Nem megszokottak ezek az istenes versek, nem dicsőítő énekek, kedves zsoltárok, hanem fájdalmas, a hétköznapiakból, a traumákból szövődő, a világot megfejteni, a létet kibontani kívánó költemények.

Különösen kedves számomra az *És akkor Isten* című vers.

*„És akkor Isten megteremté az egyedüllétet,
a bordaközi fájdalmat,
a szorongást, mely kezdettől fogva van,
a paradicsomi magányt.”*

A magány olyan létállapot, amely gondolkodásra, továbblépésre készítet, nem asszociálja kellemetlen érzésekkel a költő, inkább az az érzésünk, hogy a természetben sétálunk, körbevesz a tenger, hallgatjuk a hullámokat, az olajfák susogását és eggyé válunk a tengerrel, aki Isten is, hiszen ő mindenhol ott van.

A *Csak a tengerhez van köze* című ciklusra esszém elején többször is utaltam, itt találhatjuk a gondolati, filozofikus verseket, a jelképek és jelzők tobzódását, az olyan képeket, mint „*génekbe zárt panoráma*”, „*aki dagálykor kihajózik, az a jövőbe hajózik ki*”, „*jó lenne a tengert kimosdatni önmagunkból*”, „*reggelre a szem sarkában meggyúlik a jég*”, „*tükörképed lógatod a vízbe, a folyó mennyezete hullámos üveg*”, „*szád tükörképe a folyóban már eleget ivott*”.

A ciklusból kiemelkedik *A tengert nem lehet* és *A törzs szabályai* című vers, de szinte bármelyik költeményről lehetne órákon át beszélni.

Viola Szandra ezzel a kötetével arról győzi meg az olvasót, hogy a létet, legyen szó emlékezésről, tengerparti sétáról, szerelemről vagy vasárnapi imádságról, teljesen és érzékien érdemes megélni, ekkor leszünk legközelebb önmagunkhoz, értjük és érezzük a természet, az élet körforgását, és magányból is képesek vagyunk gyöngysort fűzni.

Oláh András

Ami elválaszthatatlan

Beszélhetünk fizikai értelemben vett világosságról, a sötétség és világosság isteni szétválasztásáról vagy szellemi megvilágosodásról – mindegyikhez teremtető szándék és eszköz kell. Még akkor is, ha bibliai értelemben Isten maga a világosság.

Talán ez motiválta Viola Szendrát, amikor legújabb verseskötetében használt (de nem elhasznált) fényforrásaink nyomába eredt.

Eligazítást jelent a kötet borítóképe (Szentés Zágon munkája), ami egy végtelen hullámokon lebegő izzót ábrázol, melyben a wolframszálat fénylő krisztuskereszt helyettesíti, s ezzel az olvasó figyelmét a hétköznapiak nyomasztó áradásában felszínen maradni próbáló ember egyetlen kapaszkodója – a hit – felé irányítja.

Viola Szandra – mint általában mindannyian – a helyét keresi. Ehhez a költészetet használja lámpásként. Ugyanakkor a költészet is egyfajta homályba burkolódzó titok: rejtőzködik, felfedezésre, feltárássra vár – pedig itt van velünk, bennünk. Megjelenik a kérdéseinkben, az elejtett mondatokban, a szófoszlányokban, mint azt a kötet nyitóversében olvashatjuk: *„a gondolatszakadásban, / mely összefűzhetetlen / ... / ott, ahol idővékával mérik a visszatérést, / ott, a zsigbadt lámpafénynél, / mikor pirított mandulát enni épp olyan, / mint a jót szétválasztani a rossztól, / ott, a hihetetlen triviálisban / és a hihető lehetetlenben.”* (Hol van?)

A három ciklusra épülő gyűjtemény első szakasza (*Nem visszatérő, hanem hazaér*) az idő fogságában vergődő ember minden-

kori jelenvalóságát fogalmazza meg: *„Nagyanyám nem halt meg, csak ott maradt a tavaszban, / nem akarta többé kívülről nézni a körforgást, / ő már zsongó tavaszi föld, / hatalmas fákbán, gyógyító nedvekként / áramlik fel az égbe, le a földre, / átjárja a rügyeket, hajtásokat, / visszabucskázik a fűre, mint a harmat, / kering a tél-, tavasz-, nyár-, ősz-körhintán, ahová be akart szállni végre”* (Ringlispil). Az örök körforgás persze nem szürke ismétlődést jelent, hanem folytonos változást, megújulást – ami eltűri a pusztulást, de azt nem megsemmisülésként érzékelteti, hanem átalakulásként, hiszen az elmúlás egyben kezdete is valami újnak.

Az idő, annak múlásának kérdése szinte folyamatosan visszaköszön. Nem az órával mérhető idő érdekli Viola Szandrát, hanem az idővel együtt járó változás: maga a megélt látvány. Ezt igazolja az idők otthonába kalauzoló verssorok fájdalmas tanulsága: *„az időseket kiültetik levegőzni, / kátrányszag van, nem baj, / ülnek, levegőznek türelemmel, / plédbe tekerve napoznak, / bebábozódnak a fénybe. /.../ Aszfaltba lép ez a pillanat is, / megköt, / naftalin csap meg, türelemszagú, / nem lesznek molyok a mennyszárgában, / néha úgy képzelem, ruhástul támad fel a test”* (Fényszüret).

Az elmúlás és a múlt béklyóinak lebontása egyaránt része az életnek. Ebből táplálkozó fájdalom és keserűség Viola Szandra korábbi kötetében (*Testreszabás*) is fellelhető. Ezt támasztja alá a *Tömb* című vers is: *„Apránként hordtam ki magamból a szobát. / 15 évig. Folytonos búcsúzás. / A hűtőmágneseket kidobtam, / koszoscellux-émlékeinket lekapartam”*. A fenti sorok föllelhetők az említett kötet egy (némiképp átírt) versében (*El*), megerősítve az emlékekhez való visszatérés fontosságát.

Persze a történelmi idő is megkerülhetetlen. A Trianon-évforduló kapcsán született költemény mindenféle harsányságtól mentesen, *„csendes sóhaj”*-ként ragadja meg a nemzeti trauma ránk nehezedő terhét: *„Minden egyes leélt napodnak / létezett egy ideája, / mielőtt eljött, / s létezik most is. / De száz éve nem úgy élsz, / és nem akkor, / de legalább ott.”* (Száz éve nem úgy).

A következő ciklus (*A szentháromság kétharmada*) Madáchot idézi meg (*„Be van fejezve a nagy mű, igen. A gép forog, az alko-*

tó pihen.”). Isten teljesítette vállalását, és kivonja magát a hétköznapiokból, magára hagyja teremtményeit: „*És akkor Isten megteremté az egyedüllétet*” (*És akkor Isten*), amit az emberi lélek „keresztmagány”-ként él meg (*Mintha a nagymamám*).

Már nincs szükség az alkotó beavatkozására, minden elhangzott, ami fontos, minden le van írva, ami eligazítást jelent, csak az útravalóként kapott tanítást kell alkalmazni, mert akit kérdezzünk, kérdéseinkre új választ már nem tud, és nem akar adni, hisz „*A templomok falait / az Úristen / hallgatásából építették*” (*Adventutó*).

Az emberben persze mindettől függetlenül jelen van a keresés és a hiánypótlás szándéka. De hiába él a vágy, a törekvés – az előző ciklusban is emlegetett idő (pontosabban időhiány) felülírja a szándékot: „*Valahogy mi sem vagyunk képesek egy napon találkozni, / valahogy látogatásod és az én életem nem képes egy napon történni, / idejük van, előbb én, aztán te, / egyidejűleg soha*” (*És akkor Isten*).

Nem mindennek sikerül megtalálni a helyét, és nem mindent sikerül föllelni. A világ tele van kérdésekkel és kételyekkel. Ennek magyarázataként Marin Sorescu *A két lator* című versének alapgondolatát használja föl a szerző, amelyhez az alábbi felismerést csatolja: „*A két lator se kismiska ... // De a Nagy Tolvaj, / ez a közbülső, / magát a bünt csente el.*” Ez a tolvajlás persze nem sikerült túl jól, a világ újra és újra bünteti magát. Ezért is fogalmazódik meg a kétely, miszerint „*Lehet, hogy Isten mindenkit megteremtett, / csak saját magát nem?*” (*Csak saját magát nem*).

Így az ember végül szükségszerűen visszatérni kényszerül önmagához, hiszen a feladat és a felelősség is az övé, voltaképpen minden rajta áll vagy bukik: „*Istenem, magammá változtass, / mert az már te vagy*” (*A magára hagyott kert*).

A záró ciklus (*Csak a tengerhez van köze*) versei az emberléptékű világról szólnak. A kapcsolatokról, szabályokról, a felépített normákról, a lehetőségekről és a lehetetlenségről. „*Aki dagálykor kihajózik, az a / jövődbe hajózik ki, / és aki tizenhárom nap után vissza tud / térni, az nem halt meg, / aki utána jön, már hiába, / nem fogadjuk vissza*” – hangzik *A törzs szabályainak* alapvetése.

Az egyén félelmei tartózkodó viselkedést szülnek. Az élet megreked a belső vívódásban: „*nincs történés, mindent én gondolok*” (Naplementeszobor). Az éltető erőt a szeretet és a szerelem – és azok emlékei – adják: „*Mindig te jutsz eszembe, / ha sétálok a Hármashatár-hegyen, / tiéd a Margit híd, / a Városligeti-tó, / a piliscsabai kilátó, / és neked adtam a Kálvária-dombokat. / Ha elutazom, tiéd lesz a Canal Grande, / a Szent Márk tér, / szemben a legszebb sziget, / ha hazajövök, kertem minden zuga. // ... / Más főzne rád, / vagy szép, hosszú leveleket írna. / Én tájakkal szeretlek*” (Tájakban).

Az életküzdelemben eljuthat az ember addig a pontig is, amikor már semmi sem fontos, amikor már a létezésnek sincs súlya, s érdektelenné válik a világ: „*Azt mondd, örülsz, hogy túléltem. / Fel sem tűnik, hogy nem*” (Nem számít).

Persze természetes körülmények között az életigenlés az erősebb. Ehhez kell a társ, a bátorítást nyújtó kapcsolat: „*A zaj élet, / tökéletes csend a halálban van, / ne legyen idő nélküled, / félek a tökéletes csendőtől*” (Ez csak egy farkasvakságálgom). Az egymásba kapaszkodás életet jelent. Megmaradást. Még úgy is, hogy folyamatosan az idő szorításában élünk.

Az idő verhetetlen és legyőzhetetlen. Így hát nincs más taktika, mint amit a szerző megfogalmaz: „*Nem tartom meg, csak / át-eresztem magamon az időt...*” (Levél Íriszhez).

Izgalmas világba kalauzol Viola Szandra új kötete. Versei szikár egyszerűséggel az emlékek felől közelítenek az olvasóhoz. Nincsenek formai bravúrok – kötött formát nem is használ –, mert nem mutatványként éli meg a költészetet, hanem élőhelyként, természetes kapaszkodóként. Mint azt Zalán Tibor is megfogalmazza ajánlásában, „*A megélt világ, emlék, élmény és szerelem gondolódik szét és rakódik össze ezekben a versekben: minden részlet máshova kerül. Mindegyik a maga helyére.*”

„Csak a tengerhez van köze”

VIOLA SZANDRA kortárs irodalmunk egyik leg-színesebb egyénisége, nemcsak versei révén hívta fel magára a figyelmet, irodalomnépszerűsítő akciói, szenzuális művészeti performanszai, riporter munkássága is jelentékeny. Annak apropóján, hogy a hónap alkotója az Irodalmi Jelenen a pályakezdés éveiről, a legújabb és készülő kötetről készített portéinterjút a költővel VARGA MELINDA.

– *Miközben készülök az interjúra, próbálom elképzelni a már-már filmszerű, nagyon plasztikus versképeidet: a májusig rohanó ködöt, a gondolatszakadást, a kitépett farktollakat, az időkávét, a mámoreltakarító nőt magas szárú csizmában, a sötét éjszakában először feltűnő világoskék színt, a szárnyakkal kitakart eget, és most csak egyetlen versből emeltem ki néhány ilyen jellegzetes szókapcsolatot, költői képet. A Hol van? című versed vezeti be a Használt fényforrások című, legújabb kötetet. Nem nyitóvers, hanem még a ciklusok előtt találkozik vele az olvasó. Olyan, akár egy versernyő, amely meghatározza, összefogja a többi verset, rendszert alkot, origót képez?*

– Érdekes megállapítás, elgondolkoztam rajta. Azt hiszem, hogy nem filmszerűnek, hanem inkább szimbolikusnak, jelképekkel dolgozónak nevezném a versnyelvemet, talán erre még a későbbiek során vissza is térhetünk. Igen, a *Hol van?* című versem magát a költészet mibenlétét keresi, mintegy figyelmezteti,

emlékezteti arra az olvasót és önmagát, hogy a „varázslat” bármikor megtörténhet, a vers bárhol felbukkanhat.

– *A vers arra fut ki – így, prózaian fogalmazva –, hogy hol lakik a költészet. Hogy mi mindenből születhet a vers. Azt hiszem, nem tévedek nagyot, ha azt mondom, hogy számodra elsősorban erős ingerek, impressziók kellenek ahhoz, hogy beinduljon egy vers.*

– Valóban, nevezhetjük „erős ingereknek”, hogy mikor, mi számít erőteljesnek, az azonban változó. Például, hogy könyv vagy utazás vagy egy-egy intenzíven megélt történés az emberi kapcsolataimon belül. Az utóbbi időben világutazás helyett csak a szöszmötölés eksztázisa adatott, felhők, villámlás figyelése az ablakból, erdei virágok szemlélése stb. Az egyik versemben ezt írtam: „*Szédítő lassúság, / ha a gyorsulásban elkábul / mind az öt érzék, e nemes / mozdulatlan-ságban miért ne repülne?*” Kedvelem a misztikus logikát, talán egy ponton nemcsak menny és pokol, ég és föld ér össze, hanem felgyorsulva és lelassulva is ugyanabba a felfokozott állapotba juthatunk el.

– *Éjszaka, késő este írsz verset, és könnyebben ráhangolódsz, ha víz közelében vagy, mint mondjuk a nagyváros bezártságában? Rátapintottam?*

– Azt hiszem, hogy Budapesten még talán újságcikket sem sikerült írnom, nemhogy verset. Talán túl sok az inger, nem hallom egy nagyvárosban a „benső hangomat”. Ellenben Piliscsaba erdeiből, ősfás utcáiból már egész kötetnyi verset „olvastam ki”. A természet jelenléte mindig segít, inspirál, legyen szó ihletkeresésről vagy hétköznapi problémákon való töprengésről, az az énem, aki az erdőben sétál, bölcsebb, általában jobb megoldásokat is sug.

– *Mi volt az eddigi költői pályád során a legerősebb versimpresszió, előfordult már, hogy álmodtál verset, vagy hogy felkeltél álmodból, és leírtál egy sort, hangulatot? Faludy György például az éjjeliszekrényén tartott tollat és papírt, és feljegyezte azt a verset, amely kikergette az álmot a szeméből. Veled fordult elő hasonló?*

– Gyakran írok rögtön, ébredés után, olyan is előfordult már, hogy kész verset álmodtam meg, csak le kellett jegyeznem. Szoktam is poénkodni, hogy lelkiismeret-furdalás nélkül alhatok sokáig, hiszen az alvás/álmodás is beleszámít a „munkaidőmbe”.

– *A plasztikus képekhez visszakanyarodva, a legújabb köteted, de a korai verseidet is jellemzi az erős képi világ, a hangulatok, a pillanat töredékének megragadása, művészet-népszerűsítő projektjeidben és költői performanszaidban is fontos a látványelem, a képzőművészet. Semmit sem tudok a fiatal Viola Szandráról. Voltak képzőművészeti próbálkozásaid, szerettél rajzolni gyerekkorodban, kamaszként?*

– Gyerekként rajzolni is nagyon szerettem, de a művészeti ágak közül talán a tánc volt a legmeghatározóbb. Ez utóbbi nagyon sokáig el is kísért utamon. Magam is szívesen tanultam kortárs táncot, kortárs balettot, később pedig nagy szenvedéllyel írtam tánckritikákat, aktívan követtem a magyar táncélet eseményeit. Innen is jött az ötlet, hogy a táncfotókhoz hasonló, szuggesztív testfotókat is szerepeltessenek a köteteimben. Gyakorlatilag a némaság és a beszéd közötti dinamikus ellentétet szerettem volna feloldani.

– *Azt viszont tudom, hogy egy időben modellkedtél, szépségversenyeken vettél részt. Mi terelte efelé az életed, és hogy fért össze a költészettel, az intellektuális munkával, a tanulmányaiddal? A modellhivatás egész embert igényel, és akárcsak a versírással járó tehetséget, a női szépséget, a testet is ápolni kell, nem mindegy, mit eszel, hogyan alszol, mennyit mozogsz...*

– Szinte csak „heccnek” indult. Barátok, rokonok biztatására neveztem be egy szépségversenyre az értékes nyeremények reményében, ott azonban beavagoltak az országos döntőbe is, így kicsit hosszabbra nyúlt a szépségiparral való ismerkedésem. Sosem voltak olyan álmaim, hogy hivatásos modell legyek, de azt hiszem, hogy húszas éveim elején jólesett megélni a női szépségben lakozó erőt, talán kissé a külvilág általi visszaigazolásra is vágytam.

– *A költészet mikor vált meghatározóvá, hol jelent meg az első fontos publikációd, voltak-e mestereid, hogy viszonyult hozzád a szakma férfirésze, mennyiben jelentett az kihívást, hogy különleges szépség vagy?*

– Ahogy előző válaszomban is utaltam rá, ha már Isten adta, legalább örültem a szépségnek és fiatalságnak egy kicsit, persze sok öröm is volt az örömben, metoo-sztorikat is tudnék mesél-

ni, illetve sokszor éreztem azt, hogy a külsőm miatt ötször annyit kell bizonyítanom a szépségipartól távolabb eső területeken, hogy megmutassam, máshol is megállok a helyem. A költészet mint megtartó erő valamilyen módon mindig is jelen volt az életemben, és szerencsére önzetlenül segítő emberek is akadtak. Zalán Tibor több mint tíz éve a mesterem, és Orbán János Dénesnek is nagyon sokat köszönhetek.

– *Szentesen születél, jelenleg Piliscsabán élsz, Budapesten dolgozol, a költészeti és az összművészeti, irodalmat is népszerűsítő projektjeid mellett a Karc FM szerkesztő-műsorvezetője vagy. Sűrű, mozgalmas életed van. Követem a rádiós munkádat, igen hosszú és impozáns névsort lehetne felsorolni azokból a nevekből, akikkel interjút készítettél. Hogyan alakult a rádiós karrier, és hogy állítható párhuzamba a pörgős riporter szakma a csendes, elmélkedő, gondolati költő mindennapjaival?*

– Egyelőre össze tudom egyeztetni a különféle tevékenységeket, fontosnak tartom, hogy írásaim valóban kiérlelték legyenek, ezért talán jót is tesz, ha némi változatossággal töröm meg az alkotói magányt. A kortársaimat akkor is illene olvasnom, ismer-nem, ha nem lenne ilyen műsorom. A Poétikon viszont hétről hétre jelentkező adásaival egyenesen rákényszerít a tájékozódásra, az önfejlesztésre, ezenkívül külön öröm, hogy a műsor értéket közvetít, hogy író-költő kollégáimnak segíthetnek általa.

– *Fel tudnál idézni emlékezetes interjút, anekdotába illő sztorit, amellyel a munkád során találkozottál?*

– Nehéz volna egyet kiemelni, de a legjobban azt szeretem, amikor műsoridőn kívül is, egész hosszan elbeszélgetünk az interjúalanyokkal, hiszen annyi mondanivaló tódul fel bennünk, hogy alig tudjuk abbahagyni a beszélgetést. Arra szoktam törekedni, hogy ne csak információcsere történjen, hanem ezek a rádiófelvételek valódi, emberi találkozások legyenek.

– *Kanyarodjunk vissza az irodalomhoz! A Használt fényforrásokban és a készülő kötetedben gyakran tűnik fel nagymamád alakja, de a Testreszabásban is találkozunk már vele. Úgy érzékelem, hogy mamád női archetípus is. Milyen szerepe volt a nővé*

érésedben, a gyerek Szandra lelki fejlődésében és abban, hogy költő lett belőled?

– Leginkább a gyerekként nagymamámnál töltött nyarakra gondolok vissza szívesen, ahol kaland és mese volt számomra minden, a versekben szereplő alak azonban, ahogy említed is, valóban inkább archetípus, az életrajzi személytől több ponton eltér.

– *A Ringlispil című versedben, amely ciklusnyitó darab, az elmúlás–körforgás, a halál–átalakulás áll a középpontban. A gyermekkorod körhintáján évszakmotívumok voltak.*

„nagymamám nem halt meg,
csak ottmaradt a tavaszban,
nem akarta többé kívülről nézni a körforgást,
ő már zsongó tavaszi föld,
hatalmas fákban gyógyító nedvekként
áramlik fel az égbe, le a földbe.”

Ez a körforgás, áramlás, átalakulás a ciklus egészét is áthatja, a családot, a gyerekkorod, édesanyád, édesapád alakja valamilyen természeti elemhez hasonul. Mintha be lennének ágyazódva a tájba, mintha valaminek a lenyomatai lennének. Az emberi tüdő hasonlít a fa lombkoronájához. S mintha ezek a versek is ilyen metaforák lennének. Jól érzem, hogy a természet, a tájak számodra eszközök, jelképek mélyebb jelentésekhez, például a családi viszonyok kibontásához?

– Igen, titkos összeköttetésekről van szó, amelyek többek, mint pusztá asszociációk. Az emlékezet is így működik, ha valakivel beszélgettem valami fontosról, miközben elhaladtunk egy utcarészlet mellett, később mindig az az emlék idéződik fel arra járva. Így szervesül egy stukkó vagy egy járdaszegély egy szerelembe például. Az erdő viszont más, kevésbé őrzi az emlékeket, inkább feloldja őket. A végtelenben, egy határtalan lebegésben? Ilyesmi.

– *Ennek a versnek lehet a párverse, illetve előképe a Fák, fény, eső, Nap című vers a Testreszabás című kötetedből? Van tudatos kapocs a két vers között? Azt írod:*

„mert belőlünk hiányzik,
ami a szirmok hervadásához kell,
mi vagyunk a madarak lépte,
amit repülés híján tesznek.”

– A költészet kiválóan alkalmas arra, hogy rámutasson a titkos összefüggésekre, összetevőkre. Már nagyon régóta nem a test határaival definiálom saját határait, sokkal inkább részemmé válik a látvány, az időjárás is „én vagyok”, és az emberi kapcsolatok is számos módot kínálnak arra, hogy megtapasztalhassuk, milyen az, amikor egy másik személy is a részünké válik. Erről is szólnak a verseim, az énhatárok kitágulásáról és visszahúzódásáról. Az én is úgy hullámoz, mint a tenger, befogad, mint a dagály, majd szégyenlősen visszavonul a partszakaszról, saját magába.

– *Az öregedésről, a nő–férfi ellenpólusáról is szépen írsz, ráadásul a szülők, a személyes kötelek révén kerülünk ehhez közel mi, olvasók. A Tél, otthon című versedben írod:*

„megfigyeltem,
most már sosem olvad le
apa fejről a dér.
Anyám behordja a tűzifát,
a nyelve alatt parázs.”

– Fiatalságkultusz helyett (és mellett) szeretnék a költeményekben öregségkultuszt építeni. Mindenképpen szeretném láttatni az időskor értékeit, mert a társadalmunk szinte kriminalizálja az öregedés természetes folyamatát. És persze nemcsak a külső jegyekre koncentrálok. Talán ezért visszatérő a nagymama alakja is, hiszen bizonyos generációk olyan világozról tudnak nekünk mesélni, amelyeket ma szinte már csak párhuzamos valóságként tudunk elképzelni, ezért aztán meg kell hallgatnunk őket, egyrészt, mert nekik is köszönhetjük létezésünket, másrészt, mert lenyűgözően érdekes.

– *Ebben a ciklusban kapott helyett a Dekonstrukciók című versed is, amely Szócs Géza emlékéhez, konkrétan a Limpopo*

című kötetéhez kapcsolható, és az olvasók találkozhattak vele az IJ januári, Szőcs Gézára emlékező számában. Mivel a versciklusod kiindulópontja a család, úgy gondolom, hogy nagy költőnk eme verse sem véletlenül kap itt helyet. Milyen jelentőséggel bírt a személye és a költészete, hogyan hatott a lírádra, megosztanál-e esetleg vele kapcsolatos, számodra meghatározó emléket?

– Egy konkrét eseményt nem tudnék kiemelni, de arról szívesen mesélek, ami számomra a személyiségében lenyűgöző volt. Az idő előrehaladtával nagyon sok művész veszít fiatalkori lelkesedéséből. Gézára ez abszolút nem volt jellemző, mindenre kíváncsi volt, és mindenhol ott akart lenni, igyekezett mindenkinek segíteni. Többek között azért vagyok neki nagyon hálás, mert engem is bevont Janus Pannonius kultuszának ápolásába. Írhattam első költőnk munkásságáról új, filozófiai megközelítésben, és jelen lehettem a Janus Pannonius Díj Alapítvány rendezvényein.

– *Fontos és visszatérő téma a legújabb kötetben Isten, a hit kérdése, A szentháromság kétharmada ciklusban olvashatunk több ilyen költeményt. „Keresztmagány”, „kenyérszentkereszt” – nem mindennapi szavak. A te istened szomorú Isten?*

– A feltámadás nem semlegesíti a passiót, a kereszthalált, hanem értelmet ad neki. Az emberi életre is ezt érzem érvényesnek, hogy a megváltottság nem egy buborék vagy búra az ember körül, ami minden negatív élménytől megóv, csupán elviselni segít vagy túljutni a nehézségeken. Az istenhit sem rózsaszín szemüveg avagy tükör általi homályosság kell, hogy legyen, hanem inkább színről színre való szembenézés, ami időnként inkább küzdelmes, mint kellemes.

– *A cím, A szentháromság kétharmada milyen jelentőséggel bír? Mintha nem lenne teljes, a hiányról szólna, a keresésről. Karácsonykor például nem a Megváltó, hanem nagyapád halála „születik meg”, Mária távolságban marad, egy másik versben pedig: „visszadobom az állatoknak húsomat, / Istennek a lelkem.” Mintha a feltámadás, az örök élet is elmaradna...*

– Az említett versrészletek valóban inkább a keserű hiánypillanatok szószólói, de a feltámadás nem maradhat el, a hogyanjáról

azonban vajmi keveset tudunk. Talán egy következő versciklus erejéig érdemes lehet elképzelni az elképzelhetetlent.

– *Hamvas Bélánál olvasható* A magyar Hüperion, 7. levélben: „A magány nehéz. Novemberben kinézni reggel a szürke derengésbe, kijönni a tornácra –, és senki, senki. Ezt az érzést csak a legerősebb ellenméreggel lehet gyógyítani. Mi az? A tudat, hogy az ember egyedül át tudja élni a világ legnagyobb szépségeit, és pedig nem a képzeletben, elégtételként, hanem, mint az örök egy, aki a legközelebb áll a mindenséghez. Az ember csak közösségben élhet boldogan, de csak a magányban lehet isten.” És akkor Isten *versedben pedig az alábbi gondolatokkal találkozunk:*

„És akkor Isten megteremté az egyedüllétet,
a bordaközi fájdalmat,
a szorongást, mely kezdettől fogva van,
a paradicsomi magányt.”

Mit gondolsz erről a párhuzamról?

– Amennyiben a magány nem egy szobába zárva értendő, hanem kint a természetben, úgy valóban megérezhető valami az isteniből. Hamvas nagyon expresszív módon fogalmaz, én inkább csak azt merném kijelenteni, hogy a magányban (is) megtalálható a világgal való egység és Egy-tudat, megtapasztalható az ének/léleknek az a változatlan része, amely a halállal sem múlik el. Tegyük azonban hozzá, hogy itt nem magányról van szó, csupán, mondjuk, az emberi társaság aktuális hiányáról, ott van viszont a fák leveleinek susogása vagy a víz hullámozása, a madarak kórusának zenéje. Ők azok, akik megsúgják nekünk, embereknek a tudást a mindenségről, azt a tudást, amit emberi szavakkal nem nagyon lehetséges artikulálni. Szóval ezért is kiemelten fontos a természet védelme, tisztelete. Sőt továbbmegyek, a természet segítsége nélkül szerintem nem lehet eljutni Istenhez sem!

– *Milyen a viszonyod a román költészettel? A két lator című verset Marin Sorescu ihlette. Kevés olyan magyarországi költővel találkozom, aki Marin Sorescut olvas... Honnan a kötődés?*

– Az Előretolt Helyőrség Íróakadémia egyik versfoglalkozásán ajánlotta figyelmembe Nagy Koppány Zsolt, magamtól én sem találtam volna rá az említett szerzőre.

– *A kötet a halállal, az elmúlással indít, és a tengerhez, a vízhez tér vissza, igazából a születéshez fut ki, a születésnek egyfajta ősképhez. Mondhatjuk azt, hogy ez egy körforgáskötet? Mennyire tudatos a szerkezete, vagy kiadói koncepció eredményeképp ilyen körkörös?*

– A versek elrendezését a szerkesztőkre bízta, de egyébként sem áll tőlem távol a körkörös szemlélet a lineáris időfelfogás helyett, így legalább már ebben az életben megképződhet egyfajta örök idő, amelynek mi is részesei vagyunk.

– *A Tengernek című versedben – amely ráadásul egy II-s nyári felkérésre íródott – olvasható:*

„A test 70%-a tenger.
Tengertől sós a könny.
Szemem fél kagylóhéj.

Hullámozárt.”

Hetven százalékból vízből vagyunk, de hogy jön ide a tenger?

– Többször is említettem már, hogy véleményem szerint tájakban is meg lehet találni, élni az önazonosságot. Valószínűleg a tenger az a közös nevező, ami a legtöbb emberben benne él. Természetesen biológiai értelemben is lehetne kapcsolódásokat találni, például ha az ionok évezredes körforgására gondolunk, valóban lehet számos olyan alkotóeleme a táplálékunknak, a testünknek, amely egykor az őstengerek része volt. Így az őstengerek bennünk hullámanak tovább.

– *A kötetben kétszer is találkozunk Babits-utalással. A Jónás könyve és a Levelek Irisz koszorújából című művekre utalsz. És bizonyára az sem esetleges, hogy Szapphót is behívod az utolsó ciklusba. Beszélj erről is, kérlek!*

– Babits olyan költő, akit érdemes újra és újra olvasni, nagyszerű bölcséleti lírát művel. Szapphó pedig versekbe beemelhető karakterként is izgalmas.

– „Meztelenebbek leszünk a köveknél” (Télközélet) – *írod. Úgy érzékelem, hogy ezzel a kötetteddel vissza-visszaautalsz a Testreszabás című előző könyvedre, na meg a Léleksztriptíze is. Helyénvaló a párhuzam, van benne költői szándékosság?*

– A testélmények meghatározó volta ebben a kötetben is hangsúlyos, csupán a képi (fotográfiai) megjelenítéstől tekintettünk el. Az az érzésem, hogy az ember néha úgy tesz, mintha uralni tudná a természetet, beleértve saját, azaz emberi természetét is. Pedig nem tud átlépni a test teremtetten korlátokon, viszont egészsége ápolásával biztos alapot teremthet például a szellemi teljesítményekhez is. Az „ép testben ép lélek” elve valóban igaz, ugyanakkor a fordítottja is, ép lélek képes teremteni, avagy megőrizni az ép testet.

– A Testreszabás című kötetedet én már csak digitálisan olvashattam, hiszen nincs belőle példány a boltokban. Már azokban a versekben ott találjuk az időt, az emlékezést, a női archetípust, a kiszolgáltatottságot, a sebezhetőséget, mint témát, ami olykor felülírja a játékot, a tűzességet, szenzualitást. Az erotika csupán eszköz, hogy behívja az olvasót a versek mélyebb rétegeibe. Sosem bántó, vulgáris a te lírádban ez a vonal, inkább színes, vibráló és olykor fájdalmas is. Úgy látom viszont, hogy a testről, testképről, a férfi–nő viszonyról mintha kevesebb vers születne manapság. Prűdebbe lettünk, vagy csak a testi szerelem lett másodlagos?

– Szerelmi lírában szerintem ma sincs hiány, kifejezetten erotikus verset azonban nem könnyű írni. Fontos, hogy a testi szenvedélyről, érzékiségről is szó essék az irodalmi művekben. A művészet, többek között az irodalom hivatott arra, hogy a szexualitásról való beszéd tekintetében jó példát mutasson. Vagy közönséges, vagy szenvtelen, szinte orvosi beszéddel találkozhatunk e téren például a médiában, de egy irodalmi mű, zene vagy festmény egyszerre képes „égi” és „földi” dimenzióját is megmutatni ezeknek a szenzuális tapasztalatoknak.

– Emlékszem, nagy port kavart, amikor a testverseléssel kezdte el foglalkozni, és volt egy nagyon merész attrakciód az Oktogonon, amikor a versek takarták szinte csak a tested. De nemcsak a testverselés és a performatívumok miatt jut eszembe Ladik Katalin: va-

lamilyen lélekrokonságot is érzek, ő is nagyon szereti a tengert, és gyakran ír a vízről. A víz emlékezete című kötetét tudnám példaként említeni, de persze számos más művet is. Mit gondolsz erről?

– Igen, nagyon szeretem Ladik Katalint, a verseit is, valamint nagyon fontosnak tartom, hogy a performanszművészet hagyományát ápolja, hogy ezt a magyar irodalomban csak kevesek által művelt műfajt is viszi tovább évtizedek óta rendületlenül és meg-megújulva. Egyszer jó volna vele egy közös performanszt létrehozni.

– Mikor láttad először a tengert? Ha egy jelzővel kellene összefoglalnod ezt a látványt, mi lenne az?

– A tenger is olyan ősképp lehet, mint amiket Jung említ, például a születés, a szerelem vagy a halál, azaz akkor is van róla valamilyen előzetes tudásunk, ha a valóságban még nem tapasztaltuk. Ha egyetlen szóval kéne leírnom, na jó, legyen legalább kettő, akkor az az „eleven végtelenség” lenne. Mert ha felnézünk a csillagos égboltra, akkor is átérzünk egyfajta végtelenségélményt, de az éjjeli ég statikus és elérhetetlenül távoli, a tenger azonban ehhez képest egyszerre végtelen és elérhető, bele lehet gázolni, a végtelenbe gázolni!

– Aprópó jelzők. „Dobbanásvörös”, „avignoni sárga”, „szemgolyó-csecsemők”, „zölden, narancsosan, lilán üvöltő horizont” – ezek mennyire tudatosak, vagy ösztönösen jön egy-egy ilyen szókapcsolat, jelző?

– Tulajdonképpen tudatos csak az utólagos szerkesztés, versválogatás pillanatában vagyok, az alkotásban számomra inkább az volt a kihívás, hogy bízzam magam a lírai ösztöneimre, hagyjam dolgozni a tudattalant. Szerencsére egyre felszabadultabb vagyok e téren. Igazi flow-élmény tud így lenni az írás.

– Közel áll hozzád Pessoa költészete? Őt nemcsak a tenger, hanem az alakmások miatt is kérdezem, hiszen készen van az új verseskötet kézírata, amely a Psyché Alteregónia címet viseli. A cím kapcsán persze Weöres Sándort is meg kell említenünk. Hogy született meg ennek a könyvnek az alapötlete, és köthető világirodalmi vagy klasszikus magyar irodalmi elődökhöz?

– Tulajdonképpen igen. Az alteregó kérdése pedig mintha minden életműben megkerülhetetlen lenne. Mindig jelen van az író, mint másik, legfeljebb indirekt módon. Nemcsak az olvasó kérdez a voyeur pillantásával, és vágyik tudni, vajon meddig valóság és honnan képzelet, amit olvas, hanem időnként a verset író maga sem kerülheti el a szembenézést azzal a titokzatos valakivel, aki a hétköznapi énen kívül a szövegben, a szöveg által megelevenedik.

Ami az ötletet illeti, azt hiszem, hogy a mai és mindenkori női lét regisztereit szerettem volna megszólaltatni, ami persze azt is jelenti, hogy helyenként épphogy nem ikonikus vagy berögzötten nőinek gondolt pillanatokat. Mivel az archaikus vagy tájnyelvi elemek használatát illetően közel sem lennék annyira bravúros, mint Weöres Sándor vagy Esterházy Péter, ezért kifejezetten tömör, rövid versekre törekedtem, melyek egymás után olvasva, balladisztikus jelleggel ugyan, de történeti szálakat is megrajzolnak. Nem kötődöm szorosan egyik szerzőóriás szövegtörzshöz sem, inkább csak emléük előtt tisztelve ajánlom nekik is írásaim. A név persze behívja a korábbi Psychéket is, de talán nem is lehetne elkerülni, hogy női lélekrajz tekintetében eszünkbe ne jusson Weöres vagy Esterházy, így aztán, gondoltam, inkább elébe megyek ennek, és hagyom „dolgozni” az intertextualitást.

– *Úgy érzed, hogy ebben a kötetben besűríthető mindaz, ami az eddigi lírai munkásságodra jellemző volt, visszatérnek a motívumok, például a tenger, a test, a női szépség, a filozofikusabb témák, a gyerekkor, az emlékezés, az idő. Ez egy összegző kötet, és ezt követően valami egészen másra készülsz? Netán műfajt váltasz?*

– Igen, a *Használt fényforrásokra* egyaránt jellemzőnek mondható a stílári és a tematikus sokszínűség, a benne található versek is viszonylag hosszabb életszakaszt ölelnek fel. A már említett *Psyché Alteregónia* egységesebb. Úgy érzem, sikerült rátalálnom benne egy olyan hangra, ami otthonos, ami jól áll. Nemrég pedig egy kisregényt is befejeztem. Azt hittem pedig, inkább lírikus alkat vagyok, de újabban a prózában is elkezdtem jól érezni magam. Egyelőre a kisregényről nem árulhatok el többet, de alig várom, hogy megjelenjen, hogy munkám eredményét megoszthassam az olvasókkal.

Kolozsi Orsolya

Félresiklott kapcsolatok tablója

Az Irodalmi Jelen tavalyi debüt-díjasának első kötete, az *Ezért nem alszom nálad* tizenöt rövid elbeszélést tartalmaz. Már a cím sejteti, hogy a szövegek középpontjába a férfi–nő kapcsolat kerül, elsősorban a szexualitás felől megközelítve. A szerző saját generációjának ajánlja az írásokat, mottóul pedig bibliai idézetet választ, Dávid és Betsábé történetének megidézésével a meztelenség, a nyers testi kívánság erejét húzza alá. A novellák nagy részében tényleg a kapcsolatok testi dimenziói dominálnak, mintha ebben mutatkozna meg a nő–férfi kapcsolatok lényege, esszenciája. A csókok, az érintések, a szeretkezések könyve Izer Janka első kötete, a gyengédségtől a szenvedélyen át egészen az erőszakig tartó skálán mozognak a történetek, és a szexualitás különböző arcait, formáit és aspektusait mutatják be: a búcsúszex, a nemi erőszak, az egyéjszakás kaland, az unalomba fulladó együttlétek, a fájdalmas és az örömteli aktusok egyaránt helyet kapnak itt, a paletta nagyon sokszínű. A szeretkezések leírásához rendelt nyelv visszafogott és decens, nem trágár és nem is naturalista, ez szimpatikus vonás, mert azt a hatást kelti, hogy a szex itt nem öncélú polgárpukkasztás, hanem minden kapcsolatot alfája és omegája, olyan aktus, melyben minden kapcsolati hiba és feszültség benne rejtőzik. Nemcsak a pásztorórák, de azok tágabb vonatkozásai is megjelennek a kötetben: a terhességi teszt, az esemény utáni tableta, a nemi úton terjedő betegségek sem maradnak ki, egy-egy novellában központi témává válnak.

A kapcsolatok kivétel nélkül női szemszögből jelennek meg, a perspektíva állandó, nem kizárt, hogy a legtöbb történet elbeszélője ugyanaz a huszonéves nő, és így akár novellafüzérként is olvasható a kötet. Ezt az értelmezést erősítik a visszatérő férfinevek, helyszínek és az általában egyes szám első személyben mesélő gondolkodásmódjának, reflexióinak hasonlósága. Ebben az esetben a kötet egyfajta leltárként is felfogható, mely az elrontott kapcsolatokat idézi fel, azoknak állít emléket. Gellért, Marci, Roli, Péter, Ábel, Ágoston és a többiek (sokan névtelenek) nem kidolgozott szereplők, csupán egy-egy típus megtestesítői, akikkel az elbeszélőnek dolga akadt. Közös bennük, hogy egyikükkel sem alakult ki tartós kapcsolat, nem lett meg a vágyott, idilli (és naivitásról árulkodó) happy end, a *boldogan éltek, míg meg nem haltak*-féle végkifejlet. A felvonultatott férfiak között van unalmas, erőszakos, lusta, szórakozott, elköteleződésre képtelen, házas, érzéketlen, és olyan is, aki nem viszonzza a másik érzelmeit. Akár egy, akár több elbeszélőt feltételezünk, ez a kötet egy tabló a diszfunkcionális, kisiklott kapcsolatokról, folyamatos szakításokról és kétségbeesett keresésről. A fülszövegben említett femme fatale ugyanis valóban nem akar megjelenni, a közép-pontban álló lány sokkal inkább sérült, pánikrohamokkal küzdő fiatal, aki derekasán próbálja állni a sarat, aki látszólag magabiztosan hagyja el a férfiakat, aki látszólag erős és öntudatos – de a hangsúly a *látszólag*on van. Valójában, miközben randiról randira jár, újabb és újabb férfiakat hódít meg, nem növeli, sokkal inkább elveszíti erejét és magabiztosságát. A férfiakat „kizsákmányoló” nő ugyanúgy vesztes, mint az irodalomban jóval tipikusabb figura, a nőfaló férfi, Izer Janka elbeszélője/elbeszélője ezt nem is rejti/k véka alá. A férfifaló nő figurája, a szexuális ragadozó (akinek ez a fiatal lány eleinte látni és láttatni próbálja magát) alakja persze nem újdonság, a szexualitást bátran megélő nő nem a kilencvenes években kelt életre. Mit árul el ez a könyv a kilencvenes években születettek generációjáról (akikhez az ajánlás is szól)? Nem sok újdonságot, mert nem igazán tudja megragadni azt a területet vagy dimenziót, melyben ez a generá-

ció valóban elkülönül a többitől. Ha a szerző generációs kötetet akart írni, akkor jobban meg kellett volna mutatnia, miben más ez a nemzedék, mint a többi. Mert valószínűleg egész más, de hogy nem a szexualitáshoz való viszonyában (legalábbis ahogyan ezt a könyv megmutatja), az egészen biztos.

A kötet háromnegyedét kitevő novellák közül némiképp kilógnak a családtörténeti szövegek (*Dédi, Nagymamám kertésze*), mert ezek több generációra vetítik vissza a férfiakkal való kapcsolatok alakulását (ez már a transzgenerációs pszichológia irányába tágtítja az értelmezést). Annyiban persze kötődnek a többihez, hogy a férfi–nő viszony itt is megjelenik, csak kicsivel tágabb perspektívába helyezve, messzebbről nézve. Technikai megoldások tekintetében talán a többinél merészebb a kötetnyitó írás (*Luca a vetett ágyon ült, és csirkét evett*), mely egy azonosítatlan egyes szám harmadik személyű elbeszélővel dolgozik. Nemcsak narratív struktúrája miatt tér el ez a szöveg a többitől, hanem azért is, mert a férfi–nő kapcsolatot kicsit másként, az abszurd, a groteszk felől közelíti meg. A címszereplő, Luca ugyanis elgondolkodik azon, hogy volt szerelme in úgy állhatna bosszút, ha megmutatná nekik, milyenek a nők akkor, ha lehántjuk róluk a civilizációs mázat: „Összegyűjthetnénk azokat a nőket, akiket ezek a fiúk szépnek és tökéletesnek látnak. Aztán bezárni őket egy szobába, nem engedni ki őket még a mosdóba sem! A hajuk szép lassan bezsírosodna. Izzadság- és ürülékiszag terjengene körülöttük. Gyönyörű lenne! Etethetnénk velük babot vagy káposztát a bélgázok miatt. Meg jó maszatos ételeket, amiktől ragadnak majd.” Míg a legtöbb írásban a női test ellenállhatatlansága uralkodik, addig itt éppen a visszataszító volta, titkos rondasága kerül előtérbe. A másik szöveg, amely kilóg a randizós-szakításos tablóból, a kötet közepe táján található, a *Tihanyi ekhó* címet viseli. A többinél nagyobb terjedelmű írásban egy fiatal lány és egy idős, beteg férfi képe mosódik össze, majd lassan személyiségük is egybemontírozódik, és egy idő után mintha furcsa doppelgängerekként, egymás megkettőződéseként működnének. A fiatal lány a haldokló férfi egykori szobájában kap

helyet Tihanyban, és a feltételezett helyzet szinte észrevétlenül borítja ki a lányt, és szívja el lassanként minden erejét, energiáját; a lány a férfiről álmodik, a férfi pedig róla. A szürreális elemekkel operáló elbeszélés egyes szám első személyben szólal meg, de a történet végére az egymásba játszatás olyan erőteljes, hogy nem is tudjuk egyértelműen eldönteni, mikor szólal meg az öregember, és mikor a lány.

Az *Ezért nem alszom nálad* ígéretes első kötet, melyben egy ügyes, felkészült, fiatal író nő bontogatja a szárnyait. A színvonalbeli egyenetlenség nem róható fel egy pályakezdsénnél, Izer pedig nyilvánvalóvá teszi, hogy eszköztára, fantáziája, emberismerete nem áll meg a klisékkel operáló, sokszor kiszámítható szövegeknél (*Új rablói vannak a nyárnak; Kelet, nyugat és dél*). A szürreális, a groteszk felé nyitó, kísérletező írásai jóval erősebbek, és több potenciállal rendelkeznek, mint a „generációs” gondolt, „randizós” szövegek.

Izer Janka: *Ezért nem alszom nálad*. Előretolt Helyőrség Íróakadémia, Budapest, 2020.

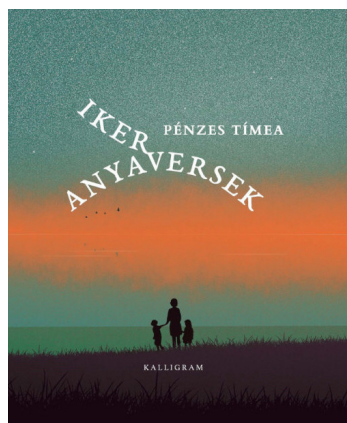

Tinkó Máté

„Szitáló babaálmok...”

Az íróként, költőként, műfordítóként és újságíróként egyaránt ismert, érsekújvári származású Pénzes Tímea *Ikeranyaverek* című kötetét elejétől a végéig derű hatja át. A tizenegy ciklusból álló versgyűjtemény különleges láttelep a szerző gyermekeinek születéséről és az azt követő időszakról, nyolc cikluson át tartva a kronológiai rendet, míg a kicsik ötévesek nem lesznek. Nem más ez, mint tanúságtétel: Csíki Csaba bravúros illusztrációival kiegészítve a könyv számtalan szövegrésze azt az érzést erősíti az olvasóban, hogy szülőnek lenni semmivel össze nem hasonlítható létállapot, teljesen új világot tapasztal meg, mikor gyermeke születésének csodájában részesül.

A szövegeket a gyermekek és az anya nézőpontjainak (hol elkülönüléseiből, hol áttűnéseiből, egybeolvadásaiból) intenzív, koncentrált, plasztikus érvényesülése miatt látásmódverseknek is nevezhetnénk. Mindez persze elsősorban imitáció, még hozzá az anya kísérlete arra, hogy hangot adjon gazdagon burjánzó tapasztalatainak. A világukat felépítő, véletlenszerű életesemények bemutatása mind azt a célt szolgálja, hogy a gyermekeket a szülőkkel – előbb az anyával, majd később a háttérből felsejlő apával is – különleges egységben, teljességben láthassuk. *„Azóta mi egykor szétesett, / összeállt ismét, / két egyre terebélyesedő ág / a helyére tette mindazt, / mi a kezdetek kezdetén egész volt – / teljes a világ.”* (Fává lenni) Ezek a tapasztalások a kicsik életkori sajátosságait szemléltetik, melyeket az anya aggodalmai és kételeyei kísérnek. A nő nehéz sorsát sejtető előzményekre is történik

utalás. *„Elsirattam mindenkit, hogy életre kelhessetek, / száműztem röpke pillanatokra a gyászt, / hosszú és rögs volt az út, / de a gyümölcsök látványa mindent feledtet.”* (Gyászból)

A versszövegek központi figurájává mégiscsak ő válik, tehát az a karakter, aki a szülői szerep által definiálja és látja önmagát. A gyermekek oldottságát, spontaneitását látva szembesül saját öregedésével is. *„Tekintetükből kortyolgom az örömet, / miközben szemem sarkában gyülekeznek / az öröm szülte ráncok.”* (Növekvés) A kezdeti időkben a szülő a gyermekek felfokozott, a metafizikai gondolkodástól sem idegen testi érzékelésével azonosulva, azokat el- és befogadva látja a világ dolgait maga körül. *„Csemetém reggel a fejükbe veszik, / hogy a cumisüveg fogantyúja helyett / inkább a felkelő nap / ablakon behulló sugarait / fogják meg, / hiszen enni bármikor lehet, / de fényt fogni csak alkalomadtán.”* (Fényfogócska)

A megismerésre váró külső környezet és a belső emberi természet előbb az anya közvetlen közelében, majd tőle eltávolodva, olykor csak indirekt jelenlétében tárul fel a kicsik előtt, akik önálló kalandokra indulnak. A gyermekek fokozatos leválása a szülő(k)ről fejlődésük természetes velejárója, és ezt a folyamatot tovább mélyítik az anya önreflexív gondolatai, melyekkel a leválást rögzíti, önfeledten és játékosan. *„Oly önfeledten játszatok, / el kéne, hogy lessem, / nem érdekel most anyátok, / hiába keres töretlen, / firkantok hát egy lapot, / hogy minél jobban csengjen.”* (Képeslap a kertbe)

Az anyát gyermekei cselekedetei és reakciói megerősítik abban, hogy van értelme életének: a régi-új, naiv rácsodálkozás a világra kirajzolja a lét értelmét és lényegét, és így a felnőttnek is megadatik a lehetőség, hogy újraélje gyerekkorát. További érdekesség, ahogy direkt gesztusok révén az apa karaktere is egyre inkább bevonódik a szülők és a gyermekek között kialakuló intim közösségbe. Különös csavarként hat, hogy az említett vers végére gyakorlatilag eljutunk a címben megfogalmazott állítás tagadásához. *„És apát is be vesszük, / ikertárssá emeljük, / és amikor avatjuk, / nyakkendőjét befaljuk. / Este négyen vagyunk kicsik,*

/ felnőtségünk titok kicsit, / jelest szerzünk bolondságból, / nem törekszünk másra mától.” (Ezt csak a kicsik tudják)

Mindeközben a versszólamokba egyre több jelzéssel és nagyobb hangsúllyal kerül be a nyelv használata és a beszéd, amin keresztül az anya nevelő szándékát és a gyerekek játék iránti fogékonyságát egyaránt érzékelhetjük. *„Főztem levest, átlátszót, / lássunk benne minden szót, / pár kanálnyi mindössze, / szavakká állnak benne / össze a tészták, / ducik és véznák, / fickándoznak, pancsolnak, / hanyatt-homlok mókáznak.” (Betűk, tészták)* A világ tágulásához és észleléséhez magától értetődően járul hozzá a nyelv fogalmi rendszerének fokozatos bővülése, így talán még fontosabb momentum, amikor a nyelvet a gyermek a saját szándékai szerint kezdi használni, nemcsak a környezet leírásához, hanem kérdések feltevésére is alkalmas eszközként. A kötet jó érzékkel állítja elénk a fejlődésnek ezt a lényeges mozzanatát, amely a kicsik meglepő és váratlanul bölcs megnyilatkozásait és kíváncsiságát is láttatni engedi. Az utolsó három ciklus (*Gyermekmerengő, Álmodásversek, Anyamonológok*) a megelőző nyolcat mintegy általános bölcseleti keretbe foglalja a korábban szerzett tapasztalatok elmélyítésével. *„Anyá, mi voltunk előbb, / vagy te lettél előbb anyá? – / kérdezi mélázva, elgondolkodtatón Ajná.” (Anyaság)*

A gyermekek saját testük, és ekképp az egész körülöttük lévő világ változó arányainak észlelésével izgalmas módon szembesülnek: őszintén felszínre törő, leplezetlen érzelmeikkel, és ahogy változik az egymáshoz, illetve a szüleikhez fűződő viszonyuk, minket, olvasókat is bevonnak a szövegek értelmezési terébe. Az egyes versek és ciklusok töredékekből nagyobb egységekké, narratív történetekké állnak össze, ezáltal már-már regényszerűen is olvashatjuk a kötetet. Az elindulás, az életért zajló küzdelem, a megpróbáltatás nehézségei, a világgal szembeni kiszolgáltatottság, a nyelv (mint világalkotó- és problémaelhárító elem) és végül az önmagunkra találás fogalmai és asszociációi mentén keletkező mementók ezek a versek, amelyek képesek hozzátenni az élet örök körforgásának közhelyéhez. *„Ősidőktől ismerem a*

*szagotokat, / a bőrötöket, / a szuszogásokat, / úgy árasztottatok el, / mintha mindig is bennem lettetek volna, / lassan szítáló ba-
baátlomként leptetek el.” (Elmélkedés a megérkezésről)*

A kötetzáró ciklusnak az anya nézőpontja felől megalkotott szövegei a kételyhez fűződő gondolatokat is megfogalmaznak, ezáltal olyan, a szülők és gyermekek közötti közös beszédmódot és nézőpontot kialakítva, amely nemcsak a jelen, de a jövő megjósolhatatlan eseményeit is kíváncsian fürkészi. *„S ahogy telnek az évek, / partok maradnak-e majdan a partok, / és kinek mit jelent a part? / Maradunk partjaitok / s ti a miéink, örökké egymás partjai maradtok-e, s milyen más partokhoz csapódtok idővel?” (Egymás partjai)* A születés és az azt követő időszak összefüggéseibe az emlékezés folyamata is beépül: történetisége a szemünk előtt valósul meg. Ami ezen túl van, az a szerző szerint bizonyos értelemben a „leírhatatlan” és „szóba foglalhatatlan” szférájához tartozik, amilyen maga a születés misztériuma is, erre a nyelv korlátaival mutat rá. A tanulási folyamatoktól független, már a születéstől (és talán még azelőttől) velünk lévő, ősi tudás „viszszavételére” is ösztönöz minket, olvasókat ez a nagyszerű kötet – az anyaság lélekemelő pillanatairól.

Pénzes Tímea: *Ikeranyaversek*. Kalligram, Budapest, 2020.

Izer Janka

És közben muzsika szól

*„Nincs harag, nincs megbánás,
a csatornák vize kimossa útját,
nem fordul vissza, a gát átszakad,
és az élet ölembe önti véresen
egykor erős akaratodat”*
(Portré a napról)

Bánkóvi Dorottya első kötete, *A női test biztonsága* a férfiúi akaratot kereső és vele szembeszegülő vágy és teremtőerő esszenciája. A vágy sokféle lehet, testi és lelki, romboló és építő, megfoghatóra és megfoghatatlanra irányuló. Lényegét tekintve azonban kiindulási pont, valaminek a hiányát jelzi. Keresésre, cselekvésre vagy teremtésre sarkall. A kötet erre a folyamatra épül: a négy ciklusra osztott versek első negyedében a keresés, a testiséggel, az irányíthatatlan ösztönökkel való szembesülés, a férfiak megismerése mutatkozik meg. A második rész a csalódás ciklusa, a harmadik ennek feldolgozása, az utolsó pedig a teremtés ideje.

Az ártatlanság kora ciklusban a férfikép közeli és nyers valóság. Az addig rózsaszín álmokat dédelgető kamaszlány ráébredése a másik nem gyengeségeire és gyakori érzéketlenségére. Szélreptette falevélként csapódik különböző ágyaknak és lakások bezáródó ajtajának, míg végül saját magát zárja önmagába.

*„Lemorzsolódik rólam az ártatlanság
(mikor megértem, hogy bocsánatot ő nem)
az égő sorok csak pislákolnak”*
(Az ártatlanság kora)

A *Calea Turzii* ciklus a napba repülő sirály halálának énekeit foglalja egybe, amelynek nyakába kőre erősített kötelet csomóztak, így fulladt vízbe. Az álmokképek szétfoszlottak, a férfiak éhsége taszító, a lélek elhagyatott.

*„Hányszor üritjük ki a szavakat,
amíg végleg eldugulnak – kérdezném a zebrán
átkelve, ha nem léptem volna már át
azt a bizonyos számot”*

(Calea Turzii)

A ciklus végén Mária képe jelenik meg, két nő rádöbbenése arra, hogy kettejük szenvedése együtt sem ér fel a szent Szűzéssel, aki egyszerre volt lány és asszony. Itt bontakozik ki a kötet alapját képező filozófia a nőiességről. Bűnbeesésekor a szenvedés lett Éva büntetése, a szülésből fakadó fájdalom. Azóta ez a szerelem és odaadás következménye. Ugyanakkor a nőé maradt a tudás: hogy milyen megfoganni, elvetelni, szülni. A nő az, aki képes belesimulni a körforgásba, születni, meghalni és a kettő között életet teremteni saját testéből. A nőt otthagya ebből végleg kiszorul a férfi.

*„A szeretetből fakadó terhelhetőség
az Út követésének kiváltságos iskolája.”*
(Az Út követése)

A harmadik ciklus a fentiekben fogant filozófia kibontása. A zabolátlan ösztönök megszelídítése, vagy inkább tudatos kezelése. A gondolatokban ugyanúgy ott marad a vágy, de eszközzé válik. A meztelenség már csak testi, a lélek rejtve marad.

*„mint például ha azt az estét mesélem
(mindenkinek máshogy),
(...)
így még senkivel sem,*

*csak arról hallgatok illedelmesen,
végül miért kellett elbúcsúzni,
milyen gáta, milyen másik
(mert ugye az kellemetlen)”*

(Rianás)

Belül a káosz lassan elcsitul, a gyűlölet kifárad, elkopik. Csend, egyedüllét és befelé figyelés kerül a középpontba. Az ide-oda csapódó falevél eléri a földet, megpihen. Fölötte az égbolt, ahonnan napfény szűrődik le hozzá. Itt megfordulnak a dolgok benne is. Korábban a lány száguldozott a férfiak körül, most azok száguldoznak a stabilan álló nő körül. Fájdalmat okozni még tudnak, de kimozdítani a helyéről, önmagából már nem. Ez a női test biztonsága. Ebből a stabil pontból néz körül, tekintetével egybefogva az addigi utat. Ezen a ponton jelenik meg a halál és a temetés képe is: asszonyok állják körül eltávozó, közös szeretőjük ágyát. Lezárul a múlt, elér minket a változás.

*„Túl sok a ballépés,
művek és műhibák,
meddőből kismama,
dombsíron művirág.”*

(Dünyögő)

A *Valahol fennakad* ciklus elején várakozás, az új és addig ismeretlen felfedezése, majd a teremtés élménye tárul elénk. A férfiból mag lett, s ott van a szív alatt, a test jelzi a történést. Az anyaméh átjáróvá válik a halál és az élet között: a férfi meghalt ugyan, de a nőben új életre kel. Ennek azonban ára van: a szabadság.

*„Ami összeáll: mozgó
mozaiklapok egy törpe képen,
pár hazugság, aranyozás, valami cél,
és fordul az érem, a bosszú szétszalad,*

*befalaz egy férfit a sóhajokon túl,
ahol hidak már nincsenek és a víz elapad.”*
(Valahol fennakad)

Amit eddig leírtam, az csupán az út története, melyet a könyv elején álló vezérvers foglal össze remekül. (Érdemes újraolvasni a végén.) De a kötet ennél sokkal többet rejt. Bár negyedszerre olvasom, újabb és újabb titkokat fed fel minden olvasással. Ilyen például az otthon képe. Számos helyet – legyen az lakás, hotel, étterem, idegen ország városa – jelenítenek meg a versek, de nincs jelen sem az utazás, sem egy külső, stabil pont, ahová hazatérhet az ember. Az otthon a kötet tanulsága szerint nem egy ház, hanem egy érzés, intimitás a jelenben, önmagunkkal – talán így lehetne definiálni.

Vagy vegyük például a zenét, ami végigkíséri az egész könyvet. Nemcsak szavakkal leírva, nemcsak a műnemből is adódó ritmus és hangzásvilág miatt. Hanem mert a kötetet olvasni olyan, mint egy hegedűre írt szonátát hallgatni. Szemünk előtt a történet képei peregnek, de közben a lélekben muzsika szól, és csendül fel újra és újra még sokáig, mikor már rég becsuktuk a könyvet. Ezért veszi az ember megint a kezébe (akárha lemezt tenne lejátszóba), hogy még egyszer meghallgassa, elolvassa.

Bánkóvi Dorottya: *A női test biztonsága*. Előretolt Helyőrség Íróakadémia, Budapest, 2020.

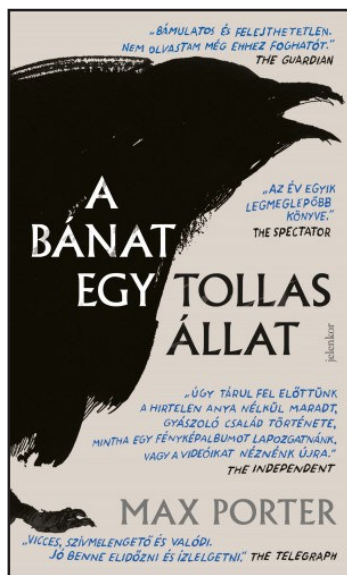
Tóth Csilla

Diadal a nyelven, a halálon

Talán mindenki találkozott már az-
zal az internetes játékkal, amiben
olyan kérdésekre kaphat választ,
hogy mi lenne, ha irodalmi személy,
görög isten, történelmi alak, gyü-
mölcs, fa stb. lenne, és nem éppen,
az aki. Sosem gondolkodtam még
azon, hogy a bánat mi lenne, ha
nem bánat volna, illetve mi is tulaj-
donképpen. Max Porter megtalálta
rá a választ: a bánat egy tollas állat, egy varjú, amely váratlanul és
kéretlenül beköltözik egy apához és két ikerfiához.

A *bánat egy tollas állat* című, többszörös díjnyertes – Sun-
day Times: „Az év fiatal írója”; Guardian: „Első könyv”; Dylan
Thomas-díj – könyvről elsőre Emily Dickinson *Tollas kis jószág
a remény* („Hope” is the thing with feathers) című verse juthat
eszünkbe. A regény eredeti címében (Grief is the Thing with
Feathers) ez a vers köszön vissza, és a szöveg is egy Dickinson-
idézet átiratával kezdődik.

A bánat és remény kettőssége teszi a regényt többek között iz-
galmassá és szerethetővé. Vannak dolgok, amik felfoghatatlanok,
és olyan nehéz velük szembenézni, hogy csak korlátozottan tu-
dunk szavakat találni rájuk, már ha egyáltalán tudunk. „Megha-
sad a szív”, „az élet már nem ugyanolyan”, „azóta ürességet érzek”,
„nem találok a helyemet”, „valami örökre megváltozott”, „hiány-
zik” és „örjítően fáj”. Max Porter hősei anyát, feleséget vesztek
el. A szerző megkísérli a lehetetlent, túllép a nyelv közhelyein, új
nevet ad a megnevezhetetlennek, és megfogalmazza a megfogal-

mazhatatlant. Teszi mindezt három hangon, az apa, a fiúk és a varjú hangján.

A szeretett feleség váratlan halála után az apa a fiúkkal magára marad egy olyan világban, amiben korábban otthonosan mozogtak, és aminek középpontjában az anya állt. A férfi ül a nappaliban, és azon gondolkodik, hogyan tovább. *„Úgy éreztem, a bánat négydimenziós, absztrakt, halványan ismerős. Fáztam. A barátok és rokonok, akik velünk voltak, és támogattak, már mind hazatértek a saját életükbe. Amikor a gyerekek lefeküdtek, a lakás értelmét veszttette, semmi sem mozdult.”*

A hogyan továbbra pedig nem találnak választ sem a határtalan fájdalomban, sem a rokonok és barátok létszerűtlen reakcióiban, sem az erőtlen vigasztalásokban és az üres tanácsokban a továbblépésről. Ekkor érkezik meg hozzájuk a varjú, akinek az első mondata egy artikulálatlan káromlás után így hangzik: *„Nem hagylak el, amíg szükséged van rám.”* Nos, a varjú nem egy tapintatos kedves néni, aki süteményt süt az árva gyerekeknek, és ha látja, hogy zavarja a gyászolókat, akkor csendben magára hagyja őket. Épp ellenkezőleg. *„A rothadás sűrű illatát éreztem, a már épp nem ehető étel édeskés, bolyhos bűzét, a mocsár, a bőr és az élesztő szagát... Egy fényes, szurokfekete szem, mint az arcom, akkora, lassan pislog bórszerű, ráncos üregében, kitüremkedik egy focilabda méretű hebeglyéből”* – írja le az apa első találkozásukat.

A könyv hősei az egyetlen logikus választ adják az örületre: nem harcolnak a váratlan betolakodó ellen, rábízzák magukat a varjúra. Ezzel a klasszikus segítő egészen új külsőt kap, az apa elfogadja, hogy életének ebben a szakaszában a megszokott túlélési módszerek nem működnek, engednie kell egy sokkal nagyobb és kiszámíthatatlanabb erőnek, mert nincs más választása. És ha így dönt, jól teszi. Mert ott, ahol az ember csatát veszteni látszik – hiszen nemhogy a teljesen új, értelmét veszttett élettel nem tud megbirkózni, de még a következő órák fájdalmával szemben is eszköztelen –, ott a varjú végül győzedelmeskedni fog.

A varjú, azaz a bánat tehát beköltözik az apa házába, tudatába, és arra sarkallja a családot, hogy megéljék a gyászt. Egy meg-

bomló elme, a széteső lélek útkeresése, eltévedése ő. Barát, el-lenség, pszichiáter, anyapótlék, a mesék mitikus madara. Pokolra szállás, útkeresés. Ő az út maga. És nem válogat az eszközökben. Védelmez, tanácsokat osztogat az apának készülő könyve megírásához, segít, miközben bánatos gyermekekkel és a gyászukkal táplálkozik, kegyetlen játékokat játszik. Arra kéri a gyerekeket, hogy rajzolják le az anyukájukat, azzal az ígérettel, hogy feltámasztja azt, amelyik a leginkább hasonlít az igazira. Persze, nem tudja tartani az ígéretét. Sír. A gyerekek dühükben megsütik őt.

Nem számít. Mert az összezavarodott lélekhez vezető utat fáradhatatlanul töri tovább a varjú csőrével, ami fáj, minden cselekedete abszurdnak hat, logikátlanak, gyakran kegyetlennek. Kellemetlen lakótárs, cinikus, obszcén és türelmetlen, piszkot hagy maga után, de védi a fészket, gyakran ölbe veszi a gyerekeket, és ami a legfontosabb, tele van szeretettel. Elűzi a lelketlen démonokat, akik ugyanúgy bekopognak az apához, ahogyan egykor ő ahhoz a családhoz, ahonnan a remény elköltözött. Akik beköltöznének az üresen maradt szívbe. A varjú ott van akkor is, amikor az apa eltűnik, mert a gyász egészen maga alá temeti őt. Segít a fiúknak is a mindennapokban. Az apa így látja őt: *„Lenyűgöző ez az állandó átjárás Varjú természetes énje és kulturált énje között, dögevő és filozófus között, a teljes élet istennője és a fekete folt között, Varjú és az ő madársága között. Mintha pont ugyanilyen átjárás lenne bánat és élet között, akkor és most között.”*

A nyelvvel való harc végig a regény egyik központi kérdése. Első részének címe is ez, *Az éjszaka nyelve*. *„Olyan dolgokra is képesek vagyunk, amelyekre más szereplők nem, például bánatot eszünk, megszületlen titkokat, és teátrális csatákat vívunk a nyelvvel és Istennel”* – vallja magáról a varjú.

Az apa irodalmár, aki éppen Ted Hughes *Varjú* című művét dolgozik. Ted Hughes ezt a művét felesége, Sylvia Plath halála után írta meg, az apa pedig még felesége életében kezdett el dolgozni rajta, és igyekszik végső formát adni neki. A könyv fordítójának, Totth Benedeknek nem volt könnyű dolga. A könyv ugyanis nem követi a klasszikus elbeszélések fonalát, az író a

történeteket különböző nézőpontokból mutatja be, azokhoz más-más kifejezési formákat társít, és nem idegenek a műtől a szabad asszociációk, ráadásul sok irodalmi utalást is tartalmaz.

Az abszurdnak ható történetben vannak olyan részek, amikről azt gondoltam, nem lehet kitalálni, biztosan saját élményből merített az író. Ilyen az, amikor a fiúk csodálkozva jönnek le a lépcsőn, már tudják, hogy valami visszafordíthatatlan történt, de nem értik, miért van ilyen csend, miért nincsenek szirénázó rendőrségi autók, mentők, miért nincs nagy bejelentés, miért nincs új nyelve a tragédiának. És nem tévedtem, egy interjút olvasva a szerzővel kiderül, hogy Max Porter is elvesztette az édesapját hatévesen.

A könyv három fejezete, *Az éjszaka nyelve*, a *Fészek védelmezése*, a *Távozási engedély* lassú tisztulás. A középső részben, ahol az apa végre képes tisztán megfogalmazni olyan egyszerű gondolatokat, hogy mi hiányzik neki a régi életéből, sejtjük, hogy a történet végére a varjú elhagyja a családot, elengedi a fiúk és az apa kezét. *„És ezzel vége a bánatnak? Nem, dehogy, a reménytelenségnek van vége.”*

A könyv utolsó bekezdésének „dala” szavát sokadszorra is „diadalnak” olvastam. Talán nem véletlenül. Mert látszólag a gyász, de mégis a szeretet és a remény diadala ez a könyv. *„Ha a Varjú tanított neki valamit, hát az az állandó egyensúlyozás volt. Egy kevésbé mocskos szó híján: hit.”*

Max Porter: *A bánat egy tollas állat*. Jelenkor, Budapest, 2020.

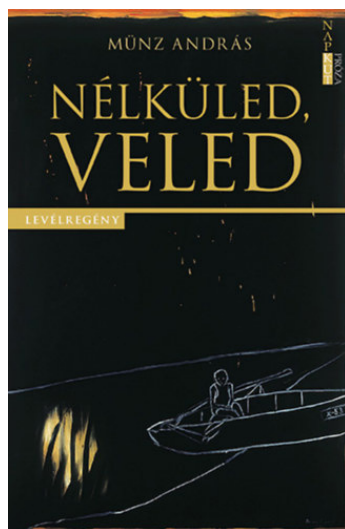
Muth Ágota Gizella

„Maradt a képzelet”

Különös, megható, ugyanakkor humoros Münz András legújabb könyve, amelynek már a címe is rejtélyes: *Nélküled, veled*. A rövidke kötet emlékezés, az író soha nem ismert édesapját idézi meg, akit egyéves korában látott utoljára, mert azután eltűnt a második világháború forgatagában. A család számára maradt az eleinte reményteljes, majd egyre reménytelenebb várakozás, halálhíre után pedig a betöltetlen űr, a fájó hiányérzet, amely idővel csendes emlékezéssé szelídült.

Münz András könyve egy év tűnődéseit, emlékezéseit, hétköznapi eseményeit jeleníti meg tizenkét hónapra osztva. Műfaja a napló és a levél ötvözete, havi beszámolók saját életéről és minden hónap végén egy apjához írt levél. Fő motívuma az öregség, amit apja nem élhetett meg, mert harminckét évesen fogságba esett, és meghalt *„valahol Oroszországban”*, így a fia számára örökké fiatal maradt. Az író viszont mindennap átéli az öregedés folyamatát, apróbb-nagyobb testi fájdalmaival és lelki rezdüléseivel.

A havi beszámolókból összemosódik a múlt és a jelen, az író képzeletben visszatér gyermekkorába, és megpróbálja elképzelni apja fiatalságát. Nézegeti régi fényképeit, felidézi a róla szóló családi történeteket, a törökszentmiklósi házat, ahol ő maga is nevelkedett. Anyja és a nagyszülők elbeszéléseiből formálódik apja szeretett alakja, amelyhez persze a képzelete is sokat hozzátesz. Eltűnődik azon, mi lett volna, ha nem hal meg, mit tett vagy

mondott volna bizonyos esetekben, hová mentek volna együtt kirándulni, és miben hasonlít rá.

Stílusa nosztalgizáló, hangvétele néha szomorkás, olykor humoros, de nem nélkülözi az iróniát és öniróniát sem. Elmélkedéseit időskori keserűdes bölcsesség szövi át. Sztoikus nyugalommal szemléli a pesti utca forgatagát, eseményeit, embereit, belehallgat a parkban üldögélő nénikék és bácsikák beszélgetéseibe, felfedezi, hogy már ő is köztük tartozik, hiszen a buszon a fiatal lányok átadják neki a helyüket, nem veszik többé férfiszámba. Ilyenkor eszébe jutnak a régi szerelmek, nyári találkozások és kalandos egyetemi gyakorlatok. Majd visszazökken a jelenbe, rájön, hogy a múlt lezárult, és a jövő már csak a képzeletében létezik. Derűs nyugalommal veszi észre magán az öregedés jeleit, még akkor is, ha régi osztálytársai közül néhányan már nem vehetnek részt az érettségi találkozókön, mert nincsenek az élők sorában. Ebben a korban is felfedezi az élet örömeit, hogy nincs egyedül, és még bejárhat a szerkesztőségbe, a régi munkahelyére, ahol mindig történik valami. Elmélkedései közben információkat oszt meg olvasóival fontos történelmi eseményekről vagy kevésbé fontos érdekességekről. Folyamatosan neveli, nyugtatja vagy éppen biztatja magát: *„Ne izgasd magad!... Jól tartod magad, öregem, biológiaiilag sokkal fiatalabb vagy a tényleges korodnál...”* Röviden jellemzi a szerkesztőségi munkatársakat, felidézi egyik születésnapját, a karácsonyi készülődést, a plázák színes, fura forgatagát, és mindenütt azt veszi észre, hogy az öregedés másodrendű állampolgárrá teszi az embert, mintha ez szégyennivaló állapot lenne. Tanulmányozza az öregségről szóló könyveket, híres írók műveit, csupán a versek szépítik meg számára kissé a valóságot.

A szerző minden hónapot egy idézettel kezd az idő múlásáról, és egy levéllel fejez be, amelyet apjához intéz. Ezekben a levelekben bizonyos időrend figyelhető meg, ellentétben a napló időrend nélkül csapongó emlékfoszlányaival és a jelen pillanatainak rögzítésével. Ez az időrend apja személyéhez és a család életéhez kapcsolódik, és az első levél az apa eltűnésével indul: *„... amikor*

még vártunk haza.” A többi aztán családi eseményeket elevenít fel, s közben az író bizalmasan beszélget apjával. E levelekből kirajzolódnak a szerző gyermek- és ifjúkori évei, a család életének színterei, mindennapjai, amíg eljutunk a jelenbe. A sorokat átszővi a fájó hiányérzet: a vágyott közös játékok, kirándulások, a megválaszolatlan kérdések: „Jöttek-mentek azok a képzeletvonalok. Nem volt menetrendjük. Megesett, hogy csak mi ketten ültünk a kocsiban... Fiatal voltál, Apa, az is maradtál. Az is maradsz most már. Én – kisfiad – jócskán több vagyok nálad. Kétszer is beleférne az életed hossza az enyémbé. Kétszer, s még hozzá is tehetek egy darabot...”

Az utolsó, december végi levélben összegződnek az emlékek, az író képzeletében újra együtt vannak a régen elvesztett családtagok, rokonok, barátok az ünnepi asztalnál. Felesége vacsorára hívó hangja ébreszti fel a merengésből. A múlt lezárult – egy időre. Münz András elgondolkodtató kötetét nemcsak az idősebb, nosztalgizálni szerető olvasóknak ajánlom, hanem a fiataloknak is, akik néhány mai vidám vagy éppen kevésbé vidám jelenet, esetleg egy különös karakter felvillantását követően magukra ismerhetnek.

Münz András: *Nélküled, veled*. Napkút, Budapest, 2020.

Szepesi Zsuzsanna

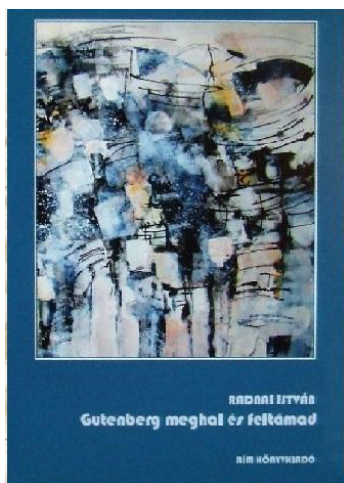
A Gutenberg-galaxis halála

A mai magyar irodalom palettáján költőként is jegyzett Radnai István nem először jelentkezik prózával. Jelentős folyóiratokban, internetes portálokon publikált novellái, tárcái, karcolatai mellett ez a „*novellák és egyéb prózák*” kötete immár a harmadik. Izgalmas a kötet címválasz-

tása: *Gutenberg meghal és feltámad*. A szerző fricskát mutat a Gutenberg-galaxis halálát meglengetőknek: a nyomtatott könyv ismeretközlő, értékhordozó szerepe nem vitatható még olyan korban sem, amikor megjelennek az egyre modernebb adathordozók és az elektronikus könyvek. Ezek sosem nyújtják ugyanazt a különleges élményt, ami hozzátartozik az olvasás szertartásához: leemelni a kötetet a polcról, érezni az illatát, lapozgatni.

A *Gutenberg* című írásban átélhetjük, mit is jelent belépni egy antikváriumba, megérezni a „szentély” hangulatát. Azt az izgalmat, amit egy gyűjtő érez az értékes, dedikált példányok keresése vagy forgatása során. „Ő egyenesen az öreghez készül, ahol a régi könyvek tömjénzagát lélegezheti be. Az utolsó művekért, amiket még költők írtak, nem számítógépes programok.” Aztán, hogy mennyire képes elvarázsolni az embert egy ritka példány megszerzése: „A rajongó kilép a ködös téli utcára. Észbe kap, elveszi a pénztárcáját és kaparászni kezd benne. Még szinte a boltajtóból visszafordul.” Igen, a nyomtatott könyvek iránt ma is van igény.

A *Gutenberg meghal és feltámad* negyvenkét írást tartalmaz. A szerző százötven évre tekint vissza. Történeteik korokon ívelnek át, és személyes élmények, családi emlékek, történelmi ismer-

reték, gazdag élettapasztalat táplálják, teszik hitelessé. A kötet mégsem memoár. Vannak valós történetek, mint a *Békés járókelők mellékutczában a Nyugatinál* című, amely az épp csak két hónapja Kovácsnévá lett fiatal nő értelmetlen halálával mutatja be '56 megmagyarázhatatlan, érthetetlen és értelmezhetetlen eseményét: egy hazafelé igyekvő, békés járókelő halálát a pesti utcán. „Kovácsné az út közepén, a kockakövön. ... A kövezet csillogott, a vére beleolvadt. Májlvés. ... De hiszen jött mellettem – akarta mondani Kovács, aki nem hallott semmit. ... Eszébe jutott, hogy ekkora csend van, és ekkora csöndben akár fűtyülnék is. A golyók.”

A tapasztalatok segíthetnek megérteni, alakítani a jelent. Radnai pedig emlékezik. Emlékezni a jelenben lehet és kell, mert a jelen a múltban gyökerezik. George Santayana filozófus szerint: „Azok, akik nem emlékeznek a múltra, arra kárhoztatnak, hogy megismételjék azt.” A hibákból tanulni kell, nem megismételni, a jót, az értékeset pedig fontos megőrizni, továbbvinni.

A kritikával és empátiával megírt mai történetek rávilágítanak a XXI. század problémáira. A modern technika eszközei nem mindig szolgálják a kapcsolatok tartalmasságát. A spekuláció, az ügyeskedés, a tisztességtelen üzletek – mint a *Mi emberünk* története –, a kommunikáció beszűkülése megbonthat emberi kapcsolatokat. Néhány írás sci-fibe hajló, és vannak, melyeknek eseményei – részben vagy egészben – szürrealisztikusak, álombéli történések, s a felriadás döbbenetes.

A perifériára szorult, kisemmizett, kiszolgáltatott, létében és lelkében megnyomorított emberek sorsa, a kiürült vagy felszínes emberi kapcsolatok, a vidék elsorvasztása, a nagy háború kegyetlenségei elgondolkodtatnak, töprengésre késztetnek minket. Életünk hibáinak felismerésére sarkallnak: emberként kell élni, csak úgy érdemes. Akkor az ünnep is ünnep marad, nem tarló vagy kavics a talpunk alatt. Szépen példázza ezt a *Régi kenyér* című novella, melyben a világ rohanó eseményeitől, zajától távol a falu népe még őszinte örömmel és áhítattal készül, ünnepel az új kenyér és Szent István napján. „A paraszt régi ember, dolgoz

ember. Szereti a földet, a föld életet ad. ... A régi kenyér, a hagyományos, a gondosan dagasztott ... egy hét múlva is illatos és éoszls. ... és minden héten megújul benne az élet.”

Radnai István egyéni stílusával, írásai szaggatottságával, rövid mondataival, a képek és idősíkok egymásra vetítésével végig éberségre készteni az olvasót. Figyelmét fogva tartja. Kevés szóval is sokat mond. Érdemes kézbe venni, olvasni kötetét, s elmerülni képzeletmozgató, elgondolkodtató történeteiben.

Radnai István: *Gutenberg meghal és feltámad*. Rím Könyvkiadó, Budapest, 2018.

TIBERIU CERCEL festménye

ESSZÉ

Milbacher Róbert

Toldi, a naiv ember

„[A naivitás] nem más, mint az emberiség számára eredendően természetes őszinteség kitörése a második természetté vált színlelésművészettel szemben. Nevetünk az egyszerűsége, amely még nem képes színlelni; de ugyanakkor örülünk is a természet egyszerűségének, mely keresztülhúzza ama művészetet.”¹

Zlinszky Aladár 1907-es, *Toldi, a természetes ember* című, mindmáig nagy hatású tanulmányában a természeti emberről beszélve szinte észrevétlenül a homéroszi emberkép idealizálásával váltja fel a Rousseau-ból kiinduló természeti ember vízióját, és ezzel visszajut a neoklasszika által sugallt, Schiller naivitásfogalmát is megalapozó képzethez, amikor azt állítja, hogy a *természetes* ember legtisztább megvalósulása maga a görög őszinteség volna:

„Ez az őszinteség nem azt jelenti, mintha a természetes ember érzelmeit semmi sem korlátozná. Már Lessing kiemeli, hogy »a görögben akként volt meg a hősiség, mint a kovában az elrejtett szikra, mely szunnyad, míg külső erő nem kelti fel, a nélkül, hogy a követ fényétől vagy melegétől megfosztaná. **A barbárok hősisége vakító, pusztító láng** volt, mely mindig tombolt s minden egyéb jó tulajdonaikat felemésztette vagy legalább meggyengíté. Midőn Homeros a trójaiakat vad ordítással, **a görögöket ellenben a határozottság csendjében vezeti csatára**, igen jól jegyzik meg a magyarázók, hogy **azokat barbárokként, ezeket mint művelt népet kívánja feltüntetni**«.”²

¹ Immanuel Kant: *Az ítélőerő kritikája*. Ford. Papp Zoltán, Osiris, Budapest, 2003, 252.

² Zlinszky Aladár: *Toldi, a természetes ember*. EPhK, 1907. XXXI. évfolyam. (A kiemelések az idézetekben mindenütt Milbacher Róberttől.)

A Rousseau, illetve Schiller konkuráló elméleti alapállásából következő „természeti” és „természetes” szóhasználat megkülönböztetése nyomokban már a magyar népiességlelméletben is nagyon korán megmutatkozott. Ugyanis Erdélyi János már 1842-es, az irodalmi népiesség programját megalapozó nagy tanulmányában a vad és civilizálatlan, vagyis az ő felfogásában minden kultúrán kívüli népek jelzőjeként használja a *természeti* fogalmát, amikor elkülöníti a népköltészetet a vad természeti költészettől:

„Különböztetni kell a népköltészetet azon vad és természeti költészettől, melyet az utazók ismételten új népeknél találnak, többnyire tánc kíséretében. (...) Ez azonban nem sokat ér; semmi határozottság, semmi alaki tisztaság; a lírai elem volna benne uralkodó, s az is szakadozott, mint a pillanat kedvtelése; kitörései pedig pusztá felkiáltás, vele az esztetika csak annyiban gondol, mennyiben kezdetnek jó.”³

Erdélyi logikusan és magától értetődően a schilleri nevelésszermény és a kanti alapú kultúrafelfogás nevében jár el, ami annyit tesz, hogy a természeti állapotban leledző ember csak a kultúra meghatározott „lépcsőfokait” végigjárva emelkedhet fel saját, immanens emberi hivatásának betöltéséhez, vagyis válhat a kultúra (ez esetben a népi kultúra) emberévé, egyéb esetekben az eredendő vad vagy természeti állapotában embernek sem nagyon nevezhető. Magda Pál 1826-os, Kant gondolatmenetét követő írásában ezt így foglalta össze:

„A vad ember, mint az oktalan állat, csak az élet megtartására, a nemzésre, a másokkal való társalkodásra ösztönöztetik s törekedik... (...) Ezen baromi állapotban csak az húzza magához az embert, csak az foglalja el egész figyelmét, a mi a testi érzékeket gyönyörködteti. Így a vastag testiségben elmerült, elvadult embert nem az okosság, nem a szív és a jó ízlés, nem az illendőség finomabb érzései, hanem csupán a testi kívánságok, és indulatok vezérlik minden cselekedeteiben.”⁴

³ Erdélyi János: *A népköltészetéről* (1842). In: E. J.: *Nyelvészeti és népköltészeti, népzenei írások*, s. a. r. T. Erdélyi Ilona. Budapest, Akadémiai, 1991, 104.

⁴ Magda Pál: „A Kultúráról” Felső-Magyarországi Minerva, 1826, 2. szám, 561–577. Itt: 574.

Mivel maga Zlinszky is érzékeli a fentebb bemutatott ellentmondást, mindezt kénytelen mitológiai távlatba helyezni, amikor így ír:

„Az aranykorban, a paradicsom édenkertjében, a Rousseau-féle természeti állapotban voltaképen **saját édes gyermekkorunk képe tükrözik; az ösztönök és indulatok uralmának kora, az ártatlanság és naiv boldogság tetszetős világa.** S amint a tudás útjára lépve **szívünk helyébe eszünk uralma lép, s mintegy eredendő bűn átká alatt egy szövevényes társadalom rabjaivá leszünk s jórészben áldozatul hozzuk énünket...**”⁵

Ebben a kontextusban a reflexió az ősbűn, vagyis a jó és a rossz közti különbségtétel képessége, amely egyben felelős a boldogság (ld. paradicsomi állapot) elvesztéséért is. Ez a tetszetős gondolatmenet annak a romantikus elgondolásnak a jegyében áll, amely szerint az ember boldogtalanságáért – a schilleri paradigma szerint az emberiség gyermekkori, naiv (értsd: görög) állapotnak elvesztéséért – a szentimentális (értsd: keresztény) éra a felelős, amely a lelkiismeret vizsgálatával a természettől való eltávolodást eredményezte, s vele a naivitás létteljességének meghasadása állt elő: szakrális és profán szférákra hasítva a mindenséget. Az ember innentől kezdve csak vágyakozhat a természetként értett lételjesség állapotára, de éppen a vágyakozása teszi lehetetlenné a természetben való feloldódást, vagyis a naivitást magát. A naivitáshoz való visszatérés Schiller szerint egyedül a naiv zseninek adatott meg, mert a művében maga válik természetté.

A naivitáshoz való visszatérés vágya a romantika utáni korszak nagy programjaként többek között a népiesség mítoszában öltött testet előbb Petőfinél, majd a maga tökéletességében Aranynál. A népiesség programjának az irodalom vérfrissítése, az organikus nemzeti kultúra megteremtése, a nép politikai emelése stb. mellett látens célja éppen a naivitás visszanyerésének, az ember romantikus éra előtti egységének és harmonikusságának a visszaállítása volt végső soron a nemzet univerzumában.

⁵ Zlinszky: i. m., 372.

A nép, illetőleg a népi kultúra mint médium azért tűnt alkalmasnak minderre, mert az 1840-es évek közepére már kialakult egy olyan népmítosz, amely a népben nemcsak az ősi nemzeti értékek őrzőjét és hordozóját, hanem a természettel való közelségénél fogva a naiv létteljesség visszaállításának közegét is látta.

Zlinszky mint ennek a paradigmának a „haszonélvezője” ezt így fogalmazza meg:

„Épen [sic!] azért ama néprétegekhez kell fordulnunk, melyeket még el nem nyűtt a ferde irányban haladó civilizáció, a kik a természethez még közelebb állnak, a kiknek ereiben még friss erő buzog: egyedül ezek alkalmasak átvenni az emberiség további szervezésének munkáját.”⁶

Valóban: az irodalmi népiesség programjai a 19. század első felében nem csupán a Kölcsey által 1826-ban szorgalmazott organikus, vagyis saját kulturális forrásból létrehozandó irodalomra irányultak, vagy nem csupán az arisztokratikus irodalmi regiszter „vérfrissítését” tűzték ki célul, hanem az idejétmúltnak, sőt kulturális tehernek vélt romantikus, illetőleg a korabeli, a schilleri gondolatmenete mentén haladó Teleki József 1818-as programadó tanulmányának szóhasználatával élve: „romántos” irány meghaladását is szorgalmazták. Ez esetünkben annyit jelent, hogy mivel a romántosság a schilleri nyomokon járó Teleki szerint is a naiv állapot (kényszerű) elhagyásának köszönheti létét, és a léthasadás érájában az ember számára nem maradt más, mint a hiány megtapasztalása, a sóvárgás és a vágyódás kínja, azaz a soha meg nem nyugvás melankóliája, így olyan paradigma meglétét keresték, amelyben mindez felszámolható. Természetszerűleg fordultak hát a mitikusan felstilizált és a hitük szerint a természettel harmonikus egységben élő nép képzele felé, amelyhez a rosusseau-i ideológia mellé – egyéb fogalmi apparátusuk nem lévén – a görögségképzetből elvont fogalmakat rendelték. Így állt elő az a helyzet, hogy a nép naivitásának leírásra szolgáló egyszerűség, ártatlanság, tisztaság,

⁶ Zlinszky: i. m., 373.

derű stb. karakterjegyei a Nietzsche előtti görögségképzetből származnak.

A Zlinszky-tanulmány íve, amely a rousseau-i természeti állapotól indul, és szinte észrevétlenül jut a naiv görögség neoklasszikus képzetéhez, tökéletesen példázza a népről alkotott 19. századi felfogás mitizálódásának alakulását. Amikor Károlyi Sámuel *A' parasztok jelleme* című, 1841-es (részben magyarított) írásában úgy fogalmaz, hogy „a' paraszt jelleme közelít a' vademberéhez: még pedig annál inkább, mennél erkölcstelenebb”, akkor közel sem a fenti mitizált képzetrendszer társítja a paraszttal, vagyis a néppel. Károlyi írása nyilvánvalóan mentes a nép romantikus mítoszától, hiszen amikor olyanokat mond, hogy „[a parasztnak]...nincs ellenére a pizsok...”; vagy: a házasság nem a szerelem és szenvedély, hanem „szokás és önhaszon példái és rugói által” jön létre közöttük, akkor a legtávolabbról sem látja bennük sem a nemes vadembernek, sem pedig a hellén naivitásnak még csak nyomát sem.

Bármennyire is furcsának, az irodalomtörténeti beidegződésüktől idegennek tűnik, de Arany, legalábbis a *Társalkodó*ban 1841-ben zajló jegyzővitához hozzászóló írásában – a *Népnevelési ügyben* címűben – ugyanebből a szociografikusan hitelesnek tűnő alapvetésből indul ki,⁷ sőt hasonló érveléssel – miközben nem valószínű, hogy ismerte Károlyi írását vagy az annak alapjául szolgáló német tanulmányt – utasítja el a jobbágyfalvak jegyzőválasztásának szabadságát, mint amivel Károlyi érvel a parasztok szabadságra való képtelensége mellett: „Hosszas és szakadatlan függésnek következménye [...] hogy az ez alatt élő emberek rá szoktak, mikép önmaguk föltartását is inkább uraikra hagyják, mintsem magukra.”⁸

Arany tehát – mind származásánál fogva, mind jegyzői tevékenységéből következően – realistán, mondhatni szociografikus

⁷ Jeandor [Arany János]: *Népnevelési ügyben*. Társalkodó, 1841. jul. 14. 56. sz.

⁸ Károlyi Sámuel: *A' parasztok jelleme*. Tudományos Gyűjtemény, 1841., 7. szám, 65.

közelségből szemlélte a népet, éppen ezért nagyon is tisztában volt vele, hogy az társadalmi értelemben csak a nevelés, pallérozódás segítségével válhat a nemzet szerves és építő elemévé, míg azt is tudta, hogy a népi kultúra csak megnevelés révén, átalakítva lehet irodalmi tényező az új paradigmában. Arany népiessége tehát a nemzet csinosodását a népre is kiterjeszteni vágyó nevelődési programban áll, a romantikától való eltávolodás jegyében. A két program metszéspontján jön létre Toldi Miklós nagyon is megnevelített és felstilizált alakja, amely így nem a rousseau-i ember nyers és csiszolatlan ideáltípusát, hanem a schilleri nevelődési processzuson átesett és a görögség neoklasszikus karakterjegyeivel (egyszerű, harmonikus, természetes stb.) jellemzett naivitás állapotát valósítja meg.

Ha összevetjük Arany Toldi-figuráját a művének forrásául szolgáló Ilosvai-mű Toldi-alakjával, világosan és élesen kirajzolódik az a megnevelítési processzus, amelynek jóvoltából előáll a magyar kultúra ikonikus naiv embere: Toldi Miklós. Ilosvai figurája egy ösztönkésztetéseinek engedő, vaskosan karneváli alak, akiben a testi erején kívül semmiféle figyelemre méltó vonás sincsen. Két alkalommal is öl, ami miatt semmiféle büntudata sincs, a cseh vitézt nem kíméli először, mint Arany Toldija, a Budán elé vetett májat simán megeszi, alantas munkákat végez, a budai piacon nemi gerjedelem miatt nevetségessé válik stb. Arany műve éppen ezt az ösztönösséget megzabolázni képes, legfeljebb a nemes (főleg az anyja iránti szeretetben megnyilvánuló) érzelmeknek szabad folyást hagyó affektuskontrollnak a folyamatát írja le Toldi Miklós nevelődési „regényeként” értelmezhető művében. Ugyanakkor igaza van Zlinszkynek abban, hogy Arany arra is vigyáz, hogy ne csináljon Toldiból olyan udvari embert, aki erkölcstelensége és színlelése révén érvényesülhet, amit György figuráján keresztül mutat be. (Egyébként Arany György karakterét is radikálisan átírja, ugyanis Ilosvainál egyáltalán nem az az önző, irigy figura, mint Aranynál. Az öccsét például nem hogy akadályozná a lovaggá válásban, hanem éppen azt szégyelli, hogy Miklós nem hajlandó udvari emberré válni, vagyis pallérozódni.):

„György mint kultúrember mutatkozik be: a valódi udvari ember, a ki mintaszerű nevelést kapott, méltó, hogy a király mint bizalmas emberét fogadja. [...] A vadállat a kultúra mezében! A műveltség nem tette jobbá, sőt gonoszabbá, mert olyan igényeket támasztott benne, melyeket csak mások rovására lehet kielégíteni. Az ész kiképzése, a tanulás aztán megadta hozzá a ravaszság eszközeit, melyekkel az együgyűbbeket tönkreteszi. A társadalmi szokások, a konvenczió, az illem mind válogatott hazugság a rút indulatok eltakarására, önző céljaink leplezésére. A fényes kultúrmáz romlott szívet takar, s ha lepattog az élet küzdelmének hevében, előtűnik a sötétlelkű sivárság. Az erényt ne is keresd a nagyok palotáiban: a kunyhóban lakik az, szalmafüdél alatt, egyszerű emberek szívében!”⁹

Ennek kontrasztjaként Miklós valóban a romlatlanság és becsületesség megtestesülése, de semmiképpen sem a rousseau-i értelemben, hiszen amikor nem tudta kontrollálni indulatait, vagyis engedett a természetes vagyis ösztönös késztetéseinek, gyilkossá vált, még ha akaratlanul is. Éppen ennek az akaratlanságnak a problémája vezeti Aranyt, amikor azt mondja – ld. a néhány évvel később írott *Ágnes asszony* hősnőjének bűnbe esését –, hogy a kontroll alatt nem tartott ösztönösség kiszolgáltatja az ént a bűnnek, vagy ha tetszik, az ösztönösség (szenvedély) a sors prédájává teszi az individuumot. Ha ez így van, akkor azonban Arany egyértelműen a schillerei értelmű nevelődés mellett teszi le a voksát a rousseau-i természeti szabadsághoz képest.

A *Toldi* azon híres/hírhedt passzusa, amelyet a művet amúgy igen nagyra becsülő Toldy Ferenc megró kritikájában, ékesen bizonyítja Arany azon törekvését, hogyan tartson kellő távolságot a tisztán kultúrember és a tisztán vadember képzetétől Miklóssal kapcsolatban: „A szerzőt finom ízlése híven megőrzi ugyan a póriasba vagy aljasba sülyedéstől [!]; mégis néhány apróságot változtatva óhajtanánk egy második kiadásban látni. Így a IV. ének 5-d szakaszában az álom leírásában a nyál kicsordulása hívebb,

⁹ Zlinszky: i. m., 459–460.

mint lennie szabad”¹⁰ – írja Toldy, míg Arany egy levelében erre így reagál: „a tiszta nyál kicsordulását aligha meg nem hagyom – népies költeményben ne legyünk olly nagyon saloniasak az inexpressibile dolgában.”¹¹

A maga helyén így szól a bírált passzus:

*„Hanem amidőn már szépen megpitymallott,
És elült a szúnyog, és a zaj sem hallott,
Akkor lelopódzott a fiú fejére,
Két szárnyát teríté annak két szemére;
Aztán álommézet csókolt ajakára,
Akit mákvirágból gyűjte éjszakára;
Bűvös-bájos mézet, úgy hogy édességén
Tiszta nyál csordult ki Toldi szája végén.”*

A jelenet annak a folyamatnak a lezárása, amelynek révén a természet visszafogadta és egyben felmentette gyermekét, a nyál kicsordulása pedig nem más, mint a tökéletes gyermeki ártatlanságnak, ha tetszik együgyű naivitásnak a kifejeződése.

Arany Toldi alakjában megteremtette az 1840-es években remélt új világ embertípusát, amely a Vörösmarty *Csongor és Tündéjében* kínált modellt – a földi (Csongor) és az égi (Tünde) nászából megszülető romantikus eszmény (ég és föld fia) – helyett az új nép-nemzeti paradigma ideálja lesz: a görögségnek tulajdonított létharmóniát visszanyerő, a nevelődés segítségével meg nemesező nemzeti hős típusa. Ezzel Arany átveszi a stafétát az előtte járó romantikus nemzedéktől, és a magyar irodalom fejlődését a metafizikus nyitottságra koncentráló figyelem helyett a nemzet létteljességet (és persze hamis biztonságot) kínáló univerzumára fókuszálja.

¹⁰ Új Magyar Múzeum, 1852. augusztus 1., 682.

¹¹ Arany Szilágyi Istvánnak 1847. szeptember 6. *Arany János Összes művei*. Szerk. Keresztury Dezső. XV. kötet. *Arany János levelezése (1828–1851)*. S. a. r. Sáfrán Györgyi, Bisztray Gyula, Sándor István. Budapest, 1975, 137.

ESSZÉ

Piroska Katalin

A Körhintától az Elveszett paradicsomig

Száz éve született a tragikus sorsú író,
SARKADI IMRE

Mint tudjuk, a *Körhinta* című film 1956 elején valósággal berobant az 1945 utáni sematikus, átpolitizált magyar filmvilágba, és elismert lett külföldön is, főként az 1956-os cannes-i filmfesztivál után, ahova meghívást kapott. Itt nem nyerte el ugyan az Aranypálmát, de óriási volt a siker, levetítése után percekig állva tapsolt a közönség. A római *Il Messagero* így írt róla: „*Egy magyar szerelmi történet a legszebb valamennyi tegnapig látott film közül, (...) a délután bemutatott Körhinta méltán aratta eddig a legnagyobb sikert.*” A párizsi *l’Humanité* így méltatja: „*Csodálatos magyar film. Mint a friss víz. (...) Úgy gondolok erre a filmre, mint olyan ajándékra, amilyent ritkán kap az ember.*” És hasonló az értékelés Londonban, Prágában, Moszkvában. Egy valamivel később elhangzott interjúból is idéznék. Ezek Mitterrand, az egykori francia elnök szavai: „*Egy lány, aki egy körhintán ül és nevet. Nem emlékszem a film címére, de nekem az ő nevetése a FILM.*”

A több mint 60 évvel ezelőtt bemutatott alkotás ma is népszerű, újra és újra előveszik a tévében és a magyar mozikban, 2012-ben digitalizálták az elkopott kópiákat, s újra levetítették Cannes-ban is a Nemzetközi Filmfesztivál hivatalos programjának Cannes Classics szekciójában.

Rendezőjének, Fábry Zoltánnak a nevét ismeri a magyar közönség számos más filmje okán is, de a produkció alapjául szolgáló novellák szerzője, Sarkadi Imre mára jóformán elfelejtődött – méltatlanul. A maga korában rendszeresen az érdeklődés középpontjában álló, hol elismert, hol rossz szemmel nézett író, újságíró, dramaturg életművében vannak remekművek is, rövid élete pedig olyan, mint egy (általa írt) rosszul végződő regény, amelynek a főhőse elbukik.

1921-ben Debrecenben született nehézsorsú értelmiségi családban, nagy műveltségét szülővárosában szerzi a híres debreceni kollégiumban és a Tisza István Tudományegyetem jogi karán, de már a diákévei alatt dolgozni kényszerül a jogászathoz nem igazán illő munkahelyeken: gyógyszerészsegéd, írnok, a helyi újság korrektora.

Irodalmi munkássága ez idő tájt abból áll, hogy sporttudósításokat küld különböző sportlapoknak, majd első szépirodalmi alkotásait a Nyugat utólapjában, a Csillagban és a Válaszban publikálja.

Első rangosabb műve az 1944-ben keletkezett *A proféta* című dráma, amely már mutatja kötődését a korabeli filozófiai-irodalmi irányzathoz, az egzisztencializmushoz, amely elsősorban azt firtatja: mire jut a magára hagyott ember, aki megfosztotta magát minden „égi támogatástól”, így (a francia író, Sartre szavaival élve) „szabadságra van ítélve”. Sarkadi Prófétája például arra a következtetésre jut, hogy nincs értelme az ember megváltásának.

A második világháború után egy ideig Debrecenben újságíró, majd Pestre költözik, a Nemzeti Parasztpárt tagja lesz, később pedig írásaival bekapcsolódik a „politikába”, a Falurádió tudósítójaként, majd mint a Művelt Nép segédszerkesztője járja a falvakat, tanúja a vidék sáros süppedt nyomorának, elmaradottságának, és naivul elhiszi, hogy az ebből kivezető út a kollektivizálás.

Az ebben az időben írt paraszttárgyú elbeszéléseiben, riportjaiban a „szocialista átalakulás útjára” lépett falvak életéről rajzol életszerű, realista képeket, elsősorban az érdekli, hogyan változnak az emberi magatartásformák a megváltozott körülmények

között. Írásai nem a megszokott sematikus hangon szólnak, felfigyel rá az olvasóközönség és a hivatalos szervek is, több alkalommal (1951, '52 és '54) József Attila-díjat kap, 1955-ben Kossuth-díjjal tüntetik ki az 1954-ben írt *Veréb-dűlő* című kötetéért.

Hogy hogyan élt ebben az időben? Földes Anna író, színházkritikus erre így emlékezik: „*Sarkadi Imrét személyesen ismertem, sőt jelen voltam többször is, amikor az ötvenes évek első felében félkész novellájára előleget kunyerálni jött az Irodalmi Újsághoz. Illés Béla főszerkesztő belenézett a kéziratba, és kulccsal rázárta Sarkadira a szerkesztőség egyik éppen üres szobáját, mondván, csak akkor jöhet ki, ha befejezte az elbeszélést. De akkor viszont felveheti a honorárium teljes összegét. Ha közben kávé vagy üdítőt kér, a szerkesztőség készséges titkárnőjétől, Strasser Ilonától megkaphatja. A módszer bevált, a szerző gyorsan és hibátlanul, a tőle elvárható színvonalon teljesítette a penzumot. Akkoriban kedves, tehetséges linkócinak tartotta Imrét mindenki (...), de sejtettük, reméltük, hogy az egyre izgalmasabb, drámai novellák után, egy napon elő fog rukkolni a remekművel.*” Emellett közismert volt szertelen viselkedése, gyakori „kocsmázása” is.

Ebben az időben keletkeznek azok a novellái, amelyek a *Körhinta* című film alapjául szolgálnak. A Filmgyár biztatására először ő maga írt irodalmi szöveggönyvet a saját, *Leányvásár* című elbeszélése alapján (a filmkészítés technikai ismereteiben nem volt jártassága), s ezt nem is Fábry Zoltánnak szánta (akinek „filmszemléletét” túl romantikusnak látta). Aztán a helyzet úgy alakult, hogy a megbízást Fábry kapta, aki gyakori szerzőtársával, Nádaszy Lászlóval a történetet az *Igazság* és a *Kútban* című Sarkadi-novellával is kiegészítve létrehozta a *Körhinta* forgatókönyvét.

Jellemző a korszakra, hogy a cannes-i filmbemutatóra kiküldött szépszámmú delegációjának tagja – a művelődésügyi miniszter, Darvas József mellett – Sarkadi Imre is, és még sokan mások, csak éppen a főszerepet játszó Töröcsik Mari színinövendéket nem vitték magukkal. Amikor őt már egész Cannes „akarta élőben” látni, akkor sürgősen ki akarták ugyan hozatni, de a színész-

nő – ahogy később mesélte – nem élt a lehetőséggel: *„Oda estélyi ruha és táska is kellett volna. Ilyesmire nekem egyáltalán nem futotta. Apáméknak sem volt pénzük. Akkoriban anyám háború előtt átalakított kabátjában jártam”*.

A *Körhintában* felhasznált művek közül irodalmi szempontból a *Kútban* a legjelentősebb. Ez lényegében a film nem ábrázolt „végével” kezdődik, Pataki Mari és Kocsis Máté lakodalmával, amelyen ott mulat a megbékélt apa is, s közben idéződnek fel a házasság előzményei. Ezek során tanúi vagyunk Mari édesanyja – a filmen is idézett – monológjának a falusi asszonysorsról, amelynek hallatán a lány *„csak fuldoklani tud, s ellepi valami névtelen borzalom, már a nyakáig ér, már a szájáig (...) szabadulni se lehet tőle (...) mint a testi fájdalom. Hogy ő is így, ő is ezt. Fel kellett ugrani, belerúgni a szakajtóba, kiszaladni, becsapni az ajtót.”*

A novellabeli Máté a paraszttárgyú Sarkadi-írások egyik legrokonszenvesebb alakja. Célra törő élni akarásának jelképe, kútba esésének és az onnan történő kiszabadulásának története, amelyre a mű címe utal.

Aztán, ahogy gyűlnek életében a keserű tapasztalatok, az egykor lelkes, naiv Sarkadi Imre egyre inkább elveszíti „forradalmi hitét”, és ezzel egy időben sűrűsödnek az őt érő támadások is. „Riportjainak mindig hiteles valóságát nemegyszer rosszindulatú bíráltnak ítélték, publicisztikájának nemes igazságkeresésében akadémikuskodást láttak. A hivatali és a hivatalosnak tekintett irodalmi kritika néha olyan haragosan fordult ellene, hogy még azokat is megróttá, akik hivatalosan elmarasztalt könyveiről elismerően írtak. Ez a helyzet olyan különös konfliktusokba keverte, hogy szinte évenként felváltva volt általánosan elismert és ellenségesen mellőzött. Volt úgy, hogy szerkesztői székéből került – mintegy száműzöttként – vidéki általános iskolai tanárnak, onnét vissza egy fővárosi színház dramaturgjának, hogy nemsokára ismét máshol legyen kénytelen megkeresni napi kenyerét. Ez a túlságosan hullámozó élet alaposan megviselte idegeit, és fokozta az alkoholizmus eleve létét nyomasztó átkát – írja életének erről

a szakaszáról Hegedüs Géza *A magyar irodalmi arcképcsarnoka* róla szóló fejezetében.

Az ötvenhatos forradalom, majd az azt követő megtorlások – Földes Anna szerint – a világgépét végképp szétzilálják. A jövő bizonytalansága, a hazai értelmiség kilátástalan helyzetének átélése viszi életmenetét az önpusztítás, műveit az egzisztencializmus felé. Az ötvenes évek végén, hatvanas évek elején írt alkotásai elsősorban arról szólnak, hogyan nem lehet, nem szabad élni. Ez idő tájt írja a *Gyáva* című kisregényét, amelynek hőse, Éva céltalanul teng-leng férje és szeretői között, lenne rá módja, hogy az életét megváltoztassa, de ehhez nincs sem ereje, sem bátorsága. A mű utolsó mondatai a beletörődés kilátástalanságát sugallják: „(...) odaült a kávéval mellém, s újra kezdett simogatni. Ahogy a szőnyeg mintáit nézegettem magam előtt, láttam, hogy most már ez mindig így lesz, míg megöregszem és meghalok.”

1960-ban alakítja a korábban írt *Oszlopos Simeon* című kisregényét megrendítően keserű önvallomásos drámává. A mű az illúzióvesztett, közérzeti válságba jutott értelmiség önpusztításának megrázó rajza. Erre utal a dráma Arany Jánostól átvett cinikus alcíme is: „*Lássuk uramisten, mire megyünk ketten*”.

Élete utolsó nagy alkotása a *Bolond és szörnyeteg* című elbeszélés folytatásaként írt *Elveszett paradicsom* című dráma. A mű főhőse a sikeres, jómódú agysebész, Sebők Zoltán, aki keserű ironiával így vall magáról: „*Én a félresikerült zseni vagyok. Minden adottságom megvolt hozzá, hogy nagyot alkossak, hogy egy Pasteurje, egy Pavlovja legyek a kornak – csak az az egy hiányzott, hogy higgyek ilyesmiben*”. A dráma főhőse, aki rendkívüli tehetségét elpazarolta, és súlyos bűnbe is keveredett (egy általa, otthon a szeretőjén – annak könyörgésére végzett – abortuszműtét során az asszony meghal), a műben a „lenni vagy nem lenni” súlyos problémáján gyötrődik: élni tovább, vállalva a büntetésként rárótt terheket, vagy végezni magával. Ez utóbbi állna közelebb hozzá nihilista természete okán, de arra is van remény, hogy beszélgetése apjával, a hétköznapi élet apró sikereiben is értelmet látó, 75 évesen is aktívan, örömmel munkálkodó Se-

bők Imrével, és találkozása a szép, okos, önfeláldozó Mirával, a kolozsvári egyetemista vendéglánnyal talán arra készíti, hogy mégis az életet válassza. A dráma vége nem ad megoldást, mindkét lehetőség elképzelhető.

Az *Elveszett paradicsom* 1961-es májusi színpadra kerülését az alig negyvenéves író nem érte meg. A legenda azt tartja, bennfentes barátai tudták, hogy a drámát elfogadta bemutatásra a Madách Színház, de az írónak ezt nem mondták meg, ezt örömteli meglepetésnek szánták az *Oszlopos Simeon* betiltása után. Elképzelhető, hogy ha tudja, nem következik be a tragédia.

Áprilisban egy éjszakába nyúló italozás során lezuhant barátja, Kondor Béla festő ötödik emeleti erkélyéről. *„Úgy halt meg, hogy sohase fog kiderülni, vajon öngyilkosságot követett-e el, vagy egy ostoba virtuskodás áldozata lett-e – írja Hegedűs Géza. Egyéniségéből, életútjából mind a két lehetőség valószínűsíthető. Akik jól ismerték, öngyilkosságot gyanítanak; akik még jobban ismerték, balesetnek vélik, olyan balesetnek, amely ha nem ekkor, hát máskor okvetlenül bekövetkezett volna, mert egész élete egyetlen szakadatlan játék volt a halállal, az önpusztítással.”*

A Madách Színházban megtartott, az író halála miatt megrendítő hangulatú ősbemutatóról Földes Anna így ír: *„Azok között ültem (...), azokkal vitattam meg élményemet, akik Sebők Zoltán eltékozolt életében, Sarkadi utolsó – minden korábbinál mélyebb – feltárulkozásában a maguk kudarcát siratták, bár a Paradicsomból kiűzetett agysebész végzetes tétével (...), maga hívta ki maga ellen a végzetet, míg Sarkadit – és az őt siratókat – a történelem cselezte ki. Akkor is sejtettük, de utólag ellenőrizhető is, hogy politikáról a színpadon egyetlen (nyílt) szó sem esett – csak homályos utalás történik arra, hogy a ház születésnapot ünneplő vendégei hajnalig politizáltak –, az 56-os események árnyéka, a fojtogató reménytelenség ott izzott a szöveg mögött, és ott lebegett Sebőkék asztala és a színpad fölött.”*

Kísérteties, hogy Sarkadi Imre sorsa, tragédiája mennyire hasonlít arra, ahogyan a *Körhinta* Kocsis Mátéját játszó Soós Imre élt és meghalt. Az alig 27 éves, tanyasi származású ragyogó ősb-

tehetséget a rendszer emelte ki a semmiből, aztán kénye-kedve szerint hol felemelte, díjazta, hol háttérbe szorította, megalázta, hogy „el ne bízsa magát”. A sérülékeny lelkületi fiatalember – miközben folyamatosan hol a színházban, hol a filmvásznon szerepelt –, nem bírta a feszültségeket, előbb az alkoholba, majd a neurológiára, végül feleségével együtt az öngyilkosságba menekült.

Mondhatnánk, hogy mindketten a társadalom áldozatai. De a cselekedeteiben „szabadságra ítélt” ember választhat, hogyan éli le az életét. Ők így döntöttek. Igaz, kényszerítő körülmények között.

DEBÜT

SZABÓ RÉKA DOROTTYA

ezért

*most is csak a reggeli napfény és te
ez az örökké nyugodt páros
meg ahogy nagyon lassan vagy finom
vérem ömlik számba
ömlik szádból
számba
én megeszem*

aztán csend.

*másra zsebkendőt.
az üresbe ordítom
bárcsak nyáron szabadban részegen
megfagyni.*

*és kékre minden szálát
nyakad és lábujjam is
kékre festjük
sötétre.*

*a hátad közepétől jobbra repedsz
nem ezért
és nem is az orrodért.
a kettőért együtt.*

útközben

*itt ez az állkapocs
szélesen keringőztem rajta éjszakánként
aztán megláttalak mögötte.
megálltam és levágtam a hajam
befontam hogy jobban kiemelje szavaimat
ha már látószerveim feladták kékségüket és
kétezerkilenc óta egyre barnul a most.*

*ezek a talpak azt hiszem hibásak
néha nem beszélnek meg merre vigyenek
ilyenkor kettészakadok de a november tudata összevarr.
a hátamon három sárguló vágásban rejtőzik a dög
nyúl és pulya keveréke
azt hazudom
rég megöltem.*

*mellkasból fejbe és vissza.
útközben lefejték magamról egy réteg bőrt.
föld alatt csak én legyek.*

SZABÓ RÉKA DOROTTYA 2002-ben született Szabadkán. A szabadkai Kosztolányi Dezső Tehetséggondozó Gimnázium angol szakos végzős tanulója. Versei nyomtatott formában a Híd és a Tempevölgy lapokban, a Tiszatáj és a Vár Ucca Műhely folyóiratokban, valamint a zEtna és a Tiszatáj online felületein jelentek meg. Tagja a Híd Kör Egyesületnek. Az Irodalmi Jelen *A költészet trendi pályázatának* díjnyertes alkotója.

DEBÜT

PAPP VERA

Severin kötöget

*Perszephoné rámfonta hálóját múlt éjjel.
Szalagokat kötött hajamba.
Hívásodat hallottam egy sziklás árokból.
Kis merülés a halálba, rokkámon a kezem,
mégis te gombolyítasz fonalat,
te szövöd cicafülsapkád, elengeded corpusod,
és mozognak ujjaid a puha pamuton, majd selymen.
Nem szakad, nem vágható a hernyó bőre.
Nekem mégis sikerül, szabófogaimmel,
porcelánszavaimmal megzavarom, ahogy
megkötöd nekem a hurkot.
Hozzám sem érsz vele, más már
felkötött volna, megfojtott volna,
te csak mesélsz arról, mi lesz velem, ha
továbbra is kipeckelem szemem,
és a halál balettruhája alá próbálok
benézni.*

A Rózsának nincs neve,
csak szabásmintája

*Vedd le csípőm méretét,
rám nemcsak ruhát szabasz.
Ajkad vérző lábú angyal lépte,
ha megérinthezem, ígérem,
aranyból és ibolyából öntött*

*tiarát teszek fejtetődre,
csak ne takargasd se kebled, se hátad.
Kinőnek lapockádból a lepkeszárnyak.*

Mindkét szívem

*Két gerlice a tó mellett
egymás nyakát csipdesve
pancsolt az illatos vízben.
„Azok mi vagyunk,
egy másik időben” – mondtad nekem.
Milyen igazad volt,
karjaid, mint a Tardis,
úgy röpítettek más világokba,
csodás földekre,
a Kassziopeiánál öleltek,
aztán egy párhuzamos univerzumba estem,
és kénytelen voltam összetört gerinccel
kiszállni belőle.*

Képzelt parti séta

*Arra a tengerpartra már sosem megyünk,
ahova vittelek volna. Nem is baj.
Halcsontokból rakták össze a strandot,
ahol kézen fogva sétáltunk volna,
Elképzelem, ahogy ölbe veszelek, hisz szárnyaddal
nem tudsz repülni, lábad kedves diadalíveit
felsérteti a sok állat, ki a vasárnapi ebéd áldozata lett.
„Nem leszek az özvegyed”, visítottad,*

*miközben számba vettem az ajándékba hozott rózsákat.
Tövisaik okozták a fulladást, összegabalyodott a két tüdőm.
„Ha nem vigyázol magadra, nem foglak megsíratni”, mondtad,
miközben gyászfátyladdal elkergetted a körtáncoló puttókat.*

PAPP VERA 1999. december 15-én született Debrecenben. A Debreceni Fazekas Mihály Gimnázium kéttannyelvű francia tagozatán tanult, jelenleg első éves pszichológia szakos hallgató a Debreceni Egyetemen. Az Irodalmi Jelen *A költészet trendi* pályázatának díjnyertes alkotója.

- 3 **Böszörményi Zoltán:** A gondolat válsága (vers)
- 4 **Péntek Gábor:** Ezüstszáj (próza)
- 14 **Magyar Eszter Csenge:** Sohaország; Palackposta; Boszorkánymalom (versek)
- 17 **Bubits Tünde:** Halmazat (próza)
- 21 **Farkas Gábor:** Ködbe ékelt messzeség (vers)
- 30 **Abafáy-Deák Csillag:** Vakrandi (próza)
- 34 **Kopriva Nikolett:** szerda reggel nincs időm kávé főzni;
Az alföldi szél (versek)
- 36 **Lajtos Nóra:** A porcelánhattyú (próza)
- 41 **Czilli Aranka-Ágota:** Leccsupaszítva (vers)
- 42 **Gleb Anita:** Anna (próza)
- 45 **Halmosi Sándor:** Biztató; Míg el nem nehezül; Az úr asztala;
Tizenhét; Kigúzsoltad magad; Elapad (versek)
- 50 **Szente Anita:** Kiválasztott; Az év madara a tengelic; D020188 (próza)
- 54 **Kövér Péter:** A fegyverkovács halála (próza)
- 59 Modern skót költészet 1. – **Ken Cockburn** versei **Turczai István**
fordításában
- 64 A másikhoz – **Szergej Pantsirev** versei **Lángi Péter** és **Mandics**
György fordításában
- 68 **Isidora Sekulić:** Egy öreg vadászkutya halála – **Pusztai Ilona** fordítása
- 74 Miniatűr az olasz kora barokk költészetből – **Szkárosi Endre**
fordításai és bevezetője
- 81 A hónap alkotója: **Viola Szandra** – Nyers időt dagasztasz; Psyché
megérkezik; Búzavirágégből csillagkatáng; Kisboldogasszony;
Kikerekíti a pirkadatot; Hazugságtenger; Tengeri Psyché
- 85 **Varga Melinda:** Meztelenebbek leszünk a köveknél
- 91 **Oláh András:** Ami elválaszthatatlan
- 95 „Csak a tengerhez van köze” – **Varga Melinda** beszélgetése
Viola Szandrával
- 107 **Kolozsi Orsolya:** Félresiklott kapcsolatok tablója (Izer Janka: Ezért
nem alszom nálad)
- 111 **Tinkó Máté:** „Szitáló babaálmok...” (Pénzes Tímea: Ikeranyaverek)
- 115 **Izer Janka:** És közben muzsika szól (Bánkó Dorottya: A női test
biztonsága)
- 119 **Tóth Csilla:** Diadal a nyelven, a halálon (Max Porter: A bánat egy
tollas állat)
- 123 **Muth Ágota Gizella:** „Maradt a képzelet” (Münz András: Nélküled,
veled)
- 126 **Szepesi Szusanna:** A Gutenberg-galaxis halála (Radnai István:
Gutenberg meghal és feltámad)
- 129 **Milbacher Róbert:** Toldi, a naiv ember (esszé)
- 137 **Piroska Katalin:** A Körhintától az Elveszett paradicsomig – Száz éve
született a tragikus sorsú író, Sarkadi Imre (esszé)
- 144 Debüt
- 144 **Szabó Réka Dorottya:** ezért; útközben
- 146 **Papp Vera:** Severin kötöget; A Rózsának nincs neve, csak
szabásmintája; Mindkét szívem; Képzelt parti sétá

- **Böszörményi Zoltán**
A gondolat válsága
- **Magyar Eszter Csenge**
Sohaország
- **Farkas Gábor**
Ködbe ékelt messzeség
- **Kopriva Nikolett**
Az alföldi szél
- **Czilli Aranka-Ágota**
Lecsupaszítva
- **Halmos Sándor**
Míg el nem nehezül

- **Péntek Gábor**
Ezüstszáj
- **Bublits Tünde**
Halmazat
- **Abafáy-Deák Csillag**
Vakrandi
- **Lajtos Nóra**
A porcelánhattyú
- **Gleb Anitta**
Anna
- **Szente Anlita**
Kiválasztott

- **Kövér Péter** *A fegyverkovács halála*

A hónap alkotója: **VIOLA SZANDRA**

Nyers időt dagasztasz; Psyché megérkezik;
Búzavirágégből csillagkatáng; Kisboldogasszony;
Kikerekíti a pirkadatot; Hazugságtenger; Tengeri Psyché

Varga Melinda: Meztelenebbek leszünk a köveknél.

Oláh András: Ami elválaszthatatlan
„Csak a tengerhez van köze” –

Varga Melinda beszélgetése Viola Szandrával

500 FORINT • 6 LEJ • 1.50 EURÓ

nka
Nemzeti Kulturális Alap